

Univerzita Palackého v Olomouci

Právnická fakulta

Natálie Krausová

**OCHRANÁ OPATŘENÍ SE ZAMĚŘENÍM
NA ZABEZPEČOVACÍ DETENCI**

Rigorózní práce

Olomouc 2018

Poděkování

Na prvním místě patří moje poděkování konzultantovi práce JUDr. Romanu Vicherkovi za cenné rady, připomínky a trpělivost, kterou mi věnoval. Děkuji rovněž mému kolegovi JUDr. Jaroslavu Khulovi, místopředsedovi pro trestní úsek Okresního soudu v Opavě za podporu a prostor, který mi při psaní práce poskytl, plk. Mgr. Ivo Turkovi, řediteli Věznice a Ústavu pro výkon zabezpečovací detence Opava, který mi umožnil nahlédnout pod pokličku tohoto zařízení.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem rigorózní práci na téma „Ochranná opatření se zaměřením na zabezpečovací detenci“ vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

Opava, 25. 10. 2018

Mgr. Natálie Krausová

Seznam použitých zkratk

JŘOKS	Vyhláška č. 37/1992 Sb., Ministerstva spravedlnosti České republiky, o jednacím řádu pro krajské a okresní soudy
TrZ	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů,
TŘ	Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů,
ZSVM	Zákon č. 218/2003 Sb., ze dne 25. června 2003 o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů,
ZVZD	Zákon č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých souvisejících předpisů, ve znění pozdějších předpisů

Obsah

Seznam použitých zkratk	4
ÚVOD	8
1 TRESTNĚPŘÁVNÍ SANKCE	11
2 OCHRANNÁ OPATŘENÍ	13
2.1 Druhy ochranných opatření	13
2.2 Ochranné léčení	15
2.2.1 Ochranné léčení obecně	15
2.2.2 Ukládání ochranného léčení	16
2.2.3 Ochranné léčení ukládané mladistvým a nově také dětem mladším patnácti let	20
2.2.4 Formy ochranného léčení	21
2.2.5 Druhy ochranného léčení	23
2.3 Výkon ochranného léčení	23
2.3.1 Nařízení výkonu ústavního ochranného léčení	24
2.3.2 Nařízení výkonu ambulantního ochranného léčení	25
2.3.3 Výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody a ochranného léčení	26
2.3.4 Kumulace trestu odnětí svobody a ochranného léčení	27
2.4 Trvání ochranného léčení a její ukončení	29
3 OBECNÉ ZÁSADY PRO UKLÁDÁNÍ OCHRANNÝCH OPATŘENÍ	31
3.1 Zásada přiměřenosti	31
3.2 Zásada zákonnosti	35
3.3 Zásada subsidiarity přísnější trestní represe	35
4 ZABEZPEČOVACÍ DETENCE	37
4.1 Pojem zabezpečovací detence	37
4.2 Důvody vedoucí ke vzniku institutu zabezpečovací detence	38
4.3 Historie snah o vytvoření alternativy k ochrannému léčení	41
4.4 Subsidiarita zabezpečovací detence k ochrannému léčení	45
4.5 Kategorie pachatelů, kterým je zabezpečovací detence určena	46
5 PODMÍNKY UKLÁDÁNÍ ZABEZPEČOVACÍ DETENCE	55
5.1 Hmotněprávní podmínky ukládání zabezpečovací detence	55
5.2 Trestněprocesní podmínky zabezpečovací detence	60

5.3	Znalecké dokazování	62
5.4	Délka trvání zabezpečovací detence	63
5.5	Změna zabezpečovací detence na ochranné léčení	66
5.6	Řízení týkající se upuštění od výkonu zabezpečovací detence	67
6	ZABEZPEČOVACÍ DETENCE V ZAKONĚ O SOUDNICTVÍ VE VĚCECH MLÁDEŽE	68
7	VÝKON ZABEZPEČOVACÍ DETENCE	70
7.1	Ústavy pro výkon zabezpečovací detence (detenční ústavy)	71
7.2	Výkon zabezpečovací detence	72
7.3	Dozor a kontrola nad výkonem zabezpečovací detence	74
8	VĚZNICE A ÚSTAV PRO VÝKON ZABEZPEČOVACÍ DETENCE OPAVA	76
8.1	Detenční ústav	76
8.2	Vstupní posouzení a přijímací oddělení	77
8.3	Práce a zacházení s chovanci v detenčním ústavu	79
8.3.1	Programy určené pro chovance	81
8.3.2	Motivační a hodnotící systém	81
8.3.3	Vzdělávání, zaměstnávání, sociální a duchovní péče u chovanců	82
8.3.4	Zaměstnávání chovanců	82
8.3.5	Sociální podmínky	83
8.3.6	Duchovní péče	84
8.4	Opatření nutná k zajišťování v ústavu	84
8.4.1	Akutní krizové opatření	84
8.4.2	Omezovací prostředky	85
8.4.3	Uzavřené oddělení	86
8.5	Příprava na ukončení pobytu v ústavu	86
8.6	Analýza konkrétních případů zabezpečovací detence	87
9	STATISTIKA ZABEZPEČOVACÍ DETENCE	93
10	ÚPRAVA ZABEZPEČOVACÍ DETENCE VE VYBRANÝCH ZAHRANIČNÍCH PRÁVNÍCH ŘÁDECH	96
10.1	Zabezpečovací detence na Slovensku	96
10.2	Zabezpečovací detence v Německu	97
10.3	Zabezpečovací detence v Nizozemsku	98
10.4	Zabezpečovací detence v Dánsku	99
10.5	Zabezpečovací detence ve Švýcarsku	100

10.6 Zabezpečovací detence v Maďarsku	100
10.7 Zabezpečovací detence v USA a Kanadě	101
11 NÁZORY A NÁVRHY DELEGE FERENDA	103
ZÁVĚR	107
BIBLIOGRAFIE.....	109
SHRNUTÍ.....	117

ÚVOD

Trestní právo poskytuje ochranu před kriminalitou, jež je namířena proti nejdůležitějším chráněným právním hodnotám, proti chráněným společenským zájmům. Jedná se především o práva a oprávněné zájmy fyzických a právnických osob a dalších subjektů, o právem chráněné zájmy společnosti a státu, a to včetně ústavního zřízení České republiky. S ohledem na subsidiární charakter trestního práva vyplývá, že trestněprávní ochrana by měla přijít v úvahu až v tom případě, kdy nepostačují k ochraně prostředky jiných právních odvětví, zejména občanského, obchodního, správního či rodinného práva, a kdy je trestněprávní řešení možné považovat až za nejzazší řešení ve smyslu principu „*ultima ratio*“. Z toho vyplývá, že trestní právo má v právním řádu a ve společnosti pomocnou úlohu. Prostředky trestního práva je tedy třeba reagovat na protiprávní jednání až v krajních případech.

Účelem trestního práva je ochrana práv a oprávněných zájmů společnosti a státu, a to v těch případech, kdy právní prostředky jiných právních odvětví nepostačují k této ochraně.

Trestní právo se však nemůže při plnění své základní funkce, což je zmiňovaná ochrana společnosti před kriminalitou a jejími následky, spoléhat výhradně pouze na tresty, jelikož uložení trestů se obvykle míjí účinkem, pokud je pachatelem trestné činnosti např. osoba trpící duševní poruchou.

Také ochranná opatření lze vedle trestů považovat za sankce, jelikož se jedná o právní následky trestného činu či činu jinak trestného. Ochranné opatření není možné uložit, pokud nebyl spáchán trestný čin či jednání jinak trestné. Stejně jako tresty představují ochranná opatření určitou újmu nebo omezení osobní svobody a práv toho jedince, kterému jsou uložena. Rozdíl je však v tom, že újma způsobená výkonem ochranných opatření není jejich funkční složkou, jako je tomu v případě trestů, ale jedná se pouze o jejich nevyhnutelný účinek. Obdobně jako při ukládání trestů by měl v případě ukládání ochranných opatření platit princip proporcionality – to znamená, že ochranná opatření se musí ukládat s přihlédnutím k závažnosti trestného činu a k míře nebezpečí, které ze strany pachatele hrozí pro společnost.

Účel ochranných opatření je možné shledat zejména v individuální, nikoli generální prevenci. Trest má působit nejen na pachatele trestného činu, což označujeme jako individuální prevenci, ale také na všechny ostatní občany, tzv. generální prevence. V rámci ochranných opatření však ze tří hlavních součástí individuálně preventivního působení (odstrašení, zajištění, náprava) působí pouze zajištění a náprava, nikoli odstrašení.

Jednotlivé prostředky určené ke splnění účelu ochranných opatření se liší dle druhu konkrétního ochranného opatření – jedná se o psychiatrické, sexuologické, protialkoholní a protitoxikomanické léčení v případě ochranného léčení, izolace spolu s terapeutickým a výchovným působením u zabezpečovací detence a výchovné působení v případě ochranné výchovy.

Konečným účelem použití všech ochranných opatření je zejména odstranění nebo alespoň zmírnění nebezpečí dalšího porušení či ohrožení zájmů, které jsou chráněny trestním zákoníkem. V tomto zákoně však není účel jednotlivých ochranných opatření výslovně uveden. Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže uvádí jako účel ochranných opatření především kladné ovlivnění duševního, mravního a sociálního vývoje mladistvého a ochranu společnosti před proviněními páchanými mladistvými.

Ochranná opatření patří mezi druhy trestněprávních sankcí. Na rozdíl od trestů je však není možné uložit pouze trestně odpovědným osobám, ale rovněž osobám, jež nejsou nijak trestně odpovědné, např. kvůli nepříčetnosti nebo kvůli nedostatku věku. Ochranná opatření, stejně jako tresty, ukládají v trestním řízení soudy. Uložit ochranná opatření lze pouze v tom případě, když dojde k naplnění zákonných podmínek. Základní podmínkou je, že se musí jednat o trestný čin, resp. o čin, jež by byl trestným činem bez ohledu na osobu pachatele. Tresty se ukládají s ohledem na závažnost spáchaného trestného činu. Vyjadřují odsouzení spáchaného činu a je možné je uložit pouze trestně odpovědným osobám. Ochranná opatření je však možné uložit i trestně neodpovědným osobám. Potřeba uložení ochranných opatření a jejich intenzita se neurčuje společenskou škodlivostí trestného činu, ale vychází se z potřeby léčení a izolace jedince, a výchovného ovlivnění. Délka trvání konkrétního ochranného opatření není na rozdíl od trestu soudem v rozhodnutí o jejich uložení nijak dopředu určena a vždy se odvíjí od výsledku vykonávaného opatření. Potřeba dalšího trvání ochranných opatření se vždy sleduje a kontroluje soudem. Platí pro ně obdobně jako pro tresty zásada *nullum crimen, nulla poena sine lege*. Samotný výkon ochranných opatření se nijak nepromlčuje, nemohou být tedy zahlazena ani prominuta např. milostí prezidenta republiky.

Tato práce je dále zaměřena na problematiku zabezpečovací detence. Téma práce bylo zvoleno z toho důvodu, že se jedná o relativně novou problematiku řešenou v současné době v ústavech pro výkon zabezpečovací detence a rovněž z toho důvodu, že touto problematikou se zabývám přímo v praxi.

Zabezpečovací detence je součástí českého trestního práva od 1. 1. 2009 zákonem č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence. Tímto zákonem došlo rovněž k novelizaci trestního zákoníku. Ochranné léčení a zabezpečovací detence, o čemž bude v této práci psáno,

jsou ochrannými opatřeními směřujícímu v podstatě ke stejnému cíli. Jejich účinky na pachatele jsou podobné, především pokud srovnáme ústavní ochranné léčení a zmiňovanou zabezpečovací detenci.

Hlavním cílem práce je analýza systému zabezpečovací detence a provedení mezinárodního srovnání. Vedlejším cílem práce je analýza konkrétního Ústavu pro výkon zabezpečovací detence, a to Věznice a Ústav pro výkon zabezpečovací detence Opava a jeho chovanců.

V práci bude psáno o ochranných opatřeních, zabezpečovací detenci, ukládání a výkonu zabezpečovací detence a dalším. V praktické části práce bude provedena analýza Ústavu pro výkon zabezpečovací detence v Opavě a analýza konkrétních případů jedinců, kteří nyní vykonávají zabezpečovací detenci ve Věznici a Ústavu pro výkon zabezpečovací detenci v Opavě. Dále zde budou prezentovány statistické informace týkající se ukládání a výkonu zabezpečovací detence v České republice a mezinárodní srovnání zabezpečovací detence.

Z hlediska metodologického přístupu je v této práci využita zejména metoda analytická – syntetická za účelem teoretické analýzy existujícího právního stavu, právních dokumentů, komentářů, odborných názorů a za účelem zpracování a formulování závěrů s návrhy *de lege ferenda*. Historicko – právní metoda za účelem zkoumání historicko-právních názorů. Dále byla využita komparativní metoda jednak za účelem porovnání zahraničních právních úprav detence, ze kterých je možné čerpat poznatky využitelné i v právních podmínkách České republiky a jednak za účelem komparace vnitrostátních trestněprávních institut, a to a to institutu ochranných opatření, jako ochranné léčení a zabezpečovací detence.. Podnětem pro zpracování dané práce byli i také poznatky získané z praxe u okresního soudu, ze školení a dále i získané z osobních rozhovorů s odborníky z oboru psychiatrie, psychologie, a zaměstnanců Věznice a Ústavu pro výkon zabezpečovací detence v Opavě.

1 TRESTNĚPRÁVNÍ SANKCE

Systém trestněprávních sankcí v našich podmínkách obsahuje dvě kategorie sankcí, tresty a ochranná opatření, hovoříme o dualistickém systému trestněprávních sankcí. Za účelem dosáhnout primárního cíle, kterým je ochrana společnosti, je možno využít jak tresty, tak ochranná opatření.

Trestem rozumíme zákonem stanovený právní následek za určité protiprávní jednání. V našem trestním právu je trest prostředkem státního donucení, který stát užívá k ochraně zájmů chráněných trestním zákonem, ochraně společnosti před trestnými činy a jejich pachateli. Jedná se o újmu na svobodě, majetkových nebo jiných právech odsouzeného, kterou může pachateli trestného činu uložit jen soud.¹

Ochranná opatření lze vymezit jako trestněprávní následek trestného činu nebo činu jinak trestného. Na rozdíl od trestů však lze ochranná opatření ukládat i jiným osobám než jen pachatelům trestných činů, totiž i pachatelům činů jinak trestných, popřípadě i jiným osobám.²

Tresty a ochranná opatření se vyznačují jak společnými znaky, tak znaky odlišnými.

Mezi společné znaky patří:

- jsou právním následkem trestného činu;
- jsou opatřením státního donucení, která mohou ukládat pouze soudy;
- jsou vymahatelná státní mocí;
- jsou ukládána pouze na základě zákona;
- při jejich ukládání je třeba respektovat princip přiměřenosti a subsidiarity.

K odlišným znakům trestů a ochranných opatření patří

- ochranná opatření lze ukládat i za čin jinak trestný;
- při ukládání ochranných opatření není v takové míře zohledňována závažnost činu, resp. je zde menší míra adekvátnosti ochranného opatření spáchanému činu;
- uložení ochranného opatření nevyjadřuje negativní hodnocení osoby pachatele;

¹ JELÍNEK, Jiří a kol *Trestní právo hmotné, Obecná část, zvláštní část*, 6. Aktualizované a doplnění vydání. Praha:Leges, 2017, s. 385

² JELÍNEK, Jiří a kol *Trestní právo hmotné, Obecná část, zvláštní část*, 5. Aktualizované a doplnění vydání. Praha:Leges, 2016, s. 464

- újma způsobená ochranných opatřením je pouze jeho průvodním jevem, nikoliv však jeho hlavním účinkem a podstatným znakem;
- ochranná opatření jsou zásadně prostředky speciální prevence, výjimečně působí ve směru generální prevence.³

³ JELÍNEK, Jiří a kol *Trestní právo hmotné, Obecná část, zvláštní část, 5.* Aktualizované a doplnění vydání. Praha:Leges, 2016, s. 464

2 OCHRANNÁ OPATŘENÍ

Ochranná opatření, jak jsem uvedla výše, představují jeden z druhů trestněprávních sankcí, kterými se zabezpečuje ochrana zájmů chráněným trestním zákonem. Ochranná opatření vznikla jako výsledek kompromisu mezi retribuční teorií, podle které má být trest úměrný trestnému činu, a utilitárními teoriemi, podle nichž má pachatelům postih odpovídat jeho nebezpečnosti.⁴ Ochranná opatření jsou právním následkem trestného činu a činu jinak trestného, kdy uložení přichází do úvahy nejen v případě trestně odpovědných pachatelů, ale i v případě pachatelů činů jinak trestných, teda pachatelů trestně neodpovědných pro nedostatek věku anebo pro nepřičetnost či osob, které není možno vůbec trestně stíhat.

V rámci této kapitoly bude psáno o ochranných opatřeních, jejich druzích, o ukládání ochranných opatřeních, aj. Toto zde bude uvedeno informativně jakožto úvod do problematiky a pro srovnání se zabezpečovací detencí.

2.1 Druhy ochranných opatření

V současné době existují v České republice podle platných trestněprávních předpisů následující druhy ochranných opatření – ochranné léčení, zabezpečovací detence, zabránění věci, zabránění části majetku a ochranná výchova.

Ochranné léčení

Smysl ochranného léčení spočívá v ochraně společnosti před pachatelem trestného činu (nebo před pachatelem činu jinak trestného), v případě, že se jedná o duševně nemocného pachatele anebo závislého na některé návykové látce. Ochrana společnosti je zajištěna nařízením ochranného léčení ústavní formou, tedy umístěním ve zdravotnickém zařízení k tomu určeném, nebo formou ambulantní, to znamená předání jedince do péče psychiatra, sexuologa apod. Výsledkem ochranného léčení je zařazení pachatele do běžného života.

Zabezpečovací detence

Smysl zabezpečovací detence spočívá v zajištění ochrany společnosti před zvláště nebezpečným duševně nemocným jedincem nebo jedincem, závislým na některé z návykových látek, ovšem za předpokladu, že u něj nemůže ochranné léčení splnit svůj účel. Ochrana společnosti je zajištěna umístěním tohoto jedince do ústavu se zvláštní ostrahou, se zajištěním rehabilitačního, pedagogického, vzdělávacího, psychologického a léčebného

⁴ LATA, Jan *Účel a smysl trestu*. Praha: LexisNexis CZ s.r.o., 2007, s. 100

působení v rámci speciálních programů. Cíl zabezpečovací detence spočívá v dosažení takového stavu pachatele, aby mohl být přeřazen do ochranného léčení.⁵

Zabrání věci

Prostřednictvím tohoto ochranného opatření je zajištěna ochrana společnosti takovým způsobem, že pachatelům, ale i dalším jedincům jsou odebírány určité věci. Jedná se o věci, které jsou obecně nebezpečné, např. výbušniny, střelivo, nářadí, zbraně, knihy, tiskoviny, jedy, narkotika apod., za podmínky, že byly použity při spáchání trestných činů. Tímto ochranným opatřením lze také postihnout výnosy, plynoucí z trestné činnosti – např. věci nebo jiné majetkové hodnoty, které byly v důsledku trestné činnosti získány, nebo došlo k jejich pořízení ze zdrojů nabytých trestnou činností. Podstata ochrany společnosti spočívá v odstranění prostředků, které byly použity k trestné činnosti, a znemožňuje její pokračování.⁶

Zabrání části majetku

Smyslem tohoto ochranného opatření je odčerpání výnosu z trestné činnosti s cílem odstraňovat prostředky sloužící k páčání trestné činnosti. Podstatou je, že se výrokem soudu (pravomocného rozsudku nebo usnesení) odnímá vlastnické nebo podobné právo pachatele nebo jiné osoby k věcem nebo jiným majetkovým hodnotám, které jsou v určitém vztahu, byť zprostředkovaném, k jim spáchanému trestnému činu, a toto vlastnické či obdobné právo přechází na stát. Toto ochranné opatření stejně jak ochranné opatření zabrání věci je možné uložit i trestně odpovědným právníckým osobám.

Ochranná výchova

Cíl ochranné výchovy spočívá v poskytnutí ochrany celé společnosti před nezletilým či mladistvým viníkem trestného činu, resp. činů, které jsou jinak trestné. Ochrana společnosti je prostřednictvím tohoto ochranného opatření zajištěna umístěním tohoto jedince do speciálního výchovného zařízení, čímž dochází k eliminaci vlivu nevhodného výchovného prostředí a zajištění kvalitnějšího výchovného působení. Vedle ochrany společnosti se v rámci ochranné výchovy projevuje snaha společnosti o léčbu pachatele. Díky umístění pachatele v ochranném zařízení, nemůže pokračovat v páčání další trestné činnosti a současně je na tohoto jedince působeno takovým způsobem, aby se již trestné činnosti v budoucnosti nedopouštěl.⁷

⁵ ŠÁMAL, Pavel., a kol., *Trestní zákoník I, obecná část (§1-139)*, 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2012, s. 1179

⁶ NOVOTNÝ, Oto., VANDUCHOVÁ, Marie., ŠÁMALI, Pavel., a kolektiv, *Trestní právo hmotné, obecná část 1, 6. přepracované vydání*, Wolters Kluwer, Praha 2010, s. 502 a násl.

⁷ NOVOTNÝ, Oto., VANDUCHOVÁ, Marie., ŠÁMALI, Pavel., a kolektiv, *Trestní právo hmotné, obecná část 1, 6. přepracované vydání*, Wolters Kluwer, Praha 2010.,, str. 534 a násl.

2.2 Ochranné léčení

Ochranné léčení patří mezi ochranná opatření, které může být uloženo buď pachateli, který se dopustil trestného činu nebo činu jinak trestného, jenž není pro svou nepřičetnost trestně odpovědný. Smysl ochranného léčení nespočívá pouze v izolaci pachatele, který se dopustil trestného činu nebo činu jinak trestného, v rámci ochrany společnosti, ale také v terapeutickém působení ochranného léčení na tohoto jedince,⁸ jelikož se jedná o jedince se zmenšenou přičetností, nepřičetného jedince nebo jedince, zneužívající návykové látky, popřípadě jedince, který se dopustil trestného činu ve stavu, jenž byl vyvolán v důsledku duševní poruchy. Ve většině výše uvedených případů by stanovení trestu nepředstavovalo řešení hlavní příčiny páčání trestné činnosti. Ochranné léčení má tak preventivní působení do budoucnosti.

2.2.1 Ochranné léčení obecně

Ochranné léčení je vedle dalších ochranných opatření uvedeno v § 98 zákona č. trestní zákoník č. 40/2009 Sb., ve znění novel. Vlastní právní úpravu uložení tohoto ochranného opatření vymezuje ustanovení § 99 Trestního zákoníku č. 40/2009 Sb., ve znění novel a postup soudu při výkonu ochranného léčení je upraven ustanovením § 351, § 352 a § 353 trestního řádu a dále ustanovením § 41, § 42 a § 43 vyhlášky č. 37/1992 Sb., Ministerstva spravedlnosti České republiky, o jednacím řádu pro krajské a okresní soudy (JŘOKS). Výkon ochranné léčby v průběhu trestu odnětí svobody upravuje § 57 zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů (ZVTOS) a rovněž také § 99 a § 100 vyhlášky č. 345/1999 Sb., prostřednictvím které je vydáván řád pro výkon trestu odnětí svobody.

Vlastní řízení výkonu ochranného léčení upravují metodická opatření ministra spravedlnosti.⁹ Již celou řadu let je terčem kritiky fakt, že omezování základních lidských práv a svobod v rámci ochranného léčení je bez zákonné úpravy a je v rozporu s článkem 4 odstavcem 1 a 2 Listiny základních práv a svobod. Na tuto skutečnost je již od roku 2001 pravidelně poukazováno i v rámci Zprávy o stavu lidských práv v České republice.¹⁰ Rovněž i samostatné zdravotnické ústavy, kde probíhá výkon ochranného léčení, požadují,

⁸ ŠČERBA, Filip. In JELÍNEK, Jiří a kol. (ed). *Trestní právo hmotné: Obecná část. Zvláštní část*. 2. vydání. Praha: Leges, 2010. s. 426.

⁹ SOLNAR, Vladimír. *Systém českého trestního práva. III. Tresty a ochranná opatření*. 1. vydání. Praha: Novatrix, 2009. s. 247.

¹⁰ Vláda České republiky. *Zprávy: Lidský práva ČR* [online].[cit.2017-02-03]. Dostupné na <<http://www.vlada.cz/scripts/detail.php?pgid=302>>.

aby došlo k vytvoření zákonné úpravy.¹¹ Stejná kritika zaznívá jak ze strany odborné veřejnosti¹² tak i ze strany Veřejného ochránce lidských práv.¹³

Zákonná úprava ochranného léčení v ustanovení § 99 Trestního zákoníku s ohledem na ustanovení § 21 odst. 2 zák. č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, se použije i v případě stanovení ochranného léčení mladistvým. Od 1. ledna 2011 lze nově, v důsledku novely zákona o soudnictví ve věcech mládeže, stanovit ochranné léčení i dětem do patnácti let.

Ochranné léčení může být uloženo ve formě ambulantní nebo ústavní, a to samostatně, ale i vedle trestu, popř. může být trest nahrazen ochranným opatřením za současného upuštění od potrestání.

2.2.2 Ukládání ochranného léčení

Ochranné léčení soud podle ustanovení § 99 Trestního zákoníku, uloží buď jako opatření fakultativní povahy nebo jako opatření obligatorní povahy.

2.2.2.1 Obligatorní ukládání

Ochranné léčení se ukládá na základě ustanovení § 99 odst. 1 Trestního zákoníku, zák. č. 40/2009 Sb., soudem obligatorně celkem ve třech případech. V prvním případě může soud uložit ochranné léčení pachateli, který se dopustil trestného činu v době, kdy se nacházel ve stavu zmenšené přičetnosti, který nebyl způsoben vlastní vinou pachatele, nedbalostí či vlivem návykových látek. Shledá-li soud, že by ve vztahu k jeho zdravotnímu stavu, mohlo být dosaženo jeho nápravy i kratším trestem (ustanovení § 40 odstavce 2 Trestního zákoníku). V tomto případě může být trest odnětí svobody pro pachatele snížen pod úroveň spodní hranice trestní sazby bez současného omezení, které je uvedené v ustanovení § 58 odst. 3 TrZ. Podle ustanovení § 27 TrZ se zmenšenou přičetností rozumí stav, kdy měl pachatel v důsledku duševní poruchy během páchaní trestného činu výrazně sníženou schopnost ovládat své jednání či rozpoznat jeho protiprávnost. Ve srovnání s nepřičetností dochází v případě zmenšené přičetnosti pouze k oslabení schopnosti jedince ovládat své jednání či rozpoznat protiprávnost svého chování. Zmenšená přičetnost proto na rozdíl

¹¹ PŘESLIČKOVÁ, Hana, TOMÁŠEK, Jan, ZEMAN, Petr. *K navrhované právní úpravě institutu zabezpečovací detence*. Trestní právo, 2004, č. 9, s. 15.

¹² ZÁHUMENSKÝ, David. Otázky za navrhovanou úpravu trestní detence osob s duševní poruchou. *Via Iuris* [online]. 15. srpna 2007 [cit. 29. října 2011]. Dostupné na <<http://www.viaiuris.cz/index.php?p=msg&id=169>>.

¹³ VARVAŘOVSKÝ, Pavel. *Zpráva z posledních návštěv psychiatrických léčeben*. [online]. [cit. 2017-02-03 Dostupné na<
http://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ochrana_osob/2009/2009-PL_nasledne.pdf>.

od nepřičetnosti nezpravuje daného jedince jeho trestní odpovědnosti, ale pouze ospravedlňuje zvláštní postup proti tomuto pachateli.¹⁴

Dalším případem, kdy může být soudem obligatorně stanovena ochranné léčení podle ustanovení § 99 odst. 1 Trestního zákoníku, upravuje ustanovení § 47 odst. 1 Trestního zákoníku. V tomto případě se jedná o pachatele, který se dopustil trestného činu v době, kdy se nacházel ve stavu, který byl vyvolán duševní poruchou nebo ve stavu zmenšené přičetnosti, a soud se domnívá, že stanovením ochranného léčení, bude zajištěna ochrana společnosti a náprava pachatele lépe, než uložení trestu. Soudem může být uloženo pouze ochranné opatření, v opačném případě bude od potrestání upuštěno. Stejně jako v předchozím případě i zde platí podmínka, že duševní porucha nebo zmenšená přičetnost pachatele nebyla způsobena vlastní vinou pachatele, ani nedbalostí či vlivem návykových látek.

Duševní porucha je v porovnání s předchozí úpravou Trestního zákona č. 140/1961 Sb., v ustanovení § 123 Trestního zákoníku č. 40/2009 Sb., definována jako duševní porucha, která vyplývá z duševní nemoci, těžká sociální porucha osobnosti, mentální retardace, hluboká porucha vědomí, sexuální nebo jiná těžká odchylka. Ve své podstatě se jedná o pojem, který v sobě zahrnuje nejrůznější rysy duševního zdraví jedince. Výše uvedená definice bývá občas kritizována z důvodu, že neustálým vývojem psychiatrie, dojde k situaci, když již tato definice nedokáže pokrýt některé duševní poruchy, a tak může v budoucnu hrozit nebezpečí, že se některým pachatelům namísto ochranné léčby stanoví trest odnětí svobody, neboť nebudou spadat pod definici duševní poruchy.¹⁵ Ustanovení § 123 TrZ se snaží duševní poruchu formulovat tímto vymezením co nejobecněji a co nejpřesněji pro potřebu trestního práva. Přičemž užívá mezinárodně uznávanou diagnostickou klasifikační stupnici, kterou vydala Světová zdravotnická organizace (WHO) pod názvem ICD – 10, což je mezinárodní klasifikace duševních poruch.¹⁶

V rámci třetího případu, kdy může být obligatorně stanoveno ochranné léčení, se týká pachatele, jenž se dopustil činu jinak trestného, který však pro svou nepřičetnost není trestně odpovědný a současně je pobyt tohoto jedince na svobodě pro společnost nebezpečný (ustanovení § 99 odst. 1 Trestního zákoníku). Za nepřičetnou osobu se považuje taková osoba, která nebyla schopna v důsledku své duševní poruchy, v době, kdy se dopustila spáchání trestného činu, ovládat své jednání či rozpoznat protiprávnost svého chování. Podle

¹⁴ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část. Zvláštní část*. 2. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 190.

¹⁵ MATIAŠKO, Maroš. *Ochranné léčení v novém trestním zákoníku: ke třem vybraným otázkám*. In JELÍNEK, Jiří (ed). *O novém trestním zákoníku*. Praha: Leges, 2009, s. 100 – 101.

¹⁶ VÁLKOVÁ, Helena. K „trestněprávnímu obsahu“ duševní poruchy a jeho souvislostem s přípustností zabezpečovací detence u některých pachatelů. *Trestněprávní revue*, 2011, č. 9, s. 253.

ustanovení § 26 Trestního zákoníku není takováto osoba trestně odpovědná. Stav nepřičetnosti pachatele je zjišťován ve vztahu k době, kdy došlo ke spáchání činu jinak trestného.

Přestože není nepřičetná osoba trestně odpovědná, může jí soud uložit ochranné léčení za předpokladu, že pobyt této osoby na svobodě je pro společnost nebezpečný. Nebezpečnost pobytu této osoby na svobodě je nutné stanovovat vzhledem k době, kdy se o ochranném léčení rozhoduje. Nepostačí tedy, že výše uvedená podmínka nebezpečnosti pohybu pachatele na svobodě, byla naplněna v době, kdy došlo ke spáchání činu jinak trestného nebo v době, kdy došlo k přerušení trestního stíhání z důvodu, který je uveden v ustanovení § 172 odst. 1 písm. e) Trestního řádu.¹⁷

Podmínka nebezpečnosti pachatele je splněna v momentě, kdy existuje vysoká pravděpodobnost, že nepřičetný jedinec, který se dopustil činu jinak trestného, se v budoucnosti může znovu dopustit těžkého útoku na zájmy, které jsou chráněny trestním zákoníkem. Splnění podmínky nebezpečnosti se zjišťuje na podkladě znaleckého posudku z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie. K stanovení ochranného léčení nepostačí samotné doporučení znalce, o tom, zda je pachateli vhodné či nikoliv stanovit ochranné léčení. Soudem musí být zhodnoceny veškeré dostupné důkazy společně se znaleckými posudky.¹⁸ Dle stanoviska Nejvyššího soudu je nezbytné během hodnocení nebezpečnosti pohybu daného pachatele na svobodě vzít v úvahu nejen chování, které vykazuje v konkrétním případě znaky trestné činnosti, ale také stupeň duševní poruchy daného pachatele, který se dopustil spáchání činu jinak trestného, z čehož lze usuzovat, že existuje vysoká pravděpodobnost, že se dané jednání pachatele může v budoucnu opakovat.¹⁹ Nepostačí tedy jenom hrozba jednání, naplňující výhradně znaky přestupku.²⁰ Ochranné léčení nemůže být stanoveno v případě, že v období, kdy došlo ke spáchání činu jinak trestného a kdy bylo rozhodnuto o ochranném léčení, pominula nebezpečnost pobytu daného pachatele na svobodě.²¹

2.2.2.2 Fakultativní ukládání

Ochranné léčení může být na základě ustanovení § 99 odst. 2 Trestního zákoníku stanovena soudem fakultativně celkem ve dvou případech.

¹⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR, sp. zn. 7 Tz 49/78

¹⁸ Rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích, pobočka v Táboře, sp. zn. 14 To 123/98.

¹⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 12. 2010, sp. zn. 7 Tdo 1526/2010

V tomto případě Nejvyšší soud zjistil pochybení soudu prvního stupně dokonce v tom, že soud prvního stupně při ukládání ochranného léčení vůbec nezkoumal, jakou duševní poruchou pachatel činu jinak trestného trpí, tato porucha nebyla ani ve spise uvedena.

²⁰ NOVOTNÝ, Oto, VANTUCHOVÁ, Marie, ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část I.* 6. přepracované vydání. Wolters Kluwer. 2010. s. 493.

²¹ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník I.: §1 – 139 Komentář.* Praha: C. H. Beck, 2009. s. 1028.

V prvním případě může být ochranné léčení stanoveno, pokud se jedná o pachatele, který se dopustil trestného činu ve stavu, který byl vyvolán v důsledku duševní poruchy a pobyt této osoby na svobodě je pro společnost nebezpečný. V tomto případě soud uloží pachateli společně s ochranným léčením i trest, a to v rozsahu normální trestní sazby, který by byl pachateli stanoven i bez uložení ochranného léčení.

V druhém případě může být ochranné léčení uloženo, pokud se jedná o pachatele, zneužívající návykovou látku a dopustil se trestného činu pod vlivem této návykové látky nebo ve spojitosti s jejím zneužitím. Osoba, která se dopustila trestného činu, nemusí být v době spáchání tohoto činu pod vlivem návykové látky, ale postačí, pokud existuje příčinný vztah mezi zneužitím návykových látek a trestným činem.²² Návykové látky musí být zneužívány dlouhodobě, užívání návykových látek musí mít povahu chorobného návyku a nepostačuje tedy občasné experimentování nebo užívání. Pro toto posouzení jsou nezbytné odborné znalosti, a z tohoto důvodu je potřeba odborného vyjádření k stanovení ochranného léčení a to buď od lékaře – alkoholologa, popřípadě od zdravotnického ústavu, který se na protialkoholní léčbu specializuje.²³ Ochranné léčení však soudem nemusí být uloženo, jestliže u osoby pachatele shledá, že účelu tohoto ochranného opatření nemůže být dosaženo. Jde o projev zásady účelnosti, neboť především v případě léčby alkoholiků nebo toxikomanů, je nezbytná spolupráce a vlastní motivace těchto jedinců.²⁴ Jedná se o tzv. kontraindikaci v osobě daného pachatele, která musí být soudem v případě fakultativně stanoveného ochranného opatření, před jeho uložení prověřována.²⁵ Týká se to především případů, kdy si daný pachatel není vědom potřeby své léčby, nespolupracuje, nejeví o tuto léčbu žádný zájem a je patrné, že během léčby nedojde ke změně jeho postoje.²⁶ Popřípadě může být toto léčení dle ustanovení v § 99 odst. 6 TrZ ukončeno. Ochranné léčení nemůže být uložena v případě, že došlo k přerušení stíhání pachatele pro jeho duševní poruchu, která se u něj objevila až v době, po spáchání trestného činu, dle ustanovení § 73 odst. 1 písmene c) TŘ. V tomto případě lze postupovat na základě zákona o péči o zdraví lidu č. 20/1966 Sb.²⁷

²² VANTUCH, Pavel. Ochranná opatření v trestním zákoníku [online]. *Právní rádce*, 27. ledna 2010 [cit. 2017-02-04]. Dostupné na <<http://pravniradce.ihned.cz/c1-40206950-ochranna-opatreni-v-trestnim-zakoniku>>.

²³ ŠÁMAL, Pavel. K úpravě ochranného léčení v trestním zákoníku. *Trestněprávní revue*, 2010, roč. 9, č. 4, s. 100.

²⁴ KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 548.

²⁵ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník I.: §1 – 139 Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 1030.

²⁶ SOLNÁŘ, Vladimír. *Systém českého trestního práva. III. Tresty a ochranná opatření*. 1. vydání. Praha: Novatrix, 2009. s. 246.

²⁷ FENYK, Jaroslav a kol. *Trestní zákoník a trestní řád: Průvodce trestněprávními předpisy a judikaturou. 1 díl. Trestní Zákoník*. Praha: Linde, 2010. s. 426.

2.2.3 Ochranné léčení ukládané mladistvým a nově také dětem mladším patnácti let

Ochranné léčení může být na základě ustanovení § 21 zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže uložena i mladistvým pachatelům a při jeho stanovení se aplikuje právní úprava ochranného léčení uvedená v trestním zákoníku.

Zákonem č. 301/2011 Sb., s účinností od 1. listopadu 2011, došlo k novelizaci zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, který zavádí významnou změnu v oblasti, týkající se stanovování ochranných opatření dětem do 15 let věku. V důsledku této novelizace je možné dle ustanovení § 93 zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, stanovit ochranné léčení i dítěti, mladšímu 15 let, což nebylo do této doby možné, neboť ochranné léčení nebylo uvedeno mezi ochrannými opatřeními, které mohly být uloženy dětem, mladším 15-ti let. Výše uvedená změna právní úpravy reagovala na rostoucí agresivitu a počet případů, kdy se děti mladší 15-ti let dopouštěli závažné trestné činnosti.

Velký mediální rozruch vyvolal v roce 2004 případ třináctileté dívky, kterou zavraždil stejně starý spolužák.²⁸ Díky tomu, že tomuto pachateli bylo v době spáchání trestného činu teprve třináct let, nemohl být trestně odpovědný, a proto mu mohlo být stanoveno pouze některé z opatření, které jsou uvedeny v ustanovení § 93 zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže. Na základě znaleckých posudků byla tomuto pachateli potvrzena sexuální a duševní porucha, avšak pro jeho nízký věk mu nemohlo být uloženo ochranné léčení, ale pouze ochranná výchova, která mu však mohla být stanovena pouze do 19 let věku, a z tohoto důvodu musel být v roce 2010 propuštěn na svobodu.

Ochranné léčení může soud pro mládež uložit osobě mladší 15 let, na základě výsledků z předešlého vyšetření duševního stavu daného jedince. Dle zákona může být ochranné léčení uloženo dítěti ve dvou případech. V prvním případě se jedná o osobu, která je mladší 15 let, a která se dopustila činu jinak trestného ve stavu, který byl vyvolán v důsledku duševní poruchy. V druhém případě může být toto ochranné opatření uloženo, jestliže dítě, které se dopustilo činu jinak trestného, bylo během jeho spáchání pod vlivem některé z návykových látek nebo spáchalo tento čin ve spojitosti s jejím zneužitím. V obou těchto případech musí být dle ustanovení § 93 odst. 4 zák. č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, naplněna podmínka, že pobyt tohoto dítěte na svobodě, je bez stanovení ochranné léčby nebezpečný.

²⁸ TOLAR, Ondřej. *DNA: U Kmetiněvsi vraždil školák* [online]. iDNES.cz, 10. září 2004 [2017-02-04]. Dostupné na <http://zpravy.idnes.cz/dna-u-kmetinevsi-vrazdil-skolak-dnm-/krimi.aspx?c=A040910_133224_krimi_ton>.

Mezi odbornou veřejností se v současnosti objevují pochybnosti o tom, jestli nová právní úprava, která umožňuje stanovit ochranné léčení i dětem, které jsou mladší 15-ti let, je správná. Této nové právní úpravě je vytýkáno především to, že se snaží prostřednictvím legislativního rámce vytvořit možnou doživotní izolaci dětí od společnosti, bez zohlednění posledního vývoje z oblasti neurologického výzkumu. Na základě vědeckých poznatků z poslední doby, bylo zjištěno, že část mozku, která je zodpovědná za schopnost rozhodování, předvídání a racionálního uvažování, se vyvíjí nejpozději, přibližně v době mezi osmnáctým a dvacátým věkem života jedince. Z tohoto důvodu také limity rozhodování a racionálního uvažování mladistvých a dětí v průběhu let samovolně odeznívají, což může přetrvávat až do dvaceti pěti let daného jedince. Tvůrci tohoto názoru i přesto uznávají možnost, že patologické deviace se mohou objevit i u těchto dětí.²⁹

2.2.4 Formy ochranného léčení

Ochranné léčení může být dle ustanovení § 99 odst. 4 TrZ uloženo soudem jak ve formě ústavní, tak ve formě ambulantní. Ochranné léčení ve formě ústavní může být v průběhu výkonu změněno na ambulantní a naopak. Ústavní ochranné léčení může být na základě ustanovení § 99 odst. 5 TrZ změněno také na zabezpečovací detenci.³⁰

Výkon ústavního ochranného léčení probíhá ve zdravotnickém zařízení, tedy v psychiatrickém ústavu nebo jiném zdravotnickém ústavu. V případě současného výkonu ochranného léčení a nepodmíněného trestu odnětí svobody, provádí se výkon ochranného léčení přímo ve vězení ve specializovaném oddělení určeném k výkonu ochranného léčení. Pachatel se následně podrobuje léčebnému programu, založeném na režimovém léčení.³¹

Ochranné léčení ve formě ambulantní se vykonává ve formě pravidelných návštěv ve zdravotnickém ústavu, který je pověřen výkonem ambulantní péče. V případě této formy ochranného léčení není omezena osobní svoboda jedince. Prostřednictvím ambulantní formy mohou být vykonávány veškeré druhy ochranného léčení, ovšem za předpokladu, že nebezpečí, které tato osoba pro společnost představuje je odstraněno popřípadě omezeno.³²

Trestním zákoníkem není stanoveno, která forma ochranného léčení má být soudem uložena, ale v případě, že soud ochranné léčení ukládá, musí současně rozhodnout o způsobu jejího výkonu, tzn., jestli bude vykonáváno formou ambulantní či ústavní. Rozhodnutí,

²⁹ SOTOLÁŘ, Alexander. VÁLKOVÁ, Helena. Ochranné léčení jako nová reakce na činy jinak trestné spáchané dětmi mladšími patnácti let. *Trestněprávní revue*, 2011, č. 11, s. 309 – 310.

³⁰ K tomu podrobněji dále kapitola: 4.4.6 Změna zabezpečovací detence na ústavní ochranné léčení a naopak

³¹ ŠVANDOVÁ, Nikola. Výkon ochranného léčení. *Zdravotnictví a právo*, 2010, č. 3, s. 28.

³² ŠÁMAL, Pavel. K úpravě ochranného léčení v trestním zákoníku. *Trestněprávní revue*, 2010, roč. 9, č. 4, s. 101.

týkající se stanovení ochranného léčení je rozhodnutím právním, které činí výlučně soud.³³ Není to tedy znalecký závěr, ale soud během výběru formy ochranného léčení přihlíží k léčebným možnostem a povaze nemoci pachatele a vychází přitom ze znaleckého posudku o duševním zdraví jedince.

Při ukládání ochranného léčení je nezbytné dodržovat zásadu přiměřenosti, která vychází z ustanovení § 96 TrZ. Ochranné léčení nemůže být uloženo, jestliže není přiměřené závažnosti a povaze činu, kterého se pachatel dopustil a nebezpečí, které lze od něj v budoucnu očekávat pro zájmy, které jsou chráněny trestním zákoníkem, stejně tak, jestliže není přiměřené poměrům pachatele a jeho osobě. I přes takto uvedenou potřebu proporcionality během ukládání ochranného léčení, je nezbytnost jejího uložení a její intenzity dána hlavně povahou nemoci pachatele a potřebou jeho léčby a nikoli závažností trestného činu.³⁴ Soud tedy při rozhodování, zda uloží ochranné léčení ve formě ústavní či ambulantní, nebere zřetel na závažnost činu, kterého se pachatel dopustil, ale zvažuje zejména potřebu léčby daného pachatele. Tento přístup však může vést k nepřiměřenému omezování práv daného jedince na osobní svobodu, což konstatoval i Ústavní soud ve svém nálezu sp. zn. IV. ÚS 502/02 následovně: „*přestože forma ochranného léčení není prvořadě určena stupněm nebezpečnosti činu jinak trestného pro společnost, nýbrž potřebou léčby, jistá závislost mezi spáchaným činem a formou ochranného léčení je žádoucí*“.³⁵

Jak již bylo výše uvedeno, ústavní ochranné léčení znamená pro pachatele často větší újmu, než stanovení trestu odnětí svobody, především v důsledku neurčité doby jejího trvání. Z tohoto důvodu je proto důležité při ukládání ochranného léčení postupovat s patřičnou opatrností a před ochranným léčením ve formě ústavní, by měla být dáována přednost ochrannému léčení ve formě ambulantní. Ústavní ochranné léčení by mělo být ukládáno zejména v případech, kdy se nepřičetná osoba dopustí činu jinak trestného, za který by jinak byl této osobě uložen nepodmíněný trest odnětí svobody. Naopak ochranné léčení ve formě ambulantní postačí v případě, kdy se jedná o nepřičetnou osobu, která se dopustila trestného činu s nižším společenským rizikem, za který lze této osobě stanovit i některý z alternativních trestů, za které nehrozí omezení svobody daného. Ústavní ochranné léčení by v tomto případě přicházela v úvahu pouze výjimečně.³⁶

³³ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 3. ledna 2007, sp. zn. 3 Tdo 1548/2006.

³⁴ ŠÁMAL, Pavel. K úpravě ochranného léčení v trestním zákoníku. *Trestněprávní revue*, 2010, roč. 9, č. 4, s. 99.

³⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 3. listopadu 2004, sp. zn. IV. ÚS 502/02.

³⁶ LATA, Jan. Ochranné léčení ve světle nálezu Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 502/0v2. *Trestní právo*, 2005, č. 1, s. 13.

Ústavní soud zastává názor, že ochranné léčení ve formě ústavní by mělo být ukládáno pouze tehdy, pokud již neexistuje jiné řešení.³⁷ Ústavní ochranné léčení by mělo být tedy soudem ukládáno pouze v případech, kdy nepostačí uložení ambulantního ochranného léčení, neboť tato forma ochranného léčení představuje velký zásah do omezení osobní svobody daného jedince, což potvrzuje i judikatura Ústavního soudu. Ústavní ochranné léčení by proto nemělo být ukládáno například v případech méně závažných trestných činů majetkové povahy.³⁸ Uložení ochranného léčení ústavního, které souvisí s možností doživotního omezení jedince, by v těchto případech jistě nebylo vhodné.

V kompetenci soudu je při ukládání ochranného léčení pouze to, zda bude ochranné léčení uloženo ve formě ambulantní nebo ústavní. O samotném léčebném programu v rámci ochranného léčení již rozhoduje dané zdravotnické zařízení.³⁹

2.2.5 Druhy ochranného léčení

Ochranné léčení ve formě ambulantní nebo ústavní může být uloženo buď jako ochranné léčení protialkoholní, sexuologické, psychiatrické nebo jako ochranné léčení při závislosti jedince na lécích či jiných látkách s psychotropními nebo omamnými účinky.⁴⁰ Každý druh ochranného léčení může být vykonáván jak ve formě ústavní, tak i ambulantní.⁴¹ Paralelně může být jednomu pachateli uloženo i více druhů ochranného léčení, a ty mohou být následovně, je-li to účelné, dle podmínek konkrétního zdravotnického ústavu, vykonávány i současně. Je vhodné, aby se k případnému souběhu více druhů ochranných opatření, mohl vyjádřit také znalec ve svém znaleckém posudku.⁴²

2.3 Výkon ochranného léčení

V rámci vlastní realizace ochranného opatření je nezbytné uložit její výkon. Proces výkonu ochranného léčení je dán právním ustanovením v hlavně dvacáté první, sedmého oddílu Trestního řádu (§ 351 a následující), Vyhláškou č. 37/1992 Ministerstva spravedlnosti o jednacím řádu pro krajské a okresní soudy (§ 41, 42 a 43, dále jen „Jednací řád“), Vnitřním a kancelářským řádu pro vrchní, krajské a okresní soudy (§ 88 a následující) – (vydaném Instrukcí Ministerstva spravedlnosti č. 1/2001, dále jen „Kancelářský řád“). Stěžejním

³⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 3. března 2011, sp. zn. I. ÚS 3654/10.

³⁸ MATIAŠKO, Maroš. *Ochranné léčení v novém trestním zákoníku: ke třem vybraným otázkám*. In JELÍNEK, Jirí (ed). *O novém trestním zákoníku*. Praha: Leges, 2009, s. 99.

³⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR, sp. zn. 11 Tz 73/77.

⁴⁰ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník I.: §1 – 139 Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1029.

⁴¹ VANDUCHOVÁ, Marie. In NOVOTNÝ, Oto, VANTUCHOVÁ, Marie, ŠÁMAL, Pavel a kol. (ed). *Trestní právo hmotné. Obecná část I*. 6. přepracované vydání. Wolters Kluwer. 2010, s. 496.

⁴² ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník I.: §1 – 139 Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1029.

je ustanovení § 351 odst. 1 Trestního řádu, na základě kterého je výkon ochranného léčení nařizován předsedou senátu nebo samosoudcem, danému zdravotnickému ústavu, v kterém má být ochranné léčení vykonáváno. Jestliže je ochranné léčení stanoveno společně s nepodmíněným trestem odnětí svobody a v dané věznici jsou k tomuto výkonu uzpůsobeny podmínky, je možné nařídít, aby se v průběhu výkonu trestu odnětí svobody daného pachatele zároveň vykonávala i jeho ochranné léčení. Toto ustanovení se obecně vztahuje na případy, kdy je ochranné léčení uloženo ve formě ambulantní či ve formě ústavní. Nařízení výkonu ochranného léčení má formu opatření, k němuž je oprávněn soud, který v dané věci rozhodl v rámci prvního stupně.⁴³

Jestliže je osoba, které bylo ochranné léčení stanoveno, nebezpečná pro své okolí, může být nařízeno, aby byla bezodkladně umístěna do zdravotnického ústavu. Nebezpečnost pachatele se odvozuje jednak z lékařských zpráv, týkající se jeho současného zdravotního stavu a dále ze znaleckého posudku o jeho duševním zdraví, který je zpracováván v odvětví psychiatrie.

Pachateli může být poskytnuta přiměřená lhůta k zajištění jeho osobních záležitostí. V případě, že se jedná o výkon ochranného léčení, které je stanoveno osobě, která je příslušníkem ozbrojeného sboru v činné službě popřípadě ozbrojených sil, předseda senátu (popř. samosoudce) požádá dle díkce v ustanovení § 351 odst. 3 Trestního řádu, příslušného náčelníka či velitele, aby zabezpečil dodání tohoto příslušníka do zdravotnického ústavu.

Za předpokladu, že pachatel trpí chorobou, která znemožňuje okamžitý výkon ochranného léčení, ale předpokládá se, že po jeho vyléčení je výkon ochranného léčení neuskutečnitelný, předseda senátu nebo samosoudce odloží výkon ochranného léčení na nezbytně nutnou dobu. Oprávněným soudem k tomuto rozhodnutí je soud, který o ochranném léčení rozhodoval. V případě, že se jedná o přerušení výkonu ochranného léčení, které již bylo započato, rozhoduje soud, v jehož obvodu je výkon ochranného léčení realizován, tak jak je uvedeno v ustanovení § 90 odst. 1 Kancelářského řádu.

2.3.1 Nařízení výkonu ústavního ochranného léčení

Proces uložení výkonu ústavní ochranného léčení upravuje ustanovení § 41 Jednacího řádu. Nejprve je nutné doručit nařízení, týkající se výkonu ochranného léčení ve dvou vyhotoveních společně s jedním vyhotovením rozhodnutí o stanovení ochranného léčení danému zdravotnickému ústavu. Příslušnost daného zdravotnického ústavu je dána místem pobytu či bydliště léčené osoby.

⁴³ § 351 odst. 2 trestního řádu

Předseda senátu či samosoudce stanoví ve spolupráci se správou zdravotnického ústavu den započatí výkonu.⁴⁴ Zdravotnické zařízení je současně informováno o tom, že k propuštění jedince z ochranného léčení nebo ke změně formy může dojít pouze na základě pravomocného rozhodnutí příslušného soudu. Následně má zdravotnický ústav podle ustanovení § 351 odst. 4 Trestního řádu povinnost, aby oznámil příslušnému soudu, který nařídil ochranné léčení, kdy skutečně došlo k zahájení výkonu. Jestliže nastanou okolnosti, na základě kterých může být pachatel propuštěn z ochranného léčení, nebo na základě kterých dojde ke změně formy ochranného léčení, musí tuto skutečnost oznámit zdravotnický ústav danému soudu, v jehož obvodu se léčení realizuje.

Osoba, popřípadě její zákonný zástupce, v případě, že není tato osoba svéprávná, které byla uložena ochranná léčba, je vyzvána předsedou senátu nebo samosoudcem, aby se ve stanovené lhůtě dostavila do daného zdravotnického ústavu. V případě, že se tato osoba nedostaví ve stanovené lhůtě na určené místo a je pro své okolí nebezpečná, předseda senátu nebo samosoudce požádá orgán Policie ČR o dodání této osoby (viz. ustanovení § 41 Jednacího řádu).

2.3.2 Nařízení výkonu ambulantního ochranného léčení

Postup při uložení ambulantní formy ochranného léčení vychází z ustanovení § 42 Jednacího řádu. Tento postup je podobný jako v případě uložení ochranného léčení ve formě ústavní. Zdůrazňuji, že ambulantní ochranné léčení spočívá v ponechání pacienta na svobodě, který pravidelně dochází do zdravotnického zařízení, podrobuje se režimu ve formě ambulantní péče (například podávání léků, individuální či skupinová psychoterapie). Tato forma je základní formou léčení a bude uložena ve všech případech ochranného léčení, pokud postačí k odstranění nebo snížení nebezpečí, které od léčené osoby hrozí.⁴⁵

Předsedou senátu či samosoudcem je zasláno nařízení o výkonu léčení příslušnému zdravotnickému ústavu, které se nachází v místě pobytu nebo bydliště daného jedince a je kompetentní k výkonu ochranného léčení. Je nezbytné, aby bylo s tímto zdravotnickým ústavem předem dohodnuto převzetí pacienta. Dále je se správou zdravotnického ústavu dohodnuto, do kterého data je potřeba nejpozději zahájit výkon ochranného léčení a je požádáno, aby zdravotnický ústav oznámil příslušnému okresnímu soudu, v rámci jehož obvodu se nachází, vyskytnou-li se okolnosti, které mohou vést ke změně formy ochranného léčení na ústavní, nebo je-li další pohyb tohoto pachatele na svobodě pro společnost

⁴⁴ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 2548

⁴⁵ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník I. §1 až § 139 komentář 2*. Vydání. Praha . C.H.Beck, 2012, s. 1164

nebezpečný, popřípadě nelze-li ve vztahu k povaze choroby daného pachatele včetně jeho léčebných možností očekávat, že ochranné léčení splní svůj účel. Samosoudce nebo předseda senátů požádá zdravotnický ústav o informaci, jestli se pachatel, kterému bylo ochranné léčení stanoveno, ve stanovené lhůtě dostavil k jejímu výkonu.

Samosoudce nebo předseda senátu dle ustanovení § 42 odst. 2 Jednacího řádu, vyzve pachatele, kterému bylo uloženo ochranné léčení, aby se k výkonu tohoto léčení přihlásil ve stanovené lhůtě u daného zdravotnického ústavu, popřípadě vyzve zákonného zástupce tohoto pachatele, jehož svéprávnost je omezena.

2.3.3 Výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody a ochranného léčení

Ochranná opatření mohou být ukládána vedle trestu, namísto trestu či samostatně. V případě, že je ochranné léčení pachateli uloženo vedle nepodmíněného trestu odnětí svobody, mohou se ve vztahu k výkonu trestu odnětí svobody objevit různé scénáře. Výkon ochranného léčení může být realizován před zahájením výkonu trestu odnětí svobody ve vězení, po jeho ukončení nebo v jeho průběhu.⁴⁶ Trestní předpisy počítají se všemi výše uvedenými variantami.

V ustanovení § 99 odst. 4 TrZ je preferován výkon ochranného léčení pachatele v průběhu jeho výkonu trestu odnětí svobody. Předsedou senátu či samosoudcem může být dle ustanovení § 351 odst. 1 TR dána možnost, v případě, že jsou k tomu dány podmínky, nařízen výkon ochranného léčení ve vězení. Jestliže je tento model nerealizovatelný, může být další variantou výkon ochranného léčení až po uplynutí trestu odnětí svobody. Další možnost představuje výkon ochranného léčení před zahájením trestu odnětí svobody, v případě, že tím bude zajištěno lepší splnění účelu ochranného léčení. Rozhodujícím kritériem při volbě pořadí výkonu trestu odnětí svobody a ochranného léčení je účel ochranného léčení popřípadě možnost jejího dosažení.⁴⁷

Na druhou stranu ještě předtím, než byla schválena konečná verze Trestního zákoníku, byly zamýšleny i další přístupy. Například původní návrh vlády z 21. července 2004, vycházel z diskuze odborníků působících v oblasti trestního práva, sexuologie či psychiatrie, a jednoznačně prosazoval, aby bylo ochranné léčení vykonáváno ještě před zahájením výkonu trestu odnětí svobody.⁴⁸ Toto pořadí mělo být aplikováno v případě uložení ochranného léčení ve formě ústavní, zatímco v případě její ambulantní formy by kromě souběžného výkonu

⁴⁶ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 2548

⁴⁷ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 2548

⁴⁸ ŠÁMAL, Pavel. *Ochranné léčení a zabezpečovací detence v návrzích trestního zákoníku a problémy s tím spojené*. In *Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. Praha: ASPI, 2008. s. 347

ochranného léčení a trestu odnětí svobody, došlo k výkonu ochranného léčení daného pachatele až po skončení výkonu trestu odnětí svobody. Toto vycházelo mimo jiné i z právní úpravy dalších států, jako je například Švýcarsko, kde je výkon ochranného léčení prováděn vždy před výkonem trestu odnětí svobody. Obdobný systém se aplikuje i na území Německa. Teoretickým východiskem pro tuto právní úpravu byla zejména představa, že pouze ochranné léčení, které je vykonáváno v co nejkratší možné prodlevě po spáchání trestného činu, lze s největší pravděpodobností předpokládat, splnění jejího účelu. Motivaci pro pacienta může představovat také zahájení části doby vykonané ochranné léčby do výkonu trestu odnětí svobody, jestliže dodržuje veškeré pokyny a příkazy v průběhu výkonu ochranného léčení.⁴⁹ Současná právní úprava rovněž spoléhá na zohlednění přístupu daného pachatele k řádnému výkonu jeho léčení v případě, že je realizován před výkonem trestu odnětí svobody.

Platná podoba právní úpravy má svůj základ v několika teoretických předpokladech. První z nich je tvořen představou, že v případě některých typů ochranného léčení (např. závislost na psychotropních a omamných látkách, sexuologická, protialkoholní) bude předchozí realizace výkonu trestu odnětí svobody zastávat úlohu tolik potřebné abstinence. Další východisko je tvořeno faktem, že z pohledu samotné struktury ochranného léčení, založené na systému dalšího získávání svobod a výhod, znamená pro daného pachatele vidinu jeho brzkého propuštění z ochranného léčení, ve srovnání s budoucím, několikaletým výkonem trestu odnětí svobody, a tím lepší motivaci k vhodnému přístupu k výkonu ochranného léčení.

V každém případě, jak již zde bylo uvedeno, nejdůležitějším a rozhodujícím kritériem je dosažení účelu ochranného léčení, které se skládá z několika složek: léčba duševní poruchy, izolace nebezpečného pachatele, prevence recidivy a následná resocializace pachatele.⁵⁰ Vždy při rozhodování o stanovení pořadí výkonů konkrétních sankčních prostředků záleží na veškerých okolnostech daného pachatele i případu. Současně se přihlíží i k znaleckým posudkům psychiatra, týkající se duševního zdraví konkrétního pachatele.

2.3.4 Kumulace trestu odnětí svobody a ochranného léčení

Ochranné léčení může být pachateli ukládáno při upuštění od jeho potrestání, vedle stanoveného trestu, popřípadě může být uloženo i samostatně. Jestliže je ochranné léčení uloženo společně s nepodmíněným trestem odnětí svobody daného jedince, trestní zákoník

⁴⁹ ŠÁMAL, Pavel. *Ochranné léčení a zabezpečovací detence v návrzích trestního zákoníku a problémy s tím spojené. In Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám. Praha: ASPI, 2008. s. 347*

⁵⁰ Tamtéž, s. 348

č. 40/2009 Sb., ve znění novel upravuje, jakým způsobem lze postupovat při výkonu těchto sankčních opatření.

V ustanovení § 99 odst. 4 TrZ, je v případě současného stanovení nepodmíněného trestu odnětí svobody a ochranného léčení po nástupu pachatele do výkonu trestu odnětí svobody v daném vězení, dávána přednost výkonu ochranného léčení, jak ve formě ambulantní tak i ústavní. Toto je možné pouze v případě, že jsou v dané věznici, kde má být trest odnětí svobody vykonáván, zajištěny podmínky pro výkon ochranného léčení, tzn., zda se v dané věznici nachází specializované oddělení, určené pro výkon ochranné léčby.⁵¹

Ve věznicích však ne vždy jsou dány podmínky pro souběžný výkon trestu odnětí svobody a ochranného léčení. Z ustanovení § 99 odst. 4 TrZ vyplývá, že pokud pachatel nemůže ochranné léčení vykonat po jeho nástupu do výkonu trestu odnětí svobody ve vězení, výkon ústavního ochranného léčení se realizuje ve zdravotnickém ústavu před jeho nástupem do výkonu trestu odnětí svobody. Tento postup je možný pouze tehdy, pokud je tím lépe zajištěno splnění účelu ochranného léčení (nelze tak postupovat v případě ambulantního ochranného léčení). K otázce, týkající se účelnosti výkonu ochranného léčení ve formě ústavní před výkonem trestu odnětí svobody daného pachatele, by měl projevit svůj názor také znalec v oboru zdravotnictví z oblasti psychiatrie, v rámci znaleckého posudku, týkající se duševního stavu pachatele.⁵²

Pokud nemůže ochranné léčení pachatel vykonat po jeho nástupu do trestu odnětí svobody ve vězení a pokud nemůže ochranné léčení vykonat ani před jeho nástupem do trestu odnětí svobody, může ochranné léčení vykonat jedině až po výkonu či jiném skončení trestu odnětí svobody.

Účel ochranného léčení spočívá v léčbě pachatele, jeho postupném návratu do společnosti a odstranění hrozby, kterou tento pachatel představuje pro společnost. Ochranné léčení, zejména ve formě ústavní, je tzv. režimové – tzn., že je založené na postupném dosažení výhod ze splněných úkolů. Snahou léčby je dosažení tzv. „resocializace pachatele“, čímž dochází k přípravě tohoto pachatele na jeho návrat do běžného života a obnovení narušených vztahů s přáteli a rodinou.⁵³ V případě nezbytnosti může u pachatele probíhat i doléčení, které se vykonává v ambulantní formě ochranné léčby.⁵⁴ Převážně z důvodu resocializace je vhodnější, aby byl výkon ochranného léčení realizován po skončení trestu odnětí svobody nebo v jeho průběhu. V případě, že by měl pachatel

⁵¹ Viz. Příloha č. 1. Věznice zajišťující výkon ochranného léčení

⁵² ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník I.: §1 – 139 Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 1033.

⁵³ Důvodová zpráva k návrhu nového trestního zákoníku (zák. č. 40/2009 Sb.)

⁵⁴ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník I.: §1 – 139 Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 1034.

podstoupit výkon trestu odnětí svobody až po úspěšném výkonu ochranného léčení, nemuselo by to na něj působit příliš motivačně.⁵⁵

2.4 Trvání ochranného léčení a její ukončení

Ochranné léčení trvá až do doby, dokud je to nezbytné pro splnění jejího účelu, nejdéle však po dobu dvou let; v případě, že nebude léčba v této době ukončena, soud rozhodne před ukončením této doby o jejím případném prodloužení, nejdéle však na dobu dalších dvou let a to i opakovaně; v opačném případě rozhodně o propuštění pachatele z ochranného léčení (ustanovení § 99 odst. 6 TrZ). Časové omezení dvou let se zavedlo s účinností od 1. ledna 2009. Před tímto datem ochranné léčení trvalo tak dlouho, dokud to vyžadoval její účel. Přesná délka trvání ochranného léčení při ukládání nemůže být nikdy předem stanovena, neboť nemůže být nikdy přesně odhadnut psychický stav daného jedince. Především ochranné léčení ve formě ústavní znamená mimořádný zásah do osobní svobody daného jedince, a z tohoto důvodu je časové omezení ochranného léčení na dva roky s možností jejího případného prodloužení vhodné.

Propuštění pachatele z ochranného léčení je v kompetenci okresního soudu, v jehož obvodu se ochranné léčení vykonává, který tak rozhoduje na základě návrhu státního zástupce, zdravotnického ústavu nebo osoby, která se nachází ve výkonu ochranného léčení, nebo rozhoduje i bez tohoto návrhu, a to i před tím, než dojde k uplynutí stanovené lhůty 2 let (ustanovení § 353 odst. 2 Trestního řádu). V případě, že bylo dosaženo účelu ochranného léčení, podá zdravotnický ústav návrh na propuštění pachatele z ochranného léčení. Pokud však nebylo ochranné léčení vykonáno do dvou let, musí zdravotnický ústav minimálně dva měsíce před uplynutím stanovené lhůty, podat příslušnému soud návrh na jeho prodloužení. Zdravotnickým ústavem jsou v tomto návrhu popsány výsledky a průběh léčby (ustanovení § 353 odst. 1 TR). Cíl této právní úpravy spočívá v zajištění pravidelné kontroly délky ochranného léčení tak, aby nedocházelo k takovým případům, kdy bude pachatelům omezen jejich pobyt na svobodě na nepřiměřeně dlouhou dobu.

Dosažení účelu ochranného léčení není v případě pachatele, zneužívající návykovou látku, kterému bylo ochranné léčení uloženo podle ustanovení § 99 odst. 2 písm. b) TrZ, podmínkou pro jeho ukončení. Ochranné léčení může být v tomto případě ukončeno, jestliže se v průběhu jeho výkonu zjistí, že účelu nemůže být dosaženo. V případě, že u pachatele

⁵⁵ Výjimkou je pouze již zmíněný případ výkonu ústavního ochranného léčení před nástup trestu odnětí svobody, jestliže se tím lépe zajistí splnění jeho účelu.

hrozí vyšší riziko, že se v budoucnu dopustí dalšího trestného činu, může být dle ustanovení § 99 odst. 6 TrZ, soudem na dobu až pěti let, uložen dohled nad touto osobou.

Po 1. lednu 2009 se objevil problém, týkající se toho, jak postupovat v případě ochranného léčení, která bylo uloženo před tímto datem, především ve vztahu k ustanovení § 62 zák. č. 129/2009 Sb., který stanovuje, že výkon dosud nevykonané ochranné léčby, která byla nařízena před nabytím účinnosti výše uvedeného zákona, se dokončí podle stávajících právních předpisů. Problém byl zejména v tom, že se na ochrannou léčbu, stanovenou před tímto datem vztahuje maximální dvouletá doba trvání, a pak dále, jak se bude u těchto osob postupovat v případě, že jim byla ochranná léčba nařízena před 1. lednem 2009, ale k jejímu výkonu nastoupili až po tomto datu. V odborné literatuře převážel názor, že zatímco v případě ochranné léčby, která byla nařízená a vykonávána již před 1. lednem 2009, začíná dvouletá lhůta trvání platit až od tohoto data, v případě ochranné léčby, která byla nařízená před tímto datem, ale kterou osoba zatím nevykonává, začíná dvouletá lhůta platit až od nástupu této osoby do ochranné léčby.⁵⁶ Nelze akceptovat názor, že v případě ochranné léčby, jejíž výkon byl započat před tímto datem, maximální povolená doba trvání ochranné léčby vůbec neběží.⁵⁷

⁵⁶ ŠÁMAL, Pavel. K úpravě ochranného léčení v trestním zákoníku. *Trestněprávní revue*, 2010, roč. 9, č. 4, s. 105.

⁵⁷ VONDRUŠKA, František, RŮŽIČKA, Miroslav, VAGAL, Milan. Je možná změna ochranného léčení, s jehož výkonem bylo započato před 1. lednem 2009, v zabezpečovací detenci? *Státní zastupitelství*, 2009, roč. 7, č. 9, s. 23.
taktéž: Nález Ústavního soudu ze dne 21. září 2011, sp. zn. I. ÚS 1534/11.

3 OBECNÉ ZÁSADY PRO UKLÁDÁNÍ OCHRANNÝCH OPATŘENÍ

V ustanovení § 96 a § 97 trestního zákoníku, jsou upraveny obecné zásady pro uložení ochranných opatření. „*U ochranných opatření, která jsou mnohem více závislá na nebezpečnosti osoby pachatele než na spáchaném trestném činu, mají tyto zásady zvláštní význam, neboť tu na rozdíl od trestů, jejichž přiměřenost je dána především úměrností spáchanému trestnému činu, vzniká riziko neadekvátního zásahu do práv pachatele.*“⁵⁸ Je nezbytné si uvědomit, že uložená ochranná opatření, především pak zabezpečovací detence a ochranné léčení, výrazným způsobem zasahují do základních svobod a práv daného jedince, kterému jsou uložena. Tato ochranná opatření mohou omezit svobodu těchto jedinců a to na dobu, která není předem určena. Proto § 96 a § 97 TrZ stanovuje pro ochranná opatření zásadu přiměřenosti. V § 97 odst. 2 a odst. 3 TrZ, zásadu subsidiarity trestní represe a v § 97 odst. 1 TrZ pak zásadu zákonnosti.

3.1 Zásada přiměřenosti

Základní zásadou pro uložení ochranného opatření je zásada přiměřenosti. Tato zásada vyplývá z ustanovení § 96 odst. 1 a 2 trestního zákoníku. Stanovená ochranná opatření musí být přiměřená k závažnosti a povaze činu, kterého se pachatel dopustil a nebezpečí, které od pachatele v budoucnosti hrozí pro zájmy, které jsou trestním zákonem chráněny, jakož i pachateli a jeho poměrům. Při stanovení ochranného opatření platí, že musí být zachována přiměřenost mezi intenzitou zásahu do osobní svobody jedince a účelem ochranného léčení.⁵⁹

Ustanovení § 96 odst. 1 je speciální k ustanovení § 38 odst. 1 trestního zákoníku, týkající se přiměřenosti trestních sankcí, který stanovuje, že trestní sankce mohou být ukládány s ohledem na poměry pachatele a závažnost a povahu spáchaného činu. Z tohoto ustanovení vyplývá, že při ukládání trestů je zásada přiměřenosti formulována pozitivně. Naopak z ustanovení § 96 odst. 1 vyplývá, že zásada přiměřenosti je při ukládání ochranných opatření formulována negativně – tzn., že ochranná opatření nemohou být uložena, nejsou-li přiměřená závažnosti a povaze činu, kterého se pachatel dopustil a nebezpečí, které v budoucnosti od pachatele hrozí pro zájmy, které jsou chráněny trestním zákonem, jakož i sobě daného pachatele a jeho poměrům.“ Z toho vyplývá, že jestliže je ochranné opatření nepřiměřené (závažnosti a povaze činu, kterého se pachatel dopustil a nebezpečí, které v budoucnosti od pachatele hrozí) nelze je uložit. Zásada přiměřenosti je platná pro všechna

⁵⁸ ŠÁMAL, Pavel., a kol., *Trestní zákoník I, obecná část (§1-139)*, 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2012, str. 1144

⁵⁹ ŠÁMAL, Pavel., a kol., *Trestní zákoník I, obecná část (§1-139)*, 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2012, str. 1144

uložena ochranná opatření. Zvláště důležitá je při stanovení ochranných opatření, která zasahují do osobní svobody daného jedince, tj. ústavní ochranná léčba či zabezpečovací detence. Při zvažování, zda zamýšlená ochranná léčba je přiměřená, je nezbytné celkové posouzení veškerých hledisek, tj. osoba pachatele včetně jeho poměrů, nebezpečí, které v budoucnu od tohoto pachatele hrozí, závažnost a povaha činu, kterého se pachatel dopustil apod. Velkou váhu má především hledisko nebezpečí pachatele, které od něj v budoucnosti hrozí pro zájmy, chráněných trestním zákonem, a to z důvodu, že účel ochranného opatření spočívá v ochraně společnosti. Ochranné opatření je proto možné nařídit i v případech, když dosavadní činy, kterých se pachatel dopustil, jsou méně závažné, ale nebezpečí, které hrozí v budoucnosti, se hodnotí jako zvlášť závažné. Nezbytné je zabývat se rovněž předpokladem nebezpečí, které ze strany pachatele v budoucnu hrozí.⁶⁰

Závažnost a povahu činu, kterého se pachatel dopustil, je nezbytné hodnotit na základě kritérií, které vyplývají z ustanovení § 39 odstavce 2 trestního zákoníku. Z tohoto ustanovení vyplývá, že je potřeba vycházet z okolností, během kterých se čin odehrál, významu chráněného zájmu, kterého se čin dotýká, následků a způsobu provedení činu, dále je potřeba se zabývat osobou daného pachatele včetně míry jeho zavinění a záměrem, cílem a pohnutkou, která jej vedla ke spáchání tohoto činu.

Během posuzování významu chráněného zájmu, kterého se spáchaný čin týká, je nutno, aby se vycházelo namísto z typového významu chráněného zájmu (promítající se do možných druhů trestů a jejich trestních sazeb), z konkrétního významu ohroženého nebo poškozeného zájmu pro společnost. Jestliže například porovnáme odcizení invalidního vozíku jeho dodavateli a odcizení stejného předmětu jedinci, který je na této věci plně závislý, dojdeme k závěru, že je větší pozornost věnována ochraně uživatele této věci než ochraně výrobce či dodavatele tohoto předmětu.⁶¹

V průběhu hodnocení způsobu, jakým byl čin proveden, má důležitý význam zejména povaha jednání daného pachatele a prostředky, které užil k této činnosti. Za přitěžující okolnost lze považovat zákeřný, trýznivý nebo surový způsob, jakým byl trestný čin spáchan, nebo pokračování v trestné činnosti.

Při posuzování následků daného činu je podstatný zejména druh způsobeného následku, tzn., zda se jedná o zásah do zdraví, života, majetku, osobní svobody či jiných chráněných hodnot. Důležitá je rovněž intenzita způsobeného následku daného činu. Tato intenzita

⁶⁰ NOVOTNÝ, Oto., VANDUCHOVÁ, Marie., ŠÁMAL, Pavel., a kolektiv, *Trestní právo hmotné, obecná část I*, 6. přepracované vydání, Wolters Kluwer, Praha 2010, str. 487

⁶¹ ŠÁMAL, Pavel, a kol., *Trestní zákoník I, obecná část (§1-139)*, 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2012, str. 1144

je dána například výši škody, která byla způsobena na majetku, závažnosti újmy na zdraví daného jedince apod.

Okolnosti, které vedly ke spáchání činu, a které mají vliv na závažnost a povahu spáchaného činu se mohou týkat jak času, tak i místa tohoto činu, dále pak prostředí, kde se pachatel dopustil tohoto činu, nejrůznějších vlivů, působící na pachatele a také různých průvodních okolností. Určitý rozdíl je mezi tím, pokud se pachatel, dopustí činu krádeže ve formě rabování během povodní v opuštěné prodejně nebo se dopustí činu krádeže v obchodě za běžného provozu. Škodlivost daného činu může být pro společnost zvyšována i například tím, pokud se obětí tohoto činu stala nemohoucí osoba.⁶²

Během posuzování osoby daného pachatele je nezbytné, přihlížet také k jeho konkrétním charakteristikám, jenž se podílely na spáchání tohoto činu. Dále je potřeba přihlížet jak k pozitivním, tak i k negativním zjištěním. Závažnost a škodlivost daného činu bude snižována tehdy, pokud byl trestný čin spáchán ve věku, který je blízký věku mladistvých nebo pokud se pachatel dopustil trestného činu poprvé, anebo má nedostatek životních zkušeností. Naopak škodlivost a závažnost činu bude zvyšována, pokud se pachatel dopustil trestného činu v organizované skupině nebo v důsledku opakovaného páchaní trestné činnosti apod. Během hodnocení zavinění je posuzováno především to, jestli se jedná o přímý či nepřímý úmysl, a který byl spáchán pod tlakem, po předešlém uvážení, s rozmyslem nebo v náhlém rozrušení, soucitu, podřízenosti či závislosti. Podnětem, resp. motivem daného činu je vnější impuls, který pachatele přinutil k rozhodnutí, aby se dopustil spáchání tohoto činu. Může se jednat například o ziskuchtivost, žárlivost, vztek apod. Tato pohnutka se může podílet na snižování či zvyšování škodlivosti daného činu, pokud je nezbytné se zabývat tím, do jaké míry je pohnutka omluvitelná či zavrženíhodná. Za cíl je považován výsledek, kterého se pachatel snažil dosáhnout, aby naplnil přání jiné osoby nebo své vlastní. Cíl tohoto činu bývá zpravidla společensky škodlivý (jedná se například o koupi drog za účelem jejich další distribuce), ale může se jednat i o cíl, který je společensky nezávadný (např. zaplacení dluhu od dlužníka).

V průběhu hodnocení nebezpečí, které v budoucnu od pachatele hrozí, je nutné mít na mysli, jak velká existuje pravděpodobnost, že se pachatel může znovu dopustit spáchání činu a kdy.⁶³ Je nutné vzít v úvahu i závažnost nebezpečí, které hrozí společnosti, tzn., že se posuzuje to, jak velká je pravděpodobnost, že se pachatel může během delšího časového

⁶² ŠÁMAL, Pavel., a kol., Trestní zákoník I, obecná část (§1-139), 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2012, str. 1144-1146

⁶³ ŠÁMAL, Pavel., a kol., Trestní zákoník I, obecná část (§1-139), 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2012, str. 1145

horizontu dopustit méně závažné, drobné trestné činnosti, nebo jestli hrozí, že se během brzké budoucnosti dopustí tato osoba závažné trestné činnosti násilné povahy. V rámci tohoto hlediska osoby lze zahrnout možnost nápravy tohoto pachatele, což se hlavně odráží v jeho dosavadním životě, uloženým ochranným opatřením, případně v možnostech jeho ovlivnění.

Ve vztahu k ukládání ochranných opatření lze poměry pachatele chápat jako například jeho zdravotní stav (míra závislosti na návykových látkách, povaha duševní nemoci) v době, kdy je ochranné opatření ukládáno. Během rozhodování o uložení ochranné výchovy hraje důležitou roli také výchovné prostředí, ve kterém se mladistvý v době ukládání daného ochranného opatření nachází.

Proporcionalita mezi intenzitou zásahu do osobních svobod a účelem ochranné léčby

Další formulace zásady přiměřenosti pro uložení ochranného opatření je vyjádřena tak, že újma, která je způsobena v důsledku uloženého a vykonávaného ochranného opatření, nesmí být větší, než je potřebné k dosažení jeho účelu. Účel ochranného opatření spočívá v ochraně společnosti, což je dosahováno prostřednictvím preventivních prostředků. Při výkonu a ukládání ochranných opatření je důležité dbát na to, aby byla dodržena spravedlivá rovnováha mezi ochranou zájmů společnosti a ochranou práv daného jedince.⁶⁴

Omezení možnosti pro paralelní uložení ochranného opatření téže povahy a trestu a současného uložení více ochranných opatření

Zásadu přiměřenosti pro ukládání ochranných opatření dále konkretizuje ustanovení § 97 odstavce 2 a 3 trestního zákoníku, které omezují možnost pro paralelní uložení trestu ochranného opatření stejné povahy a možnost paralelního stanovení více ochranných opatření.

Může nastat situace, kdy dojde ke splnění podmínek pro uložení více ochranných opatření s rozdílnou závažností, proto je při užití zásady přiměřenosti, nezbytné volit taková opatření, která nejméně zasahují do práv tohoto jedince. Jestliže je možné, že účelu ochranného opatření bude dosaženo ambulantní formou ochranné léčby, nelze ji uložit formou ústavní.

Vedle trestu obdobného charakteru může být dle ustanovení § 97 odst. 2 trestního zákoníku uloženo ochranné opatření jen tehdy, pokud by jeho samostatné uložení nebylo z hlediska ochrany společnosti a působení na osobu pachatele, které je ukládáno, dostatečné. Z výše uvedeného vyplývá, že ochranné opatření je možné uložit vedle trestu téže povahy pouze za podmínky, když samostatně uložené ochranné opatření, není dostačující

⁶⁴ NOVOTNÝ, Oto., VANDUCHOVÁ, Marie., ŠÁMAL, Pavel., a kolektiv, Trestní právo hmotné, obecná část 1, 6. přepracované vydání, Wolters Kluwer, Praha 2010, str. 488

jak z hlediska ochrany společnosti tak působení na daného jedince, kterému je ukládáno. Paralelní stanovení obou typů trestních sankcí – ochranného opatření a trestu, je možné pouze tehdy, jestliže je žádoucí z hlediska ochrany společnosti a nápravy daného pachatele. Za trest a ochranné opatření obdobné povahy lze považovat například zabezpečovací detenci a ústavní ochrannou léčbu a nepodmíněný trest odnětí svobody. V případě mladistvých pak ochranná výchova a nepodmíněné odnětí svobody.⁶⁵

Na základě ustanovení § 97 odstavce 3, věty první, trestního zákoníku, lze provést uložení více ochranných opatření vedle sebe, ale pouze pokud splňují podmínky pro jejich uložení a zákon nestanoví jinak. Zákonem je vyloučeno, aby byly vedle sebe současně uloženy zabezpečovací detence a ochranné léčení. Na druhu stranu zákon umožňuje vedle sebe uložit zabránění věci či jiné majetkové hodnoty a ochranné léčení nebo zabránění věci či jiné majetkové hodnoty a zabezpečovací detenci. Trestní zákoník č. 40/2009 Sb., ve znění novel ovšem v ustanovení § 97 odstavce 3, větě druhé, dále stanovuje, že je-li možné dosažení nezbytného působení ochranného opatření na pachatele, kterému je uloženo, a náležitou ochranu společnosti lze zajistit pouze jedním z možných ochranných opatření, uloží se pouze takové ochranné opatření. Může dojít k situaci, kdy jsou splněny podmínky pro uložení více ochranných opatření s rozdílnou závažností. V tomto případě je nutné při uplatnění zásady přiměřenosti zvolit takové opatření, které nejméně zasahuje do práv daného pachatele. Jestliže může být účel ochranné léčby dosažen uložen ambulantní formou ochranné léčby, nelze ji uložit ústavní formou.⁶⁶

3.2 Zásada zákonnosti

Zásada zákonnosti vyplývá z ustanovení § 97 odst. 1 trestního zákoníku a její účel spočívá v tom, že ochranná opatření mohou být ukládána výlučně za předem stanovených zákonných podmínek, a to jak vedle trestu tak i samostatně. Tyto zákonné podmínky vyplývají z ustanovení § 99, § 100, § 101 až 103 trestního zákoníku.

3.3 Zásada subsidiarity přísnější trestní represe

Zásada subsidiarity pro přísnější trestní sankci ve své podstatě znamená, že pokud jsou naplněny podmínky pro stanovení více trestních sankcí, je nutné pro pachatele vybrat sankci,

⁶⁵ NOVOTNÝ, Oto., VANDUCHOVÁ Marie., ŠÁMAL, Pavel., a kolektiv, *Trestní právo hmotné, obecná část I*, 6. přepracované vydání, Wolters Kluwer, Praha 2010, str. 490

⁶⁶ ŠÁMAL, Pavel., a kol., *Trestní zákoník I, obecná část (§1-139)*, 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2012, str. 1149-1150

kteřá jej bude nejméně zatěžovat, tzn., zdrženlivost při stanovení trestní sankce, a to takovým způsobem, aby zásah do svobod a práv daného jedince byl co nejmenší.⁶⁷

Trestní zákoník č. 40/2009 Sb., ve znění novel dovoluje (v ust. § 97 odst. 2) uložení ochranného opatření vedle trestu podobné povahy až v tom případě, kdy by nebylo samostatné uložení trestu dostatečné z hlediska působení na osobu, které je toto opatření ukládáno, a také kdyby nebylo zajištěno ochrany společnosti. Dále se tato zásada promítá do ust. § 97 odst. 3 TZ, jež dovoluje uložení pouze jednoho ochranného opatření, a to i v případě, kdy jsou splněny zákonné podmínky pro uložení více ochranných opatření – ovšem s výhradou, že uložení pouze jednoho ochranného opatření bude zajištěno potřebné působení na osobu, jež je toto opatření ukládáno a současně dostatečně ochrání společnost.

⁶⁷ NOVOTNÝ, Oto., VANDUCHOVÁ Marie., ŠÁMAL, Pavel., a kolektiv, *Trestní právo hmotné, obecná část I*, 6. přepracované vydání, Wolters Kluwer, Praha 2010, str. 490

4 ZABEZPEČOVACÍ DETENCE

Mezi nejnovější druh ochranného opatření v České republice patří institut zabezpečovací detence. Tento byl zaveden novelou provedenou zákonem č. 128/2009 Sb., a to s účinností od 1. ledna 2009. Tuto úpravu s několika dalšími úpravami přebírá od 1. ledna 2010 trestní zákoník č. 40/2009 Sb., ve znění novel.

Zřízením institutu zabezpečovací detence měl být vyřešen dlouhodobý problém týkající se výkonu ústavního ochranného léčení osob, u nichž není ochranné léčení dostačující. Tento institut je určen zejména pro osoby, které jsou mimořádně nebezpečné – jedná se především o sexuální devianty, psychopatické recidivisty a zvláště nebezpečné agresory.⁶⁸ Jde o opatření se subsidiární povahou k ochrannému léčení. Ústavní soud České republiky ve svém nálezu konstatoval, že z hlediska ústavněprávního přezkumu je směřodonné, že zabezpečovací detence představuje v rámci českého právního pořádku mimořádně razantní zásah do základních práv a svobod porovnatelný s uložením výjimečného trestu odnětí svobody.⁶⁹ Je tomu nejen pro zvláštní přísný režim jeho výkonu, ale především s ohledem na úpravu trvání zabezpečovací detence.

Je možno říci, že detence představuje jakýsi hybrid trestněprávních sankcí. Detence má hybridní charakter preventivně – represivní. Represivní charakter je příznačný pro tresty jako druhy trestněprávních sankcí. Detenci je možno analogicky přirovnat i k výkonu trestu odnětí svobody, protože primárním účelem je ochrana společnosti a současně i nutná izolace pachatele.

4.1 Pojem zabezpečovací detence

Samotné slovo detence je původem z latinského slova Detentio, což v překladu znamená držení nebo zadržení. Všeobecně možno konstatovat, že trestněprávní předpis zakotvuje detenci jako opatření, účelem kterého je ochrana společnosti před nebezpečnými pachateli. Detence je vnímána jako subsidiární opatření k výkonu trestu odnětí svobody a k ochrannému léčení.

Zákonná úprava stanovení zabezpečovací detence vychází z § 100 trestního zákoníku, postup samotného soudu je zakotven v § 354 až § 357 trestního zákoníku a výkon je pak upraven v zákoně č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence a změn některých souvisejících zákonů (ZVZD).

⁶⁸ VANDUCHOVÁ, Marie, NOVOTNÝ, Oto. VANDUCHOVÁ, Marie. ŠÁMAL, Pavel a kol. (ed). Trestní právo hmotné. Obecná část 1. 6. přepracované vydání. Wolters Kluwer. 2010. s. 499.

⁶⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 29. 2. 2012, III.ÚS 2453/11, bod V., s. 8

V § 1 odst. 2 zákona č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence a změn některých souvisejících zákonů je uvedeno, že prostřednictvím výkonu zabezpečovací detence je primárně sledována ochrana samotné společnosti včetně výchovného a terapeutického působení na osoby, nacházející se ve výkonu zabezpečovací detence, pomocí prostředků, jenž jsou stanoveny zákonem č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní ČR.

Mezi hlavní úlohu zabezpečovací detence patří ochrana společnosti před pachateli, kteří jsou odpovědní za spáchání trestného činu nebo činu jinak trestného, nebo pachateli, kteří jsou výjimečně nebezpeční a duševní stav těchto jedinců dočasně nebo trvale způsobuje to, že provádějí závažnou trestnou činnost. U těchto pachatelů se lze domnívat, že uložení ochranného léčení nepovede k odpovídající ochraně samotné společnosti a tyto osoby by se i nadále mohli dopouštět této, pro společnost výjimečně nebezpečné, trestné činnosti.⁷⁰ V úvahu přichází zabezpečovací detence pouze tehdy, jestliže existují podmínky pro stanovení ochranného léčení, což by v tomto daném případě však nevedlo k splnění stanoveného účelu. Zabezpečovací detence jako taková znamená izolaci daného pachatele, který se nachází v ústavu pro výkon zabezpečovací detence, neboli v tzv. detenčním ústavu, čímž se dle § 1 odst. 3 zákona č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence a změn některých souvisejících zákonů, rozumí ústav se zvláštní ochranou a s pedagogickými, činnostními, rehabilitačními, léčebnými, vzdělávacími a psychologickými programy.

4.2 Důvody vedoucí ke vzniku institutu zabezpečovací detence

Realizace záměru tvorby zabezpečovací detence jakožto čtvrtého druhu ochranného opatření byl zdlouhavým procesem, a to i navzdory tomu, že se odborná veřejnost jak z oblasti psychiatrie a zdravotnictví nebo z oblasti práva po vzoru zahraničních úprav domáhala této změny již mnoho let.⁷¹ Pachatelům, kteří spáchali trestný čin pod vlivem nebo v souvislosti s užíváním návykových látek, nebo ve stavu, jenž byl vyvolán jejich duševní poruchou, nebo těm pachatelům, kteří spáchali čin jinak trestný ve stavu nepřičetnosti, a současně, jejichž pobyt na svobodě představoval pro společnost nebezpečí, mohlo být před novelizací trestního zákona č. 140/1961 Sb., tedy před 1. lednem 2009, uloženo pouze ochranné léčení.

Jestliže opomeneme ambulantní ochranné léčení a rovněž ústavní ochranné léčení, vykonávaní po nastoupení do výkonu trestu odnětí svobody ve vězení, tak se stěžejním problémem stalo ústavní ochranné léčení realizované ve vězení, které by mělo být

⁷⁰ Důvodová zpráva k zákonu č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých souvisejících zákonů.

⁷¹ ŠÁMAL, Pavel . In ŠÁMAL, Pavel a kol. (ed). *Trestní zákoník: Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 1045.

vykonávána spíše v psychiatrické léčebně. Ve velké míře se jednalo zejména o výjimečně nebezpečné pacienty. I přesto, že je většina psychiatrických léčeben opatřena stanovenými bezpečnostními opatřeními, jejich primární úkol spočívá v léčbě a nikoliv v zadržování výjimečně nebezpečných recidivistů, odmítajících léčbu. Rovněž kvalifikace zdravotnického personálu v těchto zařízeních je primárně orientována na poskytování zdravotní péče. Zdravotnický personál tedy není vybaven ani vyškolen k práci s takto nebezpečnými osobami.⁷²

Důvod pro zavedení tehdy nového druhu ochranného opatření – zabezpečovací detence, spočíval především v tom, že mezi pachateli, kterým bylo soudem stanoveno ochranné léčení, se nacházejí také osoby, které vzhledem k závažnosti a charakteru své duševní poruchy znamenají pro společnost mimořádné nebezpečí. Již v polovině 90. let se začínaly objevovat požadavky, týkající se těchto pachatelů, aby byli zařazováni do zvláštních ústavů. Tyto požadavky zaznívaly především z resortu zdravotnictví, zajišťující ochranné léčení ve zdravotnických ústavech. Ústavní ochranné léčení podstupovali ve zdravotnických ústavech velmi nebezpeční agresori a sexuální devianti, kteří se dopustili spáchání trestného činu, a u kterých byl na základě znaleckého posudku, zjištěn vysoký předpoklad toho, že se mohou znovu dopustit spáchání této závažné trestné činnosti.

Mezi odbornou veřejností, byl jednoznačný názor na to, že tyto osoby do současného režimu ochranného léčení nepatří, neboť v důsledku svého chování jsou nebezpeční jak pro sebe, tak i ostatní pacienty a personál zdravotnického zařízení. Zavedení institutu zabezpečovací detence měl tedy za úkol vyřešit dlouhodobé problémy, týkající se výkonu ústavního ochranného léčení pro některé, zvláště nebezpečné jedince, kteří se dopustili trestného činu, a kterým bylo nařízeno ochranné léčení, vykonávané následovně v psychiatrických ústavech bez dosažení účelu ochranného léčení.⁷³

Z důvodové zprávy, vztahující se k zákonu o výkonu zabezpečovací detence č. 129/2008 Sb., vyplývá úmysl, aby byly do ústavů zajišťující výkon zabezpečovací detence umístováni agresivní, sociálně obtížně adaptovatelní, nespolupracující a nepodrobivý jedinci, kteří sabotují nebo odmítají ochrannou léčbu a negativním způsobem tak ovlivňují další pacienty. Z této zprávy dále vyplývá, že dalším okruhem osob, které mají být v těchto ústavech umístováni, jsou osoby, u kterých jsou zaznamenány těžké poruchy chování a dále osoby trpící chorobou, která se nedá za současných podmínek léčit, případně léčba této

⁷² PŘESLIČKOVÁ, Hana, TOMÁŠEK, Jan, ZEMAN, Petr. Potřebujeme institut zabezpečovací detence? *Zdravotnictví a právo*, 2005, č. 2, s. 10.

⁷³ VANTUCH, Pavel., Zabezpečovací detence, její ukládání, výkon, trvání a obhajoba obžalovaného, *Trestní právo 9/2010*, (str. 5-12), str. 5

choroby, je značně pochybná. Je předpokládáno, že u řady těchto jedinců se může jednat také o souhrn výše uvedených problémů najednou (jedná se například o psychopatické osobnosti s nízkým intelektem a sexuální deviací). Tyto osoby, nemohou být zařazeny mezi pacienty v psychiatrických ústavech, a to ani za podmínek, pokud jsou léčebny vybaveny odpovídajícími bezpečnostními prvky, neboť nemají k dispozici takové vybavení, ať již personální či technické, které by zaručilo dostatečnou ostrahu těchto osob.

Během liberalizace a humanizace zdravotnictví došlo v rámci psychiatrických ústavů k odstranění bezpečnostních opatření (tj. plotů, zdí a mříží). Toto prostředí se tak pro určitý typ pacientů stalo naprosto nevhodným. V důsledku toho nebyly psychiatrické ústavy schopné předejít útěkům jedinců trestných činů, kteří mohli z oddělení odejít nebo bez větších problémů utéct. Lepší situace nebyla zaznamenána ani v uzavřených odděleních, do kterých byli zařazováni především nebezpeční pachatelé, kteří zde vykonávali ústavní ochrannou léčbu.

K zavedení institutu zabezpečovací detence došlo z toho důvodu, že bylo nezbytné zavedení takového ochranného opatření, jež se mělo lišit jak od výkonu trestu odnětí svobody, tak také od výkonu ochranného léčení ústavní formou. Byla potřeba zajistit jak výchovné tak i léčebné působení na jedince, kteří se dopustili trestného činu nebo činu jinak trestného, ale také střežení těchto jedinců a to takovým způsobem, aby se předcházelo jejich útěkům a napadání pracovníku zdravotnického zařízení.⁷⁴

V zájmu liberalizace a humanizace zdravotnictví a podmínek v léčebnách zároveň dochází v poslední době k odstraňování nejrůznějších prostředků, bránících pacientům v útěku (mříží, plotů), což ve své podstatě znamená, že zamčené dveře oddělení jsou jedinou překážkou, bránící těmto pacientům v odchodu z výkonu ochranného léčení. Ochranné léčení těchto výjimečně nebezpečných pacientů, jež probíhalo v zázemí psychiatrických léčeben, tak ohrožovalo společnost a možnost útěku těchto pacientů a pokračování v páchání jejich trestné činnosti. Ve většině případů byli tito zadrženi pacienti navraceni zpět do stejné psychiatrické léčebny, ze které již dříve utekli. To znamená, že tito pacienti byli vráceni zpět do prostředí, které již dobře znali a tak mohli svůj útěk bez větších problémů opětovně zopakovat.⁷⁵

Rovněž pro samotný život v psychiatrických léčebnách představovali tito pacienti určitý problém. V mnoha případech byl nejen personál psychiatrických léčeben, ale i ostatní pacienti

⁷⁴ VANTUCH, Pavel., Zabezpečovací detence, její ukládání, výkon, trvání a obhajoba obžalovaného, *Trestní právo* 9/2010, str. 5-12

⁷⁵ VANTUCH, Pavel. Zabezpečovací detence, její ukládání, výkon, trvání a obhajoba obžalovaného. *Trestní právo*, 2010, roč. XIV, č. 9, s. 6.

opakovaně napadání těmito nebezpečnými pachateli. Prostředí psychiatrických léčeben se tak pro další pacienty a zdravotnický personál stalo značně stresujícím. Tito vysoce nebezpeční pacienti navíc svým odmítavým postojem k dané léčbě stěžovali nejen svou vlastní léčbu, ale také léčebné programy dalších pacientů.⁷⁶

Odborná veřejnost se rovněž shodla na tom, že skupina mimořádně nebezpečných pacientů, jež se neustále pokouší o útěk, nespolupracují při léčení a jsou agresivní, představují nebezpečí jak pro ostatní pacienty, tak zejména pro zdravotnický personál v léčebně, kde dochází k výkonu ochranné léčby.⁷⁷

4.3 Historie snah o vytvoření alternativy k ochrannému léčení

V důsledku výše uvedených důvodů se v literatuře již dlouhou dobu objevovaly nejen hlasy po změně, ale také návrhy pro řešení této neuspokojivé situace. Výraznější úsilí o dosažení vzniku specializovaných zařízení pro mimořádně nebezpečné osoby psychiatrických léčeben, kterým byla nařízena ochranná léčba a kteří při této léčbě nespolupracují, se objevují již od počátku devadesátých let dvacátého století. Jednalo se zejména o výbory Sexuologické a Psychiatrické společnosti České lékařské komory⁷⁸, jež se snažily o řešení této vážné situace, ale konkrétní plán nebyl uskutečněn. V průběhu jednotlivých diskuzí se však do popředí dostává rozpor v názorech, kdo by měl být zodpovědný za provoz, ostrahu a zřízení těchto specializovaných zařízení, zda resort spravedlnosti, vnitra či zdravotnictví. V průběhu dalších let se problematice s mimořádně nebezpečnými pachateli umístěných v psychiatrických léčebnách výhradně věnovalo Ministerstvo zdravotnictví, které také uvažovalo o projektu, týkajícího se léčení mimořádně nebezpečných pacientů v psychiatrické léčebně v Dobřanech. K realizaci tohoto projektu však v důsledku nedostatku financí nakonec nedošlo.⁷⁹

Dalšími, kdo se snažili o řešení závažné situace, která panovala v psychiatrických léčebnách, bylo Centrum pro rozvoj péče o duševní zdraví. Toto centrum je nestátní nezisková organizace, která již 20 let usiluje o destigmatizaci rozvoje komunitních služeb, podílí se na reformě péče o duševně nemocné a realizuje inovativní projekty v České republice i s partnery v zahraničí. V důsledku činnosti tohoto centra došlo k zřízení

⁷⁶ PŘESLIČKOVÁ, Hana, TOMÁŠEK, Jan, ZEMAN, Petr. Potřebujeme institut zabezpečovací detence? *Zdravotnictví a právo*, 2005, č. 2, s. 11.

⁷⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých souvisejících zákonů

⁷⁸ PROCHÁZKA, Tomáš. Zabezpečovací detence. *Státní zastupitelství*, 2007, roč. V, č. 6, s. 12.

⁷⁹ PŘESLIČKOVÁ, Hana, TOMÁŠEK, Jan, ZEMAN, Petr. Potřebujeme institut zabezpečovací detence? *Zdravotnictví a právo*, 2005, č. 2, s. 11.

mezirezortní Komise ochranné léčby pod záštitou Ministerstva zdravotnictví, jenž se problematikou, týkající se zabezpečovací detence, věnovala několik let.⁸⁰ V roce 2004 vypracoval Institut pro sociální prevenci a kriminologii podrobnou zprávu věnující se problematice zabezpečovací detence.⁸¹

Z výše uvedeného vyplývá, že vytvoření institutu zabezpečovací detence nebylo jednoduché. Jelikož se jednalo o nový institut, který nebyl českému právnímu řádu známý, objevilo se zde hned několik sporných otázek, jež musely být během doby řešeny a které měly značný vliv na to, proč si zformování tohoto institutu vyžadovalo několik desítek let a bylo tak obtížné.

Nejpodstatnější otázka však zněla: „Jakému okruhu osob bude zabezpečovací detence určena?“⁸² Cílovou skupinou se stali pacienti, kterým byla nařízena ochranná léčba, a u kterých nebylo snadné zajistit jejich bezpečný výkon, neboť léčba je těmito pacienty odmítána a jsou nebezpečnými pro své okolí. Ještě před vznikem institutu zabezpečovací detence byli tito pachatelé rozděleni odbornou veřejností do následujících kategorií:

- pachatelé užívající návykové látky, u nichž má užívání těchto látek povahu chorobné závislosti;
- pachatelé jednající ve stavu, jenž byl vyvolán duševními poruchami;
- pachatelé nepřičetní;
- pachatelé zmenšeně přičetní.⁸³

Výše uvedené rozdělení odpovídá rovněž stavu v současnosti. V každém případě se jedná o mimořádně nebezpečné pachatele, které lze přiřadit do některé z výše uvedených kategorií. V důvodové zprávě k zákonu č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence a změn některých souvisejících zákonů je uvedeno : *„V obecné rovině tuto skupinu pacientů je možno charakterizovat jako osoby nepodrobivé, sociálně těžce maladaptivní a agresivní, které odmítají či dokonce sabotují léčbu a v negativním smyslu tak ovlivňují pacienty ostatní. Dále se jedná o osoby postižené chorobou, jejíž léčitelnost je za současných podmínek nemožná nebo alespoň pochybná.“*⁸⁴

⁸⁰ PROCHÁZKA, Tomáš. Zabezpečovací detence. *Stání zastupitelství*, 2007, roč. V, č. 6, s. 12.

⁸¹ VANTUCH, Pavel. Zabezpečovací detence, její ukládání, výkon, trvání a obhajoba obžalovaného. *Trestní právo*, 2010, roč. XIV, č. 9, s. 5.

⁸² PŘESLIČKOVÁ, Hana, TOMÁŠEK, Jan, ZEMAN, Petr. Potřebujeme institut zabezpečovací detence? *Zdravotnictví a právo*, 2005, č. 2, s. 11.

⁸³ BRICHČÍN, Slavoj. Detenční ústav a institut zabezpečovací detence. *Kriminalistika*, 2005, č. 2, s. 147.

⁸⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých souvisejících zákonů

Další důležitá otázka, která zaznívala ve vztahu k okruhu osob, pro které je institut zabezpečovací detence určen, se týkala toho, zda se má jednat o opatření s povahou následnou či preventivní?⁸⁵ Nakonec byla jako nejlepší varianta řešení vybrána povaha následného opatření i navzdory tomu, že se ze strany lékařské společnosti objevovaly názory pro zavedení detence preventivní. Opatření s povahou preventivní by byla ukládána především osobám, které doposud nespáchaly žádnou trestnou činnost, ale jsou postiženi duševní poruchou a u nichž hrozí vysoká pravděpodobnost, že se dopustí závažného trestného činu.⁸⁵ S takovýmto pojetím detence by se však bylo těžké ztotožnit, neboť možnost nařídít trestněprávní sankci, která vychází pouze z předpokladu, že je u konkrétní osoby vyšší pravděpodobnost, že se může v budoucnu dopustit závažné trestné činnosti, odporuje principu právního státu jako takového. Rovněž samotné zpracování znaleckých posudků by bylo velmi obtížné, nevyjímaje to, jak podstatný dopad by to mělo pro osobní svobodu daného jedince. Zabezpečovací detence by v případě preventivního pojetí nesměla být v rámci trestního práva ukládána jako trestněprávní sankce, ale stanovené podmínky pro uložení zabezpečovací detence by musely být odlišné. Jestliže by byl tento institut pojímán jako možnost, kdy je přípustné uložit zabezpečovací detenci i vůči někomu, kdo doposud nespáchal protiprávní čin, znamená nedodržení základních principů, na kterých stojí právní stát.⁸⁶

Další otázkou, která již byla dříve zmíněna, se týká problematiky správy daného detenčního zařízení, tzn., kdo bude zajišťovat a bude zodpovědný za provoz tohoto zařízení. Jestli je vhodnější, aby byla správa daného zařízení v působnosti resortu spravedlnosti či zdravotnictví. Rozdílné názory rovněž panovaly v otázce, týkající se finančního zabezpečení chodu a činnosti daného ústavu.⁸⁷

Hojně diskutovaným problémem se stala rovněž otázka, týkající se problematiky ostrahy a bezpečnosti daného detenčního ústavu. Byly navrhovány dvě varianty, a to buď uzavřít písemnou smlouvu se soukromou bezpečnostní agenturou, nebo využít ozbrojený bezpečnostní sbor.⁸⁸

Při tvorbě koncepce institutu zabezpečovací detence, a řešení uvedených problémů, byly pro inspiraci využity rovněž poznatky ze zahraničí, především v právním systému Nizozemí, Německa, Rakouska či Slovenska, kde lze úpravu zabezpečovací detence nalézt. Koncepce

⁸⁵ PPŘESLIČKOVÁ, Hana, TOMÁŠEK, Jan, ZEMAN, Petr. Potřebujeme institut zabezpečovací detence? *Zdravotnictví a právo*, 2005, č. 2, s. 13.

⁸⁶ PŘESLIČKOVÁ, Hana, TOMÁŠEK, Jan, ZEMAN, Petr. Potřebujeme institut zabezpečovací detence? *Zdravotnictví a právo*, 2005, č. 2, s. 13.

⁸⁷ BRICHČÍN, Slavoj. Detenční ústav a institut zabezpečovací detence. *Kriminalistika*, 2005, č. 2, s. 145 – 146.

⁸⁸ KRÁL, Vladimír. K institutu zabezpečovací detence v návrhu nového trestního zákona. *Trestněprávní revue*, 2004, č. 12, s. 338.

detence je však v každém státu pojímána rozdílným způsobem, vždy dle potřeb daného trestního práva v dané zemi. Zatímco v případě Německa je upřednostňována bezpečnost, v rakouské úpravě je důraz kladen především na léčbu a terapii.⁸⁹

Přestože je institut zabezpečovací detence znám našemu právnímu řádu až od března 2008, kdy Parlament České republiky přijal zák. č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých souvisejících zákonů, došlo během krátké doby již k několika změnám.

Na základě původní právní úpravy, tj. dle ustanovení § 72a odst. 2 trestního zákoníku, bylo od 1. ledna 2009, možné uložit zabezpečovací detenci pachateli se zohledněním jeho dosavadního života a jeho poměrů i v případě, jestliže se osoba pachatele dopustila úmyslného spáchání trestného činu, na který je zákonem stanoven trest odnětí svobody, v délce trvání déle než 5 let, ve stavu, který byl vyvolán duševní poruchou a pobyt tohoto pachatele na svobodě je pro společnost nebezpečný a nelze předpokládat, že by uložená ochranná léčba se zohledněním duševní choroby a možností jejího působení na osobu pachatele zajistilo dostatečnou ochranu společnosti.

Ustanovení § 100 odst. 2 trestního zákoníku, nabízí širší možnosti stanovení zabezpečovací detence. Soud může na základě tohoto ustanovení uložit toto ochranné opatření vzhledem k osobě daného pachatele se zohledněním jeho poměrů a dosavadního života i v případě, pokud se osoba pachatele dopustila zločinu, spáchaného ve stavu, který byl vyvolán duševní poruchou, a pobyt tohoto pachatele na svobodě je nebezpečný a nelze předpokládat, že by uložená ochranná léčba se zohledněním duševní poruchy a možností působení této léčby na pachatele mohlo vést k dostatečné ochraně společnosti. Kromě tohoto může být zabezpečovací detence stanovená také pachateli, oddávající se zneužívání návykových látek, který se znovu dopustil spáchání zvlášť závažného zločinu, ačkoli byl již pro zvlášť těžký zločin, který spáchal v souvislosti nebo pod vlivem návykových látek, odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v délce trvání dvou let, a nelze předpokládat, že by stanovením ochranné léčby, bylo dosaženo jejího účelu a odpovídající ochrany společnosti a to se zohledněním pachatelova postoje k ochranné léčbě. V rámci tohoto ustanovení došlo tedy k rozšíření možností pro uložení zabezpečovací detence

⁸⁹ HALUZOVÁ, Soňa. Ústav pro výkon zabezpečovací detence [online]. *České vězeňství*, 2009, č. 1, s. 16. Dostupné na <
http://vscr.actimmy.com/client_data/1/user_files/19/file/PDF/Ceske%20vezenstvi/2009/cv01-2009.pdf>..

i pachatelům, oddávajících se zneužívání návykových látek za splnění dalších stanovených podmínek.⁹⁰

Na základě právní úpravy vyplývající z ustanovení § 100 trestního zákoníku a § 72a trestního zákona č. 140/1961 Sb., bylo podmínkou stanovení zabezpečovací detence, aby byl spáchán zvláště závažný zločin (tzn. spáchání trestného činu, vyplývající z ustanovení § 62 a úmyslného trestného činu, na který je tímto zákonem stanoven trest odnětí svobody, se stanovenou horní hranicí trestní sazby v délce trvání nejméně osmi let.) V důsledku novelizace trestního zákoníku zák. č. 330/2001 Sb., bylo stanoveno, že zabezpečovací detence může být uložena za spáchání zločinu (když za zločin jsou považovány veškeré trestné činy, které nejsou na základě trestního zákona přečiny) – tzn., že se rozšířily možnosti užití tohoto ochranného opatření.

4.4 Subsidiarita zabezpečovací detence k ochrannému léčení

Ve všech případech, kdy je soud povinen zabezpečovací detenci uložit, což vyplývá z ustanovení § 100 odst. 1 trestního zákoníku, tak v případech kdy soud zabezpečovací detenci uložit může (§ 100 odst. 2 trestního zákoníku), trestní zákoník č. 40/2009 Sb., ve znění novel vymezí základní podmínku pro stanovení zabezpečovací detence, a to subsidiaritu zabezpečovací detence k ochrannému léčení. V zákoně je tato podmínka vyjádřena následovně: *„nelze očekávat, že by uložené ochranné léčení s přihlédnutím k povaze duševní poruchy a možností působení na pachatele vedlo k dostatečné ochraně společnosti.“* Proto je zabezpečovací detence uložena soudem pouze v případě, jestliže nelze předpokládat, že ochranné léčení se zohledněním všech relevantních okolností splní svůj účel, tzn., že nepovede k dostačující ochraně celé společnosti.⁹¹ Jedná se především o to, že soud před uložením zabezpečovací detence zváží veškeré okolnosti daného případu se zohledněním nebezpečnosti daného jedince včetně povahy jeho duševní poruchy a možnosti působení ochranného léčení na osobu pachatele a dojde k závěru, že uložení ochranného léčení v daném případě nespĺňuje svůj účel a uložení tohoto opatření je nedostatečné. Pro zhodnocení postačí předpoklad, že účel ochranného léčení nemůže být naplněn. Předpoklad musí být podložen prostřednictvím objektivního zhodnocení všech výše stanovených okolností společně se zohledněním projeveného postoje osoby pachatele k ochrannému léčení. Podmínka pro nařízení zabezpečovací detence nespočívá v předešlém uložení ochranného léčení a selhání při jeho předešlém výkonu. Jestliže by bylo evidentní, že ochrana společnosti

⁹⁰ ŠÁMAL, Pavel a kol., *Trestní zákoník I, obecná část (§1-139)*, 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2012, str. 1142

⁹¹ VANTUCH, Pavel *Trestní zákoník s komentářem, k l. 8. 2011: komentář k zákonu č. 40/2009 Sb., ve znění pozdějších předpisů*. 1. vyd. Olomouc: ANAG, 2011, s. 353.

je nedostatečná a pobyt osoby pachatele na svobodě je nebezpečný, je možné nařídít zabezpečovací detenci již během prvního odsouzení, ale pouze v případě, že budou naplněny veškeré zákonem stanovené podmínky. Tyto skutečnosti se zpravidla zjišťují na základě znaleckých posudků dvěma znalci, kteří působí v oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie, kteří disponují praktickými zkušenostmi s ochranným léčením, nebo vycházejí z pozorování duševního stavu pachatele ve zdravotnickém zařízení. Zabezpečovací detence je až krajním řešením, když jiná opatření a ochranné léčení selhalo a ochrana společnosti nemůže být zajištěna jinými dostupnými prostředky než právě prostřednictvím výkonu zabezpečovací detence v podmínkách daného ústavu.

Soud při stanovení zabezpečovací detence vychází z předpokladu, že nejdříve musí zvážit uložení ochranného léčení a teprve až následně, jestliže lze očekávat, že stanovení ochranného léčení nebude postačující, je možno nařídít zabezpečovací detenci.⁹²

4.5 Kategorie pachatelů, kterým je zabezpečovací detence určena

Tuto skupinu pachatelů lze z obecného hlediska charakterizovat jako osoby, které jsou nepřizpůsobivé, které nespolupracují, které jsou agresivní a sociálně těžce neadaptované a které v průběhu léčby sabotují léčebné programy nejen své ale i dalších pacientů. Dále se jedná o osoby, které jsou postižené chorobou, kterou nelze za současných podmínek léčit nebo jejich léčitelnost je pochybná. Často u těchto osob narážíme na těžké poruchy osobnosti, přičemž mnohdy se jedná o komplex několika anomálií najednou (jedná se například o psychopatické osobnosti se sexuální deviací a nízkým intelektem).⁹³ Pachatelé trestných činů, nebo činů, které jsou jinak trestné, kterým lze uložit zabezpečovací detenci, mohou být rozdělení do následujících kategorií.

I. Kategorie – nepřičetní pachatelé (trestně neodpovědní)

Dle současné právní úpravy může soud obligatorně uložit zabezpečovací detenci pachatelům, kteří nejsou pro svou nepřičetnost trestně odpovědní, ale spáchali čin jinak trestný, jenž by splňoval znaky zločinu. U této kategorie pachatelů došlo k novelizaci v rámci novely trestního zákona č. 330/2011 Sb., která nabyla účinnosti 1. prosince 2011. Touto novelizací se rozšířily možnosti pro to, aby mohla být uložena zabezpečovací detence i pro nepřičetné pachatele, neboť před touto novelizací bylo možné uložit zabezpečovací detenci výhradně za čin jinak trestný, jež splňoval znaky pro zvlášť závažný zločin. Proto,

⁹² BLATNÍKOVÁ, Šárka. *Problematika zabezpečovací detence*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010, s. 28.

⁹³ ZEMAN, Petr.; PŘESLIČKOVÁ, Hana.; TOMÁŠEK, Jan. *Vybrané problémy sankční politiky – Institut zabezpečovací detence*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2005, s. 134.

aby mohla být v tomto případě zabezpečovací detence nařízena, je nezbytné, aby byly naplněny také další dvě podmínky, tedy pachatelova nebezpečnost pobytu na svobodě a neúčelnost ochranné léčby ve vztahu k možnostem působení na daného pachatele a charakteru jeho duševní poruchy. Důležitou podmínkou je také skutečnost, že pachatel je shledán jako nepřičetný, tzn., že je trestně neodpovědný. Tomuto pachateli tak nemůže být stanoven žádný trest a nemůže být ani trestně stíhán. Takovému pachateli může být uloženo ochranné opatření, jenž s ohledem na jeho vysokou nebezpečnost má zabezpečit dostatečnou ochranu dané společnosti.⁹⁴

Problematiku nepřičetnosti upravuje v trestním zákoníku § 26, podle kterého se za nepřičetného považuje ten, „*kdo pro duševní poruchu v době spáchání činu nemohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání.*“ Pojem nepřičetnost je naplněna tehdy, chybí-li jedna z těchto schopností, tedy buď schopnost ovládací neboli také schopnost určovací, nebo nedostatek schopnosti rozumové neboli schopnosti rozpoznávací. Proto, aby byl pachatel přičetný, nestačí pouze to, aby vnímal skutkové okolnosti daného trestného činu, ale je nutné, aby byl rovněž schopný chápat jejich společenský dopad a smysl. Například jedinec, trpící schizofrenií je způsobilý proto, aby dobře chápal, pamatoval si a reprodukoval skutkové okolnosti daného činu, ale není již schopný, aby pochopil společenský dosah či škodlivost svého činu pro společnost.⁹⁵

Pachatel se musí ve stavu nepřičetnosti nacházet v době, kdy došlo ke spáchání činu jinak trestného. Jestliže by tento stav nastal až později, může se stát důvodem k přerušení trestního stíhání pachatele. U každého jedince se předpokládá stav přičetnosti, zatímco stav nepřičetnosti se musí u jedince vždy složitým způsobem prokazovat. Do podmínek nepřičetnosti jedince se řadí i pojem duševní poruchy, jenž byl také hojně diskutován. Do určité míry je pojem duševní poruchy spíše, než pojmem psychiatrickým, tak pojmem právním, a v důsledku toho se mohou objevovat odlišné názory v tom, které z psychiatrických poruch, resp. nemocí, pod tento pojem patří. Duševní poruchu definuje trestní zákoník č. 40/2009 Sb., ve znění novel následovně: „*Duševní poruchou se rozumí mimo duševní poruchy vyplývající z duševní nemoci i hluboká porucha vědomí, mentální retardace, těžká asociální porucha osobnosti nebo jiná těžká duševní nebo sexuální odchylka.*“⁹⁶ V tomto ustanovení je výčet duševních poruch demonstrativní a mohou se zde řadit jak onemocnění získaná vlivem prostředí či životním stylem (například schizofrenie, deprese, psychózy

⁹⁴ PŘESLIČKOVÁ, Hana.; TOMÁŠEK, Jan.; ZEMAN, Petr. K navrhované právní úpravě institutu zabezpečovací detence. *Trestní právo*. 2004, č. 8, s. 23.

⁹⁵ JELÍNEK, Jiří. a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 2. vyd. Praha: Leges, 2010, s. 188.

⁹⁶ § 123 trestního zákoníku

spojené s AIDS či alkoholismus), tak onemocnění vrozená (například autismus či mentální retardace). Z tohoto ustanovení současně vyplývá, že ne každé silné rozrušení nebo těžší asociální poruchy osobnosti znamenají, že je možné považovat takového jedince za nepřičetného. Pojem duševní nemoc je ve srovnání s pojmem duševní poruchy pojmem užším a proto nemohou být navzájem zaměňovány. Z hlediska psychiatrického může být duševní porucha označena jako patrná odchylka od běžných norem, resp. od stavu zdraví daného jedince, jimž se rozumí stav úplné sociální a duševní pohody.⁹⁷ Ne však každá takováto odchylka je z právního hlediska natolik závažná, aby měla vliv na ovládací či rozpoznávací schopnosti daného jedince, a proto nebude v každém případě patřit pod definici duševní poruchy. V důsledku výše uvedených skutečností tak nelze definici pro duševní poruchy stanovené v § 123 a pojmy zde uvedené pokládat za výhradně medicínsko-psychiatrické, a současně je nelze pokládat ani za terminologii výlučně právní. U osoby pachatele musí být duševní porucha jasně diagnostikována a v průběhu trestního řízení musí být zjištěno, které projevy duševní poruchy měly souvislost se spácháním trestného činu.⁹⁸

Stanovení závěrů, týkající se duševní poruchy daného pachatele, při zvažování trestní odpovědnosti a uložení trestů popřípadě jiných ochranných opatření, je odvislé od kvality znaleckých posudků, jež zjišťují výskyt duševních poruch u daného jedince a její vztah k trestnému činu, popřípadě činu jinak trestného. Smysl diagnostického začlenění hodnocené duševní poruchy pak začíná ztrácet na významu a naopak roste důležitost komplexněji realizované analýzy vnitřních souvislostí mezi spáchanou trestní činností a zjištěnou duševní poruchou, na základě které je rozhodováno o případném uložení zabezpečovací detence.

Pouhé vykonání činu jinak trestného, který by byl uskutečněn ve stavu nepřičetnosti a který by splňoval charakteristické rysy zločinu, nestačí, neboť musí být současně prokazatelné i to, že pachatelův pobyt na svobodě je nebezpečný. Pachatelovu nebezpečnost však nelze vyvodit pouze z pachatelova jednání v době, kdy se dopouští činu jinak trestného na rozdíl od stavu nepřičetnosti, jenž musí existovat v době, kdy došlo k páčání trestného činu. Rozhodování o pachatelově nebezpečnosti je v kompetenci soudu a probíhá v době, kdy je rozhodováno o uložení ochranného opatření. Pro závěry, týkající se možnosti opakování činu jinak trestného je zjišťován také stupeň duševní poruchy daného jedince nebo recidivní projevy, které byly do této doby spáchány, jenž mohou při ponechání tohoto

⁹⁷ JELÍNEK, Jiří. a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 2. vyd. Praha: Leges, 2010, s. 187.

⁹⁸ BLATNÍKOVÁ, Šárka. *Problematika zabezpečovací detence*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010, s. 58.

pachatele na svobodě, vytvářet stav, který je nebezpečný pro společnost.⁹⁹ Není dostačující ani to, že pachatel je nebezpečný v době, kdy je rozhodováno, podstatné je především to, že bude jeho nebezpečnost trvat i nadále do budoucna a jeho nebezpečnost tak bude ohrožovat zájmy, které jsou chráněny trestním zákoníkem. Zabezpečovací detenci nelze uložit v případě, jestliže se nebezpečnost pro společnost, vyplývající z pachatelovy duševní poruchy pominula v období od spáchání trestného činu do rozhodování.¹⁰⁰ Pobyt osob na svobodě, které jsou nebezpečné i do budoucna, vyjadřuje to, že musí být vysoký stupeň pravděpodobnosti, že se tito nepřičetní jedinci dopustí opět činu jinak trestného, popřípadě učiní jiný závažný útok vůči zájmům, které jsou chráněny trestním zákoníkem. Jestli však pachatel stanoveného stupně pravděpodobnosti dosahuje, je zřejmé z odborného znaleckého posudku, který byl vypracován v oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie a vyplývá rovněž z vyšetření duševního stavu daného jedince. Pachatelova nebezpečnost pobytu na svobodě se nepřekrývá s naléhavostí poruch ve smyslu lékařském, ale je určena pravděpodobností pachatelovy recidivy.¹⁰¹ V důvodové zprávě v části odůvodnění zásadních principů v rámci navrhované právní úpravy zákona č. 129/2008 Sb., týkající se výkonu zabezpečovací detence, je upřesněn pojem „osoba nebezpečná pro společnost“ a kde je na základě některých psychologů specifikováno, které významné nebezpečí pro společnost by mělo směřovat k stanovení zabezpečovací detence.

V první skupině figurují především vrazi, kteří mají ve svém záznamu předchozí násilnou trestnou činnost včetně vraždy a kteří byli posouzeni jako nebezpeční. Konkrétně jsou zde uvedeni:

- a) vrazi – recidivisti s rysy výbušnosti a anetičnosti;
- b) vrazi bez předchozí recidivy, kterým byla diagnostikována defektní nebo hraničně defektní inteligence;
- c) vrazi bez předchozí recidivy, kterým byla diagnostikována patologická sexuální agresivita či sexuální sadismus včetně jeho variant;
- d) ostatní vrazi, kteří jsou posouzeni jako nebezpeční, neboť se dopouštěli násilí již v minulosti.

⁹⁹ ŠÁMAL, Pavel. a kol. *Trestní zákoník, I. §1 až 139. Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009, s 1049

¹⁰⁰ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník, I. §1 až 139. Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009, s 1049.

¹⁰¹ PŘESLIČKOVÁ, Hana; TOMÁŠEK Jan.; ZEMAN Petr.. *Potřebujeme institut zabezpečovací detence?. Zdravotnictví a právo*, 2005, č. 2, s. 12.

Druhou skupinu tvoří multirecidivisti a sexuální devianti u kterých ochranné léčení selhalo. Jedná se o tuto skupinu pachatelů:

- a) sexuální delikventi s bezvýsledně léčenou organickou podmíněnou poruchou osobnosti,
- b) pachatelé pohlavního zneužívání, kteří byli v minulosti více než dvakrát trestáni bez efektu ochranné léčby,
- c) recidivující pachatelé pohlavního násilí a patologičtí agresori.¹⁰²

II. Kategorie – pachatelé, kteří jednají ve stavu, který byl vyvolán duševní poruchou, nebo kteří jednají ve stavu zmenšené přičetnosti

Soud může nařídit zabezpečovací detenci obligatorně také u pachatelů, kteří se dopustili zločinu ve stavu vyvolaném duševní poruchou či ve stavu zmenšené přičetnosti. Možnost upustit od trestu za současného stanovení zabezpečovací detence je zakotvena v § 100 odst. 1 trestního zákoníku, odkazující na ustanovení § 47 odst. 2 tohoto zákona. Skutečnost, že došlo ke spáchání trestného činu i v tomto případě, postačí zločin, který byl vykonán ve stavu zmenšené přičetnosti, čímž není vyloučena trestní odpovědnost daného pachatele, ale pouze ji snižuje a je předpokladem pro zvláštní zacházení s ním.

Rovněž zde musí dojít k naplnění další podmínky, a to takové, že nařízená zabezpečovací detence zaručí ochranu dané společnosti lépe než stanovený trest. Zároveň nelze předpokládat, že by připadalo v úvahu nařízení ochranného léčení, které by přihlédlo k povaze pachatelovy duševní poruše a schopnosti působení na něj, jenž by měla za následek dostatečnou ochranu společnosti.

V ustanovení § 27 trestního zákoníku je upraven pojem zmenšená přičetnost, a zní: *„Kdo pro duševní poruchu v době spáchání činu měl podstatně sníženou schopnost rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, je zmenšeně přičetný.“* V porovnání s nepřičetností je rozdíl vidět pouze v intenzitě, což představuje to, že v momentě zmenšené přičetnosti pachatele, nesmí být jeho schopnost ovládat své jednání nebo rozpoznat protiprávní jednání, oslabeno tak, aby byla svou intenzitou narovno s plnou nepřičetností.¹⁰³ Odlišnosti spočívají především v tom, že v případě zmenšené nepřičetnosti jsou obě ze složek, ať už složka ovládací či rozpoznávací výrazným způsobem oslabeny a nemusí jít o duševní chorobu, zatímco v případě nepřičetnosti jedna z těchto složek zcela chybí. V případě,

¹⁰² Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých souvisejících zákonů

¹⁰³ ZEMAN, Petr.; PŘESLIČKOVÁ, Hana.; TOMÁŠEK, Jan. *Vybrané problémy sankční politiky – Institut zabezpečovací detence*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2005, s. 140.

že se pachatel dopustí trestného činu, kdy je ve stavu zmenšené přičetnosti, je za svůj čin trestně odpovědný. Stav zmenšené přičetnosti vytváří specifickou situaci, během níž nelze postupovat běžným způsobem. Působí především na určení druhu trestu a jeho výměry, upuštění od potrestání, možnost snížit trest odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby, ustoupení od stanovení trestního opatření, umístění do odpovídajícího typu vězení apod. Posouzení zmenšené přičetnosti je otázkou právní a náleží do kompetence orgánů činných v trestním řízení. Stav zmenšené přičetností se musí vždy zkoumat v daném případě ve spojitosti s určitým pachatelem a je nezbytné její zhodnocení, které je založené na odborných znalostech. Stejně tak, jak je zjišťována nepřičetnost pachatele, i zde je nezbytné, aby byl vypracován nezávislý znalecký psychiatrický posudek. V tomto znaleckém posudku musí být co nejpřesněji určeno, jak z hlediska kvantitativního tak i kvalitativního, jak moc ovlivnila duševní porucha u daného pachatele jeho ovládací a rozpoznávací schopnosti a jestli se obě nebo alespoň jedna z těchto schopností blížila stavu, která jej vymezuje, resp. v jakém rozsahu a směru byly tyto pachatelovy schopnosti zachovány. Toto má následně rozhodující vliv na otázku, zda se jednalo o podstatně sníženou ovládací či rozpoznávací schopnost daného pachatele.¹⁰⁴ Podstatnou je rovněž podmínka, aby byla snížená přičetnost u pachatele přítomna v době, kdy došlo ke spáchání trestného činu a která měla vliv na spáchání tohoto činu. V opačném případě, by se k ní nedalo přihlížet jako k možné polehčující okolnosti a nepředstavovala by uložení nižšího stupně závažnosti trestného činu, který byl spáchán, a s daným pachatelem by bylo zacházeno obvyklým způsobem.

Zabezpečovací detence může být stanovena soudem fakultativně ve vztahu k osobě pachatele s ohledem na jeho dosavadní život a jeho poměry i tehdy, jestliže se pachatel dopustil zločinu ve stavu, jenž byl vyvolán duševní poruchou a pobyt pachatele na svobodě je nebezpečný a není možné předpokládat, že bude dosaženo účelu nařízeného ochranného léčení ve vztahu k povaze duševních poruch včetně možností působení na daného pachatele. V tomto případě vychází soud z dalších okolností, jež se týkají osoby pachatele. Soud přihlíží především k pachatelově dosavadnímu životu a jeho poměrům. Toto ustanovení má subsidiární povahu ve vztahu k obligatornímu stanovení zabezpečovací detence,

¹⁰⁴ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona – trestnímu zákoníku č. 40/2009 Sb. *psp.cz* [online] Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=410&CT1=0>.

a to z důvodu, že duševní porucha zde nemusí směřovat k nepřičetnosti či zmenšené přičetnosti.¹⁰⁵

Osoba pachatele přispívá k určení závažnosti a povaze spáchaného trestného činu a je zjišťována jednak z jeho společenského stupně škodlivosti, z chování osoby pachatele ve společnosti, dále z osobních registrací a dat, ale také z hlubšího rozboru osobnosti pachatele ve vztahu ke spáchanému trestnému činu. Do poměrů pachatele řadíme především jeho poměry majetkové, rodinné a osobní. Pachatelovy poměry se týkají mimo jiné také hodnocení jeho osoby, které však nemají přímou spojitost se spácháním daného trestného činu, ale mohou podstatným způsobem ovlivnit úvahy o stanovení zabezpečovací detence. V podstatě jde o majetkové, rodinné, osobní či jiné poměry konkrétního pachatele, které neexistovaly v době, kdy došlo ke spáchání trestného činu, ale které existují v době, kdy je rozhodováno o zabezpečovací detenci a popisují osobu pachatele jako subjekt zabezpečovací detence.¹⁰⁶

III. Kategorie – pachatelé zneužívající návykové látky

Ve srovnání s předchozí úpravou je v trestním zákoníku od 1. 1. 2010 rozšířen okruh osob, kterým může být zabezpečovací detence uložena. Patří zde pachatelé – recidivisti, oddávající se zneužívání návykových látek a zodpovědných za opakované páchaní trestné činnosti. Novelou č. 330/2011 Sb., bylo od 1. 12. 2011 zavedeno, že k stanovení zabezpečovací detence postačí to, aby byl trestný čin spáchán v kategorii zločinu, neboť před touto úpravou bylo nezbytné, aby spáchaný trestný čin splňoval znaky pro zvlášť závažný zločin. Proto, aby mohla být danému pachateli stanovena zabezpečovací detence, je nezbytné, aby se jednalo o takového pachatele, který zneužívá návykové látky a opakovaně se dopouští páchaní trestné činnosti, přestože byl již v minulosti odsouzen za tuto trestnou činnost v souvislosti se zneužíváním návykových látek či pod jejich vlivem k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v délce trvání nejméně dvou let. Současně však musí daný soud prozkoumat to, zda se v osobě daného pachatele vyskytuje tzv. kontraindikace, tedy, zda ve vztahu k jeho zdravotnímu a psychickému stavu, nebo osobě pachatele či jeho vztahu k ochranné léčbě se nevyskytují okolnosti, z kterých by bylo patrné, že účelu ochranného léčení nemůže být dosaženo. V případě, že se tato kontraindikace potvrdí, ochranné léčení není uloženo a dále se zkoumá to, jestli jsou naplněny veškeré zákonné podmínky pro stanovení zabezpečovací detence.

¹⁰⁵ VANTUCH, Pavel. Zabezpečovací detence, její ukládání, výkon, trvání a obhajoba obžalovaného. *Trestní právo*, 2010, č. 9, s. 8.

¹⁰⁶ ŠÁMAL, Pavel. a kol. *Trestní zákoník, I. §1 až 139. Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009, s 1051

Z hlediska této skupiny je podstatné především vymezení těchto pachatelů, neboť se musí jednat o osoby, trvale se oddávající zneužíváním návykových látek, přičemž se musí jednat o takové požívání návykových látek, jež mají charakter chorobného návyku s dlouhodobější či trvalou povahou.¹⁰⁷ V tomto případě nepostačí ojedinělá opilost či prosté zjištění dispozice ke konzumaci alkoholických nápojů či zkoušení omamných či jiných psychotropních látek. Ve vztahu ke zneužívání návykových látek se pachatel trestného činu dopouští tehdy, jestliže existuje přímá spojitost (tzv. kauzální nexus) mezi trestným činem a zneužitím návykové látky. Zákon tedy povoluje stanovit zabezpečovací detenci také pachateli, jenž nebyl v době páchaní trestného činu pod vlivem některé z návykových látek, ale trestná činnost tohoto pachatele byla zřetelným důsledkem jejich zneužití.¹⁰⁸ V tomto případě není nezbytné to, aby byl považován pobyt tohoto pachatele na svobodě nebezpečný pro společnost, daný pachatel se nemusí nacházet ve stavu snížené přičetnosti či nepřičetnosti, popřípadě trpět některou z duševních poruch, ale postačí, jestliže byl ovlivněn některou z návykových látek i v nízké intenzitě. Návyková látka je v trestním zákoníku definována jako „alkohol, omamné látky, psychotropní látky a ostatní látky způsobivé nepříznivě ovlivnit psychiku člověka nebo jeho ovládací nebo rozpoznávací schopnosti nebo sociální chování.“¹⁰⁹ Jedná se o demonstrativní vymezení, je značně obsáhlé a obsahuje širokou skupinu látek, z nichž jsou některé i volně dostupné, jedná se například o ředidlo, aceton apod. Základem právní úpravy týkající se používání návykových látek je jednotná dohoda o omamných látkách, která je platná od roku 1964. Tato dohoda se zabývala pouze omamnými látkami a alkoholismem. V roce 1971 Komise OSN vyhlásila pro narkotika Úmluvu o psychotropních látkách. K této úmluvě přistoupila rovněž i tehdejší ČSSR, která zavedla pojem do právního řádu Československa tím, že došlo k nahrazení slovního spojení *omamného prostředku* či *požití alkoholického nápoje* pojmem *návykové látky* a současně je tento pojem ve výkladovém ustanovení § 89 odst. 13 trestního zákona č. 140/1961 Sb., definován stejným způsobem, jako je definován v současnosti.

Dále je pro tuto skupinu pachatelů charakteristickým rysem to, že s ohledem na to, že se jedná o toxikomany, alkoholiky nebo recidivisty, je možné se domnívat, že jim společně s původně stanovenými tresty uložil soud také ochrannou léčbu, která však nesplnila svůj

¹⁰⁷ ZEMAN, Petr.; PŘESLIČKOVÁ, Hana.; TOMÁŠEK, Jan. *Vybrané problémy sankční politiky – Institut zabezpečovací detence*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2005, s. 141.

¹⁰⁸ PŘESLIČKOVÁ, Hana.; TOMÁŠEK, Jan.; ZEMAN, Petr. K navrhované právní úpravě institutu zabezpečovací detence. *Trestní právo*. 2004, č. 8, s. 23.

¹⁰⁹ § 130 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku

účel.¹¹⁰ Soud bude proto v průběhu rozhodování o stanovení nového ochranného opatření brát v potaz také dosavadní postoj daného pachatele k uložené ochranné léčbě, zda byla úspěšná a zda není lepším řešením uložení vedle daného trestu zabezpečovací detenci.

¹¹⁰ ZEMAN, Petr.; PŘESLIČKOVÁ, Hana.; TOMÁŠEK, Jan. *Vybrané problémy sankční politiky – Institut zabezpečovací detence*. 1.vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2005, s. 142

5 PODMÍNKY UKLÁDÁNÍ ZABEZPEČOVACÍ DETENCE

5.1 Hmotněprávní podmínky ukládání zabezpečovací detence

Hmotněprávní podmínky ukládání zabezpečovací detence jsou upraveny v ustanovení § 100 trestního zákona.

Účelem detence je zejména:

- zabezpečit ochranu společnosti před obzvláště nebezpečnými pachateli zločinu, kdy jejich společenská nebezpečnost je zvlášť vysoká z důvodu jejich duševního stavu, pro který z jejich strany hrozí opakování takového závažného nebezpečného trestního jednání, ale zároveň je však potřebné;
- působit na tyto pachatele léčebnými, psychologickými, vzdělávacími, pedagogickými, rehabilitačními a dalšími programy, kterými je potřebné stimulovat jejich rozhodnutí podrobit se a řádně vykonávat ústavní ochranné léčení, z kterého by mohli být po jeho úspěšném absolvování převedeni do léčení ambulantního vykonávaného na svobodě.

Trestněprávní úprava rozlišuje obligatorní a fakultativní uložení zabezpečovací detence.¹¹¹ Obligatorní důvody uložení vyplývají z ustanovení § 100 odstavec 1 trestního zákoníku. Soud je povinen uložit zabezpečovací detenci v dvou případech.

V prvním případě je soud povinen uložit zabezpečovací detenci za situace uvedené v ustanovení § 47 odstavec 2 trestního zákoníku. Ustanovení § 47 trestního zákoníku upravuje institut upuštění od potrestání za současného uložení ochranného léčení anebo zabezpečovací detence. Podle odstavce 2 výše uvedeného ustanovení může soud od potrestání upustit také tehdy, když pachatel spáchá zločin ve stavu zmenšené přičetnosti anebo ve stavu vyvolaném duševní poruchou, a není přitom možné očekávat, že by uložené ochranné léčení s přihlédnutím k povaze duševní poruchy a možnostem působení na pachatele vedlo k dostatečné ochraně společnosti a soud má za to, že zabezpečovací detence, kterou pachateli zároveň ukládá, zabezpečí ochranu společnosti lépe než trest. V tomto případě je o obligatorní uložení zabezpečovací detence trestně odpovědnému pachateli zločinu, který tento zločin spáchal ve stavu zmenšené přičetnosti anebo ve stavu vyvolaném duševní poruchou, která jako motivační faktor determinovala spáchání protiprávního jednání při plné přičetnosti kteréhokoliv zločinu. Pokud jde o kategorii trestného činu, vyžaduje se spáchání jakéhokoliv zločinu.

¹¹¹ JELÍNEK, Jirí a kol. *Trestní právo hmotné obecná část, zvláštní část*, 5. Vydání 2016.s. 470-471

Ve druhém případě, je soud povinen uložit zabezpečovací detenci tehdy, když pachatel činu jinak trestného, který by jinak naplnil znaky zločinu, není pro nepřičetnost trestně odpovědný, jeho pobyt na svobodě je nebezpečný a není možné očekávat, že by uložené ochranné léčení s přihlédnutím k povaze duševní poruchy a možnosti působení na pachatele vedlo k dostatečné ochraně společnosti. Pro charakteristiku pachatele je relevantní skutečnost, že jde o nepřičetného pachatele, kterému není možno uložit trest jako druh trestněprávní sankce, ale zabezpečovací detence jako ochranné opatření se ukládá trestně neodpovědnému pachateli. Vyžaduje se, aby jeho jednání naplnilo znaky zločinu a současně, aby jeho pobyt na svobodě byl pro společnost nebezpečný. Nebezpečnost pobytu pachatele na svobodě bude potřebné prokazovat znaleckým dokazováním. Je potřebné akcentovat skutečnost, že v daném případě je ex lege daná subsidiarita zabezpečovací detence k ochrannému léčení.¹¹²

Jak vyplývá z usnesení Nejvyššího soudu České republiky, pro rozhodnutí o uložení zabezpečovací detence je nutné naplnění zákonných podmínek. Musí být prokázáno, že se jedná o pachatele činu jinak trestného, který by jinak naplnil znaky obzvláště závažného zločinu a tento pachatel není pro nepřičetnost trestně odpovědný, přitom jeho pobyt na svobodě je nebezpečný. Při splnění těchto tří podmínek je potom uložení zabezpečovací detence podmíněno tím, že není možné očekávat, že by uložené ochranné léčení s přihlédnutím k povaze duševní poruchy a možnostem působení na pachatele vedlo k dostatečné ochraně společnosti¹¹³

Pro uložení zabezpečovací detence nepostačuje, aby nebezpečnost pachatele byla posuzována jen podle závažnosti spáchaného trestného činu, kterého se dopustí, a aby byla daná a posuzovaná jen podle stavu v době spáchání činu jinak trestného. Další důležitou podmínkou je i to, zda je pobyt pachatele na svobodě nebezpečný. Nebezpečnost pobytu pachatele na svobodě není možné vyvozovat jen ze závažnosti spáchané trestné činnosti (činnosti jinak trestné), ale pobyt takové osoby na svobodě musí být i pro budoucnost nebezpečný pro zájmy chránění trestným zákoníkem. Tato podmínka je splněna tehdy, jak je vysoko pravděpodobně, že spáchá pod vlivem duševní poruchy znovu trestný čin. Nebezpečnost pachatele je teda daná pravděpodobností recidivy.

Ve vztahu k neúčinnosti ochranného opatření je nutné akcentovat skutečnost, že postačuje předpoklad neúčinnosti ochranného léčení, který však musí být podložený objektivním zhodnocením všech podstatných okolností, tj. s přihlédnutím zejména k povaze

¹¹² FFERENČÍKOVÁ, Simona: *Detencia v trestnom práve*, Univerzita Pavla Jozefa Šarátika v Košiciach, právnická fakulta, 2015, s. 148-149

¹¹³ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 11. 5. 2011, sp. zn. 7 Tdo 213/2001, s. 5

duševní poruchy, možnostem působení na pachatele, ale také s přihlédnutím k jeho případné už projevenému postoji k ochrannému léčení. Podmínkou pro uložení zabezpečovací detence není předcházející uložení ochranného léčení a selhání pachatele při jeho předcházejícím výkonu. Zabezpečovací detence tak představuje krajní řešení, kdy jiná opatření nepřichází do úvahy a ochranu společnosti není možné zajistit jinými prostředky.¹¹⁴

Hraničním ukazatelem pro závěr, zda má být uložena zabezpečovací detence anebo ochranné léčení, je přezkoumání základní podmínky, tedy, že není možné očekávat, že by uložené ochranné léčení s přihlédnutím k relevantním okolnostem plnilo účel a vedlo k dostatečné ochraně společnosti. Z tohoto konstatování je možno implicitně vyvodit rezultat, že musí být prokázána subsidiarita zabezpečovací detence k ochrannému léčení. Na tomto místě je možno citovat z usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 26. 3. 2014, sp. zn. 6 Tdo 372/2014: „Uložení ochranného léčení ve formě ústavní by nebylo dostatečnou ochranou pro společnost, protože je vysoce pravděpodobné, že by pachatelka (v době spáchání činu trpěla toxickou psychózou s forenzně významnými imperativními halucinacemi a persekucními bludy) mohla, jak by byla umístěná v ochranné léčbě protitoxikomanické ústavní, buď na vycházce, anebo přímo v nemocnici, znova užít drogu. Už jedno užití přitom zakládá riziko opětovného vzniku psychické poruchy a teda riziko opětovného společensky nebezpečného jednání a nemocniční zařízení není schopné zabezpečit, aby k tomuto užití nedošlo. Extrémní společenská nebezpečnost pachatelky byla daná tím, že psychotropní látky užívala mnoho let, poznala jejich dopad na vlastní psychiku a v době vyšetření znalci, byl její pohled na tuto problematiku nedostatečný. Jenom zabezpečovací detence se svými programy může pozitivně nastartovat změnu jednání pachatelky a její perspektivu návratu do běžného života. S ohledem na její extrémní společenskou nebezpečnost má zabezpečovací detence z pohledu vyššího uvedeného prospěch i pro samotnou pachatelku.

Na tomto místě bych ještě ráda doplnila konstatování vyplývající z rozhodovací činnosti Nejvyššího soudu. Detenční ústav není zdravotnickým zařízením. Jedná se o zařízení pro osoby, které jsou vysoce společensky nebezpečné, u kterých selhali možnosti psychiatrické léčby jakýmkoliv možným způsobem. V detekčním ústavu se nacházejí osoby, které přešli dlouhodobou psychiatrickou anebo sexuologickou léčbou a žádnými metodami nedošlo k zlepšení jejich zdravotního stavu. Detenční ústav z hlediska komplexnosti psychiatrické léčby nyní schopný toto zabezpečit, proto je potřebné důrazně rozlišovat

¹¹⁴ Důvodová zpráva k návrhu zákona o výkonu zabezpečovací detence, s.. 3

případy, kdy bude vhodnější pro posuzovaného ochranné léčení právě pro každodennost a komplexnost léčby.¹¹⁵

Fakultativní důvody uložení zabezpečovací detence vyplývají z ustanovení § 100 odstavec 2 písmeno a), b) trestního zákoníku. Soud může uložit zabezpečovací detenci ve dvou případech. Podle ustanovení § 100 odstavec 2 písmeno a) trestního zákoníku může soud uložit zabezpečovací detenci vzhledem k osobě pachatele a s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a jeho poměrům, pokud spáchal zločin v stavu vyvolaném duševní poruchou, jeho pobyt na svobodě je nebezpečný a není možno očekávat, že by uložené ochranné léčení s přihlédnutím k povaze duševní poruchy a možnostem působení na pachatele vedlo k dostatečné ochraně společnosti.

Hodnocení osoby pachatele nesmí být jen jakousi registrací osobních údajů obviněného bez hlubšího rozboru jeho osobnosti ve vztahu k spáchanému zločinu a k jeho konkrétní společenské škodlivosti. Poměry pachatele se rozumí jeho osobní, rodinné, majetkové a jiné poměry. Tyto zjištěné skutečnosti mohou například ovlivnit úvahy o uložení zabezpečovací detence. Jde totiž o okolnosti, které charakterizují osobu pachatele jako objekt zabezpečovací detence. Půjde o poměry, které existovali ne v době spáchání zločinu, ale existují v době rozhodování o zabezpečovací detenci.¹¹⁶

Jako příklad z rozhodovací praxe je možno uvést usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 15. 10. 2013, sp. zn. 7 Tdo 1039/2013-33, týkající se pachatele pokusu trestného činu vraždy, kterého se dopustil ve stavu vyvolaném duševní poruchou. „Pobyt pachatele na svobodě je nebezpečný, protože duševní porucha pachatele se demonstruje kromě jiného velmi nízkou frustrační tolerancí a agresivními projevy, vůči kterým má pachatel vyvinutý jen nízká práh, z čehož reálně hrozí, že pachatel bude v těchto projevech pokračovat. Dostatečná ochrana společnosti pro agresivnímu jednání pachatele nemůže zajistit ochranné léčení. Ve znaleckém posudku z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie měli soudy potřebný odborný podklad na úsudek, že duševní porucha pachatele je léčením prakticky neovlivnitelná. S tímto koresponduje zjištění, že se pachatel dopustil pokusu i za situace, kdy byl pod kontrolou psychiatrické ambulance. Dosavadní život pachatele je citelně poznamenán opakovanými projevy agrese, které do budoucna není možné eliminovat jinak jak zabezpečovací detenci.

Podle ustanovení § 100 odstavec 2 písmeno b) trestního zákoníku může soud uložit zabezpečovací detenci vzhledem k osobě pachatele s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu

¹¹⁵ usnesení NS ČR ze dne 11. 5. 2011, sp. zn. 7 Tdo 213/2011

¹¹⁶ Š8MAL Pavel, et al. 2012, *Trestní zákoník*, Praha, C.H.Beck, 2012, s. 3632

a jeho poměrům, jako pachateli, který se oddává zneužívání návykové látky, znovu spáchal zločin, přesto že byl pro zločin spáchaný pod vlivem návykové látky anebo v souvislosti s jejím zneužíváním odsouzený na nepodmíněný trest odnětí svobody nejméně na dva roky, a není možno očekávat, že by bylo možné dosáhnout uložením ochranného léčení dostatečnou ochranu společnosti, a to ani s přihlédnutím k už projevěnému postoji pachatele k ochrannému léčení. Podstatné je, že jde o osoby, které se trvale oddávají zneužívání návykové látky, přitom se musí jednat o takové zneužívání návykové látky, které má povahu chorobného návyku.¹¹⁷

Zabezpečovací detenci je možno uložit:

- samostatně (u nepřičetných pachatelů, kteří spáchali čin, který by jinak naplňoval znaky zločinu, a kteří nejsou pro nedostatek přičetnosti trestně odpovědní);
- při upuštění od potrestání (namísto trestu u pachatelů, kteří spáchali trestný čin ve stavu zmenšené přičetnosti anebo ve stavu vyvolaném duševní poruchou, teda zmenšeně přičetnému a přičetnému pachateli);
- vedle trestu (u přičetných pachatelů, kteří spáchali trestný čin ve stavu vyvolaném duševní poruchou anebo u pachatelů, kteří se oddávají zneužívání návykových látek).

Na tomto místě je možno shrnout, že při ukládání zabezpečovací detence se posuzují zejména tyto skutečnosti:

- 1) Nebezpečnost osoby pachatele: soud zvažuje především konkrétní povahu a závažnost spáchaného zločinu, resp. zvlášť závažného zločinu a charakter trestné činnosti, která hrozí v budoucnosti;
- 2) Povahu duševní poruchy pachatele: soud zvažuje tuto povahu na základě znaleckého posudku z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie;
- 3) Možnost působení na pachatele: zde soud opět zvažuje toto hledisko na základě znaleckého posudku a s přihlédnutím na to, zda už v minulosti bylo působeno na pachatele ochranným léčením, jak se v rámci ochranného léčení choval.¹¹⁸

Pokud byla zabezpečovací detence uložena při nepodmíněném trestu odnětí svobody, vykoná se po výkonu. Řádně se vykoná trest nebo jiné ukončení trestu odnětí svobody (do úvahy přichází podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, prominutí trestu na základě milosti anebo amnestie prezidenta republiky, případně promlčení výkonu

¹¹⁷ ŠÁMAL, Pavel, PÚRY, František, RIZMAN, Stanislav *Trestní zákon, komentář*, 5. Vydání, Praha, 2003, C.H.Beck str. 554

¹¹⁸ BLATNÍKOVÁ, Šárka, *Problematika zabezpečovací detence*, Praha, Institutu pro kriminologii a sociální prevenci, 2010, s. 152

trestu).¹¹⁹ Jednoznačně tedy vyplývá přednost trestu odnětí svobody před ochranným opatřením zabezpečovací detence. Dle mého názoru by bylo vhodnější, aby byla nejdříve vykonána zabezpečovací detence, neboť pachatelé, kterým je zabezpečovací detence uložena, jsou mimořádně nebezpeční, jedná se o nepříčetné jedince, kteří trpí duševními poruchami, a často se jedná i o sexuální devianty. Zabezpečovací detence obsahuje také léčebné a terapeutické programy, které mohou lépe zabezpečit nápravu těchto nebezpečných pachatelů než výkon trestu odnětí svobody, který není dle mého nejlepší trestněprávní sankci určenou pro tento druh jedinců. Na druhou stranu, účel zabezpečovací detence spočívá nejen v ochraně společnosti před nebezpečnými pachateli, ale má i terapeutický vliv na pachatele a jeho možná integrace zpět do společnosti v případě, že zabezpečovací detencí bude splněn její účel. Z tohoto důvodu by proto na daného pachatele nemělo motivační vliv, kdyby musel po zdárném ukončení výkonu zabezpečovací detence podstoupit poté výkon trestu odnětí svobody. Stojí za zamyšlení, zda má být využíváno souběžné uložení zabezpečovací detence a nepodmíněného trestu odnětí svobody. Se zřetelem na některé stejné rysy zabezpečovací detence a nepodmíněného trestu, zejména striktní omezení svobody daného jedince, mám za to, že by měla být upřednostňována zabezpečovací detence, neboť z praktického hlediska v sobě zahrnuje totožnou míru omezení osobní svobody a zároveň i terapeutické prvky. Jako určitou alternativu představuje možnost, kdy soud na základě znaleckého posudku posoudí, zda bude lepší nejdříve vykonat nepodmíněný trest odnětí svobody nebo zabezpečovací detenci.

5.2 Trestněprocesní podmínky zabezpečovací detence

Základní rámec trestněprocesních podmínek nařízení zabezpečovací detence upravuje zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, tedy postup soudu při nařízení zabezpečovací detence, při sledování výkonu zabezpečovací detence, při změně výkonu zabezpečovací detence na ochranné léčení a dále.

Obviněný musí mít podle ustanovení § 36 odstavec 4 písmeno b) zák. č. 141/1961 Sb., trestního řádu, ve znění pozdějších předpisů, v řízení, ve kterém se rozhoduje o uložení nebo změně zabezpečovací detence obhájce. Obviněný se nemůže obhájce vzdát (§ 36b trestního řádu).¹²⁰

V případě, že má státní zástupce za to, že jsou splněny zákonné podmínky pro uložení zabezpečovací detence, může už přímo v obžalobě navrhnout, aby soud uložil zabezpečovací

¹¹⁹ FERENČÍKOVÁ, Simona *Detencia v trestnom práve, Košice*, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, právnická fakulta, s. 154

¹²⁰ ŠÁMAL, Pavel, et al. 2013, *Trestní řád I. II., III. 7.* Vydání, Praha C.H.Beck, str. 448

detenci.¹²¹ Tento návrh může realizovat i samostatně. Rozhodování o uložení zabezpečovací detence bude součástí rozsudku po projednání v hlavním líčení. Soud může uložit zabezpečovací detenci i na veřejném zasedání. V tomto případě soud rozhoduje usnesením. Ustanovení § 239 odstavec 2 trestního řádu stanoví, že proti rozhodnutí o zabezpečovací detenci je přípustná stížnost, která má odkladný účinek. V souvislosti s formami rozhodnutí, kterými může soud uložit detenci, je potřebné připomenout, že podle § 314e) trestního řádu, který upravuje možnosti rozhodnout trestním příkazem, trestním příkazem není možné uložit žádné ochranné opatření.

Ustanovení § 315 trestního řádu upravuje všeobecně příslušnost ve výkonávacím řízení. Rozhodnutí vykonává, případně jeho výkon zajišťuje ten orgán, který rozhodnutí vydal. V řízení před soudem rozhodnutí senátu vykonává a jeho výkon zařizuje předseda senátu. Podle § 6 odstavec 1 písmeno k) vyhlášky Ministerstva spravedlnosti České republiky č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudu však může předseda senátu pověřit justiční čekatele a soudní tajemníky, aby v trestních věcech samostatně vykonávali jednoduché úkony podle zákona o soudních jednání předsedovi senátu, případně samosoudci.

V okamžiku, kdy rozhodnutí, podle kterého se má vykonat zabezpečovací detence stane vykonatelným, předseda senátu zašle příslušnému ústavu pro výkon zabezpečovací detence, ve které má být detence vykonávána, nařízení výkonu. Současně vyzve osobu, které byla zabezpečovací detence uložena, pokud je na svobodě, aby výkon nastoupila. Pokud osoba není nebezpečná z hlediska svého pobytu na svobodě pro své okolí, soud jí může poskytnout přiměřenou lhůtu na obstarání svých záležitostí, které nesnesou odkladu. Pokud je osoba, které byla uložena detence, při pobytu na svobodě nebezpečná pro svoje okolí, anebo pokud existuje obava, že takováto osoba uprchne, případně existuje jiný důležitý důvod, může předseda senátu nařídit bezodkladně její dodání do ústavu pro výkon zabezpečovací detence.

122

Soud, který nařídil výkon zabezpečovací detence je povinný vždy vyrozumět okresní soud, v jehož obvodě je ústav pro výkon zabezpečovací detence, ve které se bude detence vykonávat. Vyrozumění daného soudu se tak realizuje spolu s nařízením výkonu zabezpečovací detence. K nařízení zabezpečovací detenci připojí předseda senátu pro potřeby ústavu pro výkon zabezpečovací detence znalecký posudek, opis protokolu o výslechu znalce anebo opis lékařské zprávy o zdravotním stavu chovance a žádost, aby byla podávána okresnímu soudu správa o průběhu a výsledcích výkonu zabezpečovací detence se zaměřením

¹²¹ Ust. § 178 zákona č. 141/1961 Sb.

¹²² ŠÁMAL, Pavel, et al. 2013, *trestní řád I. II., III. 7.* Vydání, Praha C.H.Beck, s. 4001

na hlediska uvedená v ustanovení § 100 odstavec 4 trestního zákoníku. To znamená, jak chovanec dodržuje stanovený pořádek a podmínky výkonu zabezpečovací detence, rozhodnutí a pokyny ředitele ústavu, případně pokyny zaměstnanců vězeňské služby, zda se nedopustil v průběhu výkonu trestného činu anebo disciplinárního provinění a okolnosti, které se vztahují na výkon léčebných, psychologických, vzdělávacích, pedagogických a činnostních programů, a zejména jak úspěšný je u konkrétního chovance stanovený program z hlediska terapeutického, a to i s přihlédnutím na povahu a charakter duševní poruchy, které se projevila při spáchání zločinu.¹²³

5.3 Znalecké dokazování

V rámci rozhodování o uložení zabezpečovací detence se klade důraz na posouzení duševního stavu pachatele, kdy je zapotřebí mít dostatečný podklad pro rozhodnutí, kdy bude vhodné uložit ochranné léčení, a kdy zabezpečovací detenci. Znalecký posudek tak dává podklad pro odpovědi na dvě základní otázky – zda je pobyt pachatele na svobodě v důsledku jeho duševního stavu nebezpečný, tedy že existuje riziko, že na svobodě se dopustí závažné trestné činnosti a dále, zda by k dostatečné ochraně společnosti nepostačilo ochranné léčení.¹²⁴

V trestním řízení jsou znalecké posudky a odborná vyjádření důkazními prostředky, kterými se sleduje cíl využít odborné znalosti na co nejobjektivnější zjištění skutkového stavu. Znalecký posudek můžeme definovat jako odborný výsledek znalce na objasnění skutečnosti důležitých pro trestní řízení, vypracovaný na základě odborného posouzení důkazů a ostatních materiálů shromážděných v konkrétní trestní věci. Z pohledu trestního práva procesního jde o důkazní prostředek, který společně s ostatními podléhá volnému hodnocení důkazů a není mu přiznána ani větší ani menší důkazní váha v porovnání s ostatními důkazními prostředky. Tak jako všechny ostatní důkazy, tak i důkazy získané znaleckou činností podléhají hodnocení z hlediska přípustnosti, závažnosti, relevantnosti, věrohodnosti a pravdivosti. Soud není znaleckým posudkem bezpodmínečně vázaný.¹²⁵

Trestní řád v ustanovení § 105 odstavec 1 stanoví, že je-li k objasnění skutečnosti důležité pro trestní řízení třeba odborných znalostí, vyžádá orgán činný v trestním řízení odborné vyjádření. Jestliže pro složitost posuzované otázky takový postup není postačující, přibere orgán činný v trestním řízení znalce. Podle ustanovení § 105 odstavec 4 trestní řádu

¹²³ ŠÁMAL, Pavel, et al. 2013, *trestní řád I. II., III. 7.* Vydání, Praha C.H.Beck, s. 4003

¹²⁴ ZEMAN, Pavel, PŘESLIČKOVÁ, Helena, Tomášek, Jan. 2004, *Institut zabezpečovací detence: výzkumný úkol*, Praha, Insttit pro kriminologii a sociální prevenci, s. 22

¹²⁵ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád I. 7.* Vydání praha, C.H.BECK, s. 1566 a násl.

jestliže jde o objasnění skutečnosti zvláště důležité, je třeba přibrat znalce dva. Pokud je potřebné vyšetřit duševní stav pachatele, přibere se k tomu vždy znalec z oboru psychiatrie. Na tomto místě bych zmínila ústavní nález ze dne 29. 2. 2012, sp. zn. **III US 2453/2011-1**, podle kterého „*ochranné opatření zabezpečovací detence je mimořádně závažným zásahem do základních práv a svobod. V případě jednoznačnosti podmínek na její uložení, není porušením práva na spravedlivý proces přibrání jen jednoho znalce, při nejednoznačnosti těchto podmínek však nepřibrání dvou znalců porušení principu spravedlivého procesu znamenat může.*“

O přibrání znalce rozhodují orgány činné v trestní řízení. Rozhodují formou usnesení, proti kterému je přípustná stížnost, a to jednak pro věcné důvody a jednak pro osobu znalce. Úlohy, které má znalec řešit z hlediska své odbornosti, (vymezení konkrétních otázek) jsou uvedeny přímo ve výrokové části usnesení, který se přibírá. Na tomto místě je třeba zdůraznit, že znalec není oprávněn řešit otázky právní. Znalec musí vypracovat znalecký posudek osobně, řádně, v určité lhůtě, přitom by měl dodržovat zásadu účelnosti, hospodárnosti, nestrannosti a nezávislosti. Znalecký posudek se podává zpravidla písemně a poté u veřejného zasedání při výslechu postačí, aby se na něj odvolal. Znalecký posudek soud doručuje chovanci a jeho obhájci, státnímu zastupitelství, v praxi se doručuje i Ústavu pro výkon zabezpečovací detence. Pokud znalecký posudek má určité chyby ohledně nesprávnosti, nejasnosti či neúplnosti, je potřebné požádat znalce o vysvětlení, a to formou doplnění posudku. Pokud by nedostatky nebyly odstraněny, soud přibere znalce jiného.¹²⁶ Pochybnosti o závěrech znaleckého posudku se musí zakládat na konkrétních okolnostech, které tyto pochybnosti vyvolávají. (R 56/1994-II.)

Na tomto místě bych ráda upozornila na nález Ústavního soudu ze dne 18. 7. 2018, ve kterém je mimo jiné prezentováno, že jakkoli není nutné zpracovávat znalecký posudek na duševní stav osob v zabezpečovací detenci při každé žádosti o propuštění ze zabezpečovací detence, jeví se naopak jako nanejvýš žádoucí zpracovat nezávislý znalecký posudek při přezkumu trvání zabezpečovací detence v situaci, kdy při samotném rozhodnutí o zabezpečovací detenci takovýto posudek zpracován nebyl.¹²⁷

5.4 Délka trvání zabezpečovací detence

Zabezpečovací detence patří k druhům ochranných opatření, u kterého trvání z hlediska časového není omezena stanovením konkrétních limitů, či stanovením ať už dolní a horní,

¹²⁶ Tato stanovisko vychází z judikatury Nejvyššího soudu ČSSR, č. 4/1981, sp. zn. 2 Tzf 3/80.

¹²⁷ Bod 43 nálezu I. ÚS 497/18

anebo jen horní časovou hranicí. Zákon stanoví, že zabezpečovací detence potrvá, dokud to bude vyžadovat ochrana společnosti. Z výkladu vyplývá skutečnost, že pokud nepominou důvody trvání detence, tato může trvat až na doživotí. Proto bylo potřebné do právní úpravy zavést ustanovení umožňující pravidelné přezkoumávání důvodu trvání zabezpečovací detence. Vzhledem k nepředvídatelnosti, jakým způsobem se budou psychické poruchy daného pachatele vyvíjet, není prakticky možné přesně stanovit dobu, po kterou bude pachatel nebezpečný.¹²⁸

Okresní soud, v jehož obvodě je ústav pro výkon zabezpečovací detence, na podkladě vyžádaných zpráv, sleduje výkon detence a nejméně jednou za 12 měsíců (v případě mladistvého jednou za 6 měsíců) od začátku výkonu přezkoumává, zda důvody pro její další pokračování trvají. Soud může přezkum důvodu trvání detence nařídít i na základě návrhu, který může předložit detenční ústav, státní zástupce, chovanec, anebo jeho zákonný zástupce, opatrovník či obhájce. Soud rozhoduje ve veřejném zasedání. Pokud byla žádost chovance zamítnuta, může ji chovanec, pokud neuvede jiné důvody, opakovat až po uplynutí 6 měsíců od právní moci rozhodnutí o zamítnutí. O pokračování ve výkonu zabezpečovací detence rozhoduje soud formou usnesení, proti kterému je přípustná stížnost s odkladným účinkem.¹²⁹ Podkladem pro rozhodnutí soudu jsou v tomto případě zprávy vypracované odbornou komisí ústavu pro výkon zabezpečovací detence, ale i další důkazy. Komplexní zprávu o stavu chovance obsahuje vyhodnocení účinku programů, tuto vypracovává odborná komise vždy po třech měsících výkonu tohoto ochranného opatření. Hodnotí se plnění programu vytvořeného při nástupu do výkonu zabezpečovací detence pro jednotlivého chovance společně s dodržováním režimu. Po roce trvání zabezpečovací detence musí být vždy postaveno na jisto, že tato velmi závažná a intenzivní forma zbavení osobní svobody je stále nutná. Nelze mnohdy vycházet pouze ze závěru ústavu, vždy je nutno tyto závěry podpořit dalšími důkazy. Pokud není důkazní situace jednoznačná, je namístě doplnit dokazování například aktuálním znaleckým posudkem na zdravotní stav chovance, a vyřešit otázku o případných rizicích spojených s mírnější formou omezení osobní svobody.¹³⁰

Jelikož je stanovena neurčitost trvání zabezpečovací detence, zákon stanovuje lhůtu pro přezkum toho, jestli stále trvají důvody pro další pokračování zabezpečovací detence. Trestní zákoník č. 40/2009 Sb., ve znění novel, konkrétně § 100 odst. 5, soudu ukládá povinnost přezkoumat, jedenkrát za dvanáct měsíců u dospělých a jedenkrát za šest měsíců

¹²⁸ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence

¹²⁹ § 357 odstavec 1, 2 trestního řádu

¹³⁰ Nález Ústavní soudu ze dne 18. 7. 2018, sp. zn. I. ÚS 497/19 bod 49

u mladistvých, důvody pro trvání zabezpečovací detence. Odborníci ze zdravotnické oblasti však namítají, že přezkum důvodů pro trvání zabezpečovací detence jednou za dvanáct měsíců je zbytečně častý¹³¹. Dle mého názoru je však tento interval stanovený pro přezkum zcela v pořádku, neboť se v případě uložení zabezpečovací detence jedná o tak mimořádný zásah do práv daného jedince, že je toto časté přezkoumání zcela na místě. Na tomto místě bych ráda upozornila na aktuální ústavní nález Ústavního soudu České republiky ze dne 22. 5. 2018, II. ÚS 2802/17, který se mimo jiné zabývá právě periodickým přezkumem důvodů trvání zabezpečovací detence. Je zde uvedeno, že celkové trvání zabezpečovací detence není omezeno horní hranicí a jedná se o jeden z nejzávažnějších zásahů do osobní svobody, jaký právní řády evropských států znají. Nejde přitom *stricto sensu* o trest, nýbrž o ochranné opatření. Ústavní soud zdůrazňuje, že v českém kontextu je nutno trvat na tom, aby lhůta pro provedení periodického přezkumu trvání důvodů zabezpečovací detence byla důsledně dodržována. Pakliže by v určité věci tato lhůta dodržena nebyla a nešlo by o zdržení zcela zanedbatelné či ospravedlnitelné naprosto výjimečnými okolnostmi případu, byly by dotčenému chovanci k dispozici dva prostředky nápravy. V první řadě se jedná o žádost o propuštění (to však pouze do okamžiku, kdy bylo opožděné přezkumné rozhodnutí vydáno) či (po vydání takového rozhodnutí) žádost o náhradu imateriální újmy za období svévolného resp. nezákonného zbavení osobní svobody.¹³²

Přezkoumání trvání důvodů uložené zabezpečovací detence je plně v kompetenci okresního soudu, v jehož obvodu se nachází ústav pro výkon této zabezpečovací detence.¹³³ Soud je povinen na základě vyžádaných sdělení a zpráv z daného detenčního ústavu sledovat výkon zabezpečovací detence a současně jedenkrát za dvanáct měsíců či šest měsíců u mladistvých, provést přezkum důvodů pro trvání detence. Sdělení, na základě kterých daný soud posuzuje podmínky pro trvání zabezpečovací detence, zpracovává komise, která je složená z odborných pracovníků daného detenčního ústavu a provádějí se každé tři měsíce. Podle § 26 zákona č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence a změn některých souvisejících zákonů, znázorňují tato sdělení komplexní hodnocení stavu daného jedince včetně všech účinků dosavadních programů. Ústav zabezpečovací detence nemůže rozhodovat o propuštění či dalším trvání zabezpečovací detence daného jedince, o tom vždy rozhoduje daný okresní soud, v jehož obvodu se nachází ústav pro výkon této zabezpečovací detence (§ 357 odst. 2 trestního řádu). Soudu může návrh předložit buď ústav

¹³¹ ŠVARC, Jiří. Ukládání zabezpečovací detence od 1. 1. 2009 a od 1. 1. 2010 a změny legislativy o ochranném léčení. *Psychiatrie pro praxi*, 2009, roč. 10, č. 2, s. 101.

¹³² Bod 41 ústavního nálezu Ústavního soudu České republiky ze dne 22. 5. 2018, II. ÚS 2802/17

¹³³ Podle § 357 trestního řádu

pro zabezpečovací detenci, nebo také jedince, nacházející se ve výkonu detence. Soud může rozhodnout i bez jejich návrhu.

Na základě předkládaných sdělení a zpráv může soud rozhodnout o tom, že bude ve výkonu zabezpečovací detence pokračováno, nebo naopak dojde k její změně na ochranné léčení dle § 100 odst. 6 trestního zákoníku. Je však velmi nepravděpodobné, především ve vztahu k okruhu osob, pro které je institut zabezpečovací detence určen a také s ohledem na bezpečnost samotné společnosti, nežádoucí to, aby byli tito pachatelé ze zabezpečovací detence propouštěni. Proto se jako vhodnější varianta jeví změna zabezpečovací detence na ústavní ochrannou léčbu a teprve až poté na ambulantní ochrannou léčbu a následné propuštění daného jedince na svobodu.

5.5 Změna zabezpečovací detence na ochranné léčení

Zabezpečovací detenci může soud změnit dodatečně na ústavní ochranné léčení, pominou-li důvody, pro něž byla uložena, a jsou současně splněny podmínky pro ústavní ochranné léčení (§ 100 odst. 6 trestního zákoníku). Zákon tak stanoví vzájemnou prostupnost těchto ochranných opatření, když umožňuje jednak změnit ústavní ochranné léčení na zabezpečovací detenci, ale také zabezpečovací detenci na ústavní ochranné léčení, pominou-li důvody, pro něž byla uložena, a jsou současně splněny podmínky pro ústavní ochranné léčení. Z těchto důvodu je stanovena také neslučitelnost současného uložení ochranného léčení a zabezpečovací detence.¹³⁴ Toto rozhodnutí může soud učinit v průběhu řízení, kdy přezkoumává, zda důvody zabezpečovací detence trvají, rovněž na základě samotného návrhu chovance, nebo na základě návrhu ředitele daného ústavu, kde probíhá výkon zabezpečovací detence, případně na návrh opatrovníka, u chovanců, jehož svéprávnost byla rozhodnutím soudu omezena.

Rozhodnutí o změně soud činí v přímé návaznosti na postoj osoby k výkonu ochranného léčení a k plnění programů ve výkonu zabezpečovací detence a vlastní snaze podrobit se léčebnému procesu. K této úpravě došlo v souladu s požadavky praxe, a je tak možno reagovat na vývoj duševní poruchy pachatele, postup či stagnaci léčebného procesu, což může sehrávat i motivační roli v tom, aby pachatel začal při léčení spolupracovat.

Toto rozhodnutí je v kompetenci senátu okresního soudu (samosoudce), v jehož obvodu se ústav pro výkon zabezpečovací detence nachází. Během řízení, v rámci kterého je rozhodováno o změně zabezpečovací detence na ochrannou léčbu, musí mít ten, kterému

¹³⁴ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník I. obecná část*, 2. Vydání, C.H.BECK, Praha 2012, str. 1193

byla stanovena zabezpečovací detence, vždy obhájece.¹³⁵ Rozhoduje se v rámci veřejného zasedání formou usnesení, proti kterému je přípustná stížnost. Stížnost ve prospěch jedince, na kterého se rozhodnutí vztahuje, může být podána také osobou, která může podat odvolání ve prospěch tohoto jedince.

Pokud soud změnil výkon zabezpečovací detence na ochranné léčení, musí opis rozhodnutí zaslat neprodleně poté, co nabyl právní moci ústavu pro výkon zabezpečovací detence, státní zastupitelství, vykonávající dozor nad výkonem zabezpečovací detence, zdravotnickému zařízení, ve kterém má být ochranná léčba vykonána (společně s nařízením jejího výkonu) a také soudu, který nařídil zabezpečovací detenci.¹³⁶

5.6 Řízení týkající se upuštění od výkonu zabezpečovací detence

Ustanovení § 356 zákona č. 141/1961 Sb., trestního řádu představuje procesní vyjádření rozhodnutí o upuštění od výkonu zabezpečovací detence ve smyslu ustanovení § 100 odstavec 4 trestního zákoníku. Důvodem tohoto rozhodnutí představuje skutečnost, že před začátkem výkonu zabezpečovací detence pominuly veškeré okolnosti, pro které byla nařízena. Tento důvod může spočívat zejména ve změně zdravotního stavu daného jedince, kterému bylo toto ochranné opatření stanoveno, jedná se například o skutečnost, kdy vývoje duševní poruchy došlo u daného jedince k pominutí jeho nebezpečnosti při pobytu na svobodě, a to i přesto, že duševní porucha, která zdůvodnila závěr o jeho nepřičetnosti, stále přetrvává. Při posuzování a zjišťování významných okolností důležitých pro rozhodnutí o upuštění od výkonu zabezpečovací detence, se musí soud opírat zejména o odborné lékařské znalosti zpravidla z odborných posudků, které byly vypracovány z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie. Pokud již byl výkon zabezpečovací detence zahájen, upuštění od výkonu nepřipadá v úvahu a v úvahu by přicházelo ukončení zabezpečovací detence.¹³⁷

Soud může v případě nesplnění podmínek vyplývajících z ustanovení § 100 odstavec 7 trestního zákoníku upustit od výkonu zabezpečovací detence, pokud má být nebo byl odsouzený vydán do zahraničí nebo předán do cizí země, nebo vyhoštěn podle páté části hlavy II., zákona č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních. Jestliže však není odsouzený vydán, předán, či vyhoštěn do cizí země nebo, jestliže se v rámci těchto případů vyhoštěný, vydaný či předaný vrátí, je na rozhodnutí soudu, že se výkon zabezpečovací detence uskuteční.

¹³⁵ § 36 odstavec 4 písmeno b) trestního řádu

¹³⁶ z ustanovení § 103a zákona č. 141/1961 Sb., vyplývá, že o případné změně zabezpečovací detence na ochranné léčení, informuje příslušný soud svědka, kterému může hrozit nebezpečí ve vztahu k pobytu odsouzeného na svobodě a zažádal si o informace.

¹³⁷ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník I. obecná část*, 2. Vydání, C.H.BECK, Praha 2012, str. 1193

6 ZABEZPEČOVACÍ DETENCE V ZÁKONĚ O SOUDNICTVÍ VE VĚCECH MLÁDEŽE

V této kapitole se budu zabývat otázkou ukládání zabezpečovací detence mladistvým. Hlavní právní úprava je provedena zákonem č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o změně některých zákonů. Tato právní norma je ve vztahu speciality k obecným právním předpisům v této oblasti, jak upravuje ustanovení § 1 odst. 3 zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Pokud tedy tento zákon nestanoví jinak, použije se trestního zákoníku, trestního řádu a dalších.

U mladistvých osob počítá zákon s pozměněným konceptem trestní odpovědnosti. Kromě obvyklých náležitosti věku a přičetnosti, zde nastupuje ještě další podmínka, a to stupeň rozumové a mravní vyspělosti ovlivňující schopnosti rozpoznat protiprávnost činu a ovládat své chování (§ 5 daného zákona).

Ochranná opatření jakožto i veškerá ostatní opatření ukládaná mladistvým musí být ukládaná v souladu se základními zásadami, které uvádí Zákon o soudnictví ve věcech mládeže v ustanovení § 3. Zejména důležitá je zásada přiměřenosti opatření uvedena v ustanovení § 3 odstavec 3, podle kterého je vždy nutné přihlížet k osobnosti mladého člověka, především k jejímu psychickému stavu v době spáchání činu, a to včetně jeho věku, zdravotnímu stavu a hlavně stupni rozumové a mravní vyspělosti, který hraje důležitou roli v posuzování trestní odpovědnosti. Během vedení řízení je nutné všechny parametry brát v úvahu a počínat si tak, aby byl v co nejmenší míře ohrožen budoucí vývoj posuzované osoby. Využíváno je spolupráce s orgány sociálně-právní ochrany dětí. Dále je nutno respektovat osobní údaje a soukromí osoby, proti níž se řízení vede, na což je pamatováno v ustanovení § 3 odstavec 5 citovaného zákona. Respektování soukromí a osobních údajů se může dostat do kolize s jinými právy, především s právem na informace a svobodou projevu. K této problematice zastal Ústavní soud České republiky názor, že v tomto případě má přednost právo na zachování soukromí osoby, proti níž se řízení vede.¹³⁸

Ustanovení § 21 zákona o soudnictví ve věcech mládeže, vyplývá, že zabezpečovací detence může být stanovena i mladistvému. V zákoně o soudnictví ve věcech mládeže je k ochranným opatřením obecně uvedeno, že jejich účel spočívá v ochraně společnosti a kladném ovlivnění mravního, sociálního a duševního vývoje mladistvého. V důvodové zprávě k návrhu zákona o výkonu zabezpečovací detence, týkající se problematiky stanovování zabezpečovací detence mladistvým osobám, je uvedeno, že pro tyto mladistvé

¹³⁸ náleží sp. zn. PL ÚS 28/04

delikventy budou přichystány speciální vzdělávací a výchovné pedagogické programy, které by měly ve spojitosti s léčebnými programy umožnit zařazení těchto osob do ústavní ochranné léčby a jejich návratu do psychiatrických ústavů.¹³⁹

V případě stanovení zabezpečovací detence stojí ochrana společnosti na prvním místě a až posléze následuje případné výchovné či léčebné působení tohoto ochranného opatření. Proto se naskytuje otázka, jestli je vůbec vhodné, aby byla zabezpečovací detence ukládána mladistvým. V případě mladistvých by proto mělo ke stanovení zabezpečovací detence docházet zcela výjimečně. Proto, aby mohla být zabezpečovací detence stanovena, musí existovat reálný předpoklad, že by ochrannou léčbou nebyla poskytnuta dostatečná ochrana společnosti. Je nepravděpodobné, aby soud, vzhledem k věku mladistvých, konstatoval, že mladiství jsou „nenapravitelní“, ačkoliv nemohlo dojít k dostačujícímu vyzkoušení dalších opatření a stanovil zabezpečovací detenci.¹⁴⁰

Z tohoto důvodu lze proto možnost stanovení zabezpečovací detence mladistvým osobám, považovat za nedostatek tohoto institutu. V důsledku toho, že u mladistvého nebyl doposud dokončen somatický a mentální vývoj, nemůže být podle názoru některých odborníků jednoznačně stanoveno, že ochranná léčba bude ve vztahu k zajištění ochrany společnosti nedostatečná.¹⁴¹

Úprava ukládání a výkonu zabezpečovací detence je až na drobné rozdíly u mladistvých shodná s obecnou úpravou. Mezi odlišnosti patří zkrácená šestiměsíční lhůta, ve které je třeba přezkoumat důvody pro její uložení a dále při jejím ukládání a současném upuštění od potrestání podle ustanovení § 100 odstavec 1 trestního zákoníku se nepoužije § 47 odstavec 2 trestního zákoníku jakožto právní podklad pro upuštění od potrestání, ale ustanovení § 12 písmeno a) zákona o soudnictví ve věcech mládeže.

¹³⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých souvisejících zákonů

¹⁴⁰ KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 609.

¹⁴¹ VÁLKOVÁ, Helena. Zabezpečovací detence – nový prostředek k ochraně před nebezpečnými pachateli? *Právní rozhledy*, 2007, č. 21, Aktualita

7 VÝKON ZABEZPEČOVACÍ DETENCE

V ustanovení § 354 až 357 trestního řádu, je obsažena právní úprava, týkající se postupu soudu při ukládání jejího výkonu, změny zabezpečovací detence na ochrannou léčbu, upuštění od výkonu zabezpečovací detence či postup při propuštění osoby ze zabezpečovací detence. Samostatně je vlastní výkon zabezpečovací detence upraven v zákoně č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých ze souvisejících předpisů. S ohledem na rozsah značného omezení práv pro osoby, které jsou umístěné v zabezpečovací detenci, byla nezbytná zákonná úprava regulující výkon zabezpečovací detence.¹⁴²

V ustanovení § 1 odst. 2 zákon o výkonu zabezpečovací detence je stanoveno, že výkon zabezpečovací detence se provádí v ústavech určených pro výkon zabezpečovací detence, jejichž správou je pověřena Vězeňská služba České republiky. Přestože z ustanovení § 1 odst. 3 zákon o výkonu zabezpečovací detence vyplývá, že se jedná o ústav, který má nezdravotnický charakter, zajišťující zejména ochranu společnosti prostřednictvím izolace daného pachatele od ostatních, zákon počítá s určitým výchovným a terapeutickým působením na pachatele, kteří jsou zde umístěni, pomocí léčebných pedagogických, psychologických, činnostních a vzdělávacích programů. Ve srovnání s věznicí je v ústavu povolen volnější režim a svou povahou ji proto nelze považovat za vězení.¹⁴³ Ústav pro výkon zabezpečovací detence je v důvodové zprávě k zákonu o výkonu zabezpečovací detence charakterizován spíše než jako léčebné zařízení, tak jako reedukační ústav s nezdravotnickým charakterem. Především z toho důvodu, že na jedince, kterým je zabezpečovací detence stanovována, bylo pohlíženo jako na neléčitelné a léčebné postupy neměly kladnou odezvu, z tohoto důvodu je nutné spíše hovořit o jejich resocializaci či reedukaci.¹⁴⁴

Podle § 2 odst. 1 zák. o výkonu zabezpečovací detence, je výkon zabezpečovací detence ukládán osobám na základě nařízení výkonu zabezpečovací detence, který stanovil soud. V momentě, kdy se rozhodnutí, na základě kterého má dojít k výkonu zabezpečovací detence, stane vykonatelným, odešle předseda senátu danému ústavu, ve kterém má být výkon zabezpečovací detence realizován, nařízení výkonu detence. Zároveň předseda senátu vyzve osobu, které byla zabezpečovací detence stanovena, aby nastoupila do výkonu v daném detenčním zařízení. Vzhledem k nebezpečnosti pachatele, kterému může být zabezpečovací

¹⁴² KRÁL, Vladimír. K institutu zabezpečovací detence v návrhu nového trestního zákona. *Trestněprávní revue*, 2004, č. 12, s. 338.

¹⁴³ VANTUCH, Pavel. Zabezpečovací detence, její ukládání, výkon, trvání a obhajoba obžalovaného. *Trestní právo*, 2010, roč. XIV, č. 9, s. 10.

¹⁴⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence

detence stanovena, lze jen těžko předpokládat, že se tento pachatel sám a dobrovolně dostaví k jejímu výkonu. Předsedou senátu může být proto nařízeno dodání tohoto nebezpečného pachatele, do výkonu zabezpečovací detence. Předseda senátu může pachateli rovněž poskytnout odpovídající lhůtu k obstarání jeho záležitostí. Stanovená lhůta nesmí přesáhnout jeden měsíc od nabytí právní moci daného rozhodnutí, na základě kterého se výkon zabezpečovací detence uskuteční¹⁴⁵

Pro potřeby ústavu pro uskutečnění výkonu zabezpečovací detence, připojí předseda senátu k nařízení, týkající se výkonu zabezpečovací detence, opis lékařské zprávy týkající se zdravotního stavu jedince, protokol o vypořech znalce nebo znalecký posudek.

Z ustanovení § 337 odst. 1 písm. h), trestního řádu vyplývá, že kdokoli se dopustí závažného jednání, které by vedlo k zmaření výkonu nebo účelu zabezpečovací detence, lze jej stíhat pro trestný čin z důvodu maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání.

7.1 Ústavy pro výkon zabezpečovací detence (detenční ústavy)

Jak bylo zmíněno v přecházející kapitole, výkon zabezpečovací detence se provádí v ústavech určených pro výkon zabezpečovací detence, jejichž správou je pověřena Vězeňská služba ČR. Ve své podstatě se jedná o zařízení s psychologickými, pedagogickými, činnostními, vzdělávacími a léčebnými programy se zvláštní ostrahou.

Z variant, které by přicházely v úvahu během rozhodování o lokalitě pro umístění ústavu pro výkon zabezpečovací detence, byly dvě. Zatímco první z těchto variant spočívala ve vybudování úplně nového zařízení, ta druhá zvažovala umístění detenčních zařízení v již existujících objektech, které patří do správy Ministerstva spravedlnosti ČR. Avšak vzhledem k nejistotám v dlouhodobém rámci byla možnost pronájmu těchto objektů odmítnuta.¹⁴⁶

První detenční ústav pro výkon zabezpečovací detence byl vybudován na jižní Moravě v areálu vězeňské nemocnice Vazební věznice v Brně. Kapacita tohoto ústavu čítala 48 míst, nyní 35 míst. Důvodová zpráva k zákonu o výkonu zabezpečovací detence považovala tuto kapacitu za zcela nedostatečnou a z tohoto důvodu byla potřeba výstavba dalšího ústavu pro výkon zabezpečovací detence. Druhý ústav pro výkon zabezpečovací detence byl zřízen v únoru roku 2013 v Opavě, kde kapacita ústavu v současné době je 50 míst. V areálu bývalého kněžského semináře ve Vidnavě na Jesenicku měl být vybudován další ústav pro výkon zabezpečovací detence, od tohoto bylo upuštěno a do budoucna se zvažuje

¹⁴⁵ § 354 odst. 1 a odst. 2 trestního řádu

¹⁴⁶ PŘESLIČKOVÁ, Hana, TOMÁŠEK, Jan, ZEMAN, Petr. Potřebujeme institut zabezpečovací detence? *Zdravotnictví a právo*, 2005, č. 2, s. 14.

vytvoření další ústavu zabezpečovací detence v Čechách. Ústav pro výkon zabezpečovací detence v Brně má nástupní oddělení, oddělení pro psychotiky a mentálně retardované a oddělení žen. Ústav pro výkon zabezpečovací detence v Opavě má oddělení pro dospělé a mladistvé, oddělení pro sexuální devianty, oddělení pro závislosti a oddělení pro poruchy osobnosti.

Z ustanovení § 3 odst. 4 zákona o výkonu zabezpečovací detence vyplývá, že zabezpečením a správou ústavu pro výkon zabezpečovací detence je pověřena Vězeňská služba ČR. Proto, aby byl zajištěn účel zabezpečovací detence dle § 3 odst. 3 zák. o výkonu zabezpečovací detence, musí být personál ústavu tvořen kromě členů vězeňské služby, také odbornými pracovníky jako jsou speciální pedagogové, psychologové a další. Osoby, které jsou umístěné v detenčním ústavu, jsou prozatím ubytovány v jednotlivých celách samostatně. V případě naplnění kapacity ústavu se předpokládá, že v jednotlivých celách budou umístěni maximálně po dvou. Na každého z těchto jedinců by však mělo připadat minimálně šest metrů čtverečných prostoru.¹⁴⁷ Samozřejmostí je rovněž oddělené ubytování žen a mužů. Zákon počítá také s oddělením pachatelů mladších devatenácti let od ostatních chovanců. Důvodem je především snaha zabránit jejich zneužívání a jejich negativnímu ovlivňování ze strany dospělých chovanců. V zájmu bezpečnostních nebo zdravotních důvodů může být oddělen i chovanec trpící duševní poruchou.¹⁴⁸

7.2 Výkon zabezpečovací detence

V zákoně č. 129/2008 Sb., týkající se výkonu zabezpečovací detence jsou dále upraveny povinnosti a práva chovanců, kteří jsou umístěni v ústavu zabezpečovací detence. Zákon podrobně upravuje povinnosti a práva chovanců zde umístěných, včetně sociálních podmínek, zdravotní péče a samotný postup při zajištění výkonu zabezpečovací detence. V zákoně je rovněž obsažena právní úprava pro přijímání chovanců do těchto ústavů, zacházení s nimi včetně jejich odměňování a ukládání kázeňských trestů. Součástí je také popis opatření, která jsou nezbytná pro zajištění bezpečnosti.

Každý jedinec musí být dle § 4 odst. 1 zák. o výkonu zabezpečovací detence, při jeho umístění do příslušného ústavu, podrobně seznámen s jeho povinnostmi a právy, také s vnitřním řádem daného ústavu a s jeho právy, týkající se podávání návrhů na změnu či propuštění ze zabezpečovací detence. Zákonem je přípustný takový výkon zabezpečovací

¹⁴⁷ HALUZOVÁ, Soňa. *První chovanec byl umístěn do Ústavu pro výkon zabezpečovací detence*. Vězeňská služba České republiky. [cit.2016-10-22]. Dostupné na <<http://www.vscr.cz/veznice-brno-20/stare-clanky-511/?dokumenty=2>>.

¹⁴⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých souvisejících zákonů

detence, který je přiměřený ve vztahu k osobě daného chovance ústavu a který respektuje jeho lidskou důstojnost. Rovněž zákon stanovuje, že nesmí být s tímto jedincem nakládáno takovým způsobem, který by mohl mít negativní dopad na jeho zdravotní stav, tak jak vyplývá z ustanovení § 2 zák. o výkonu zabezpečovací detence.

Ředitel je ve vztahu k zajištění chodu daného ústavu oprávněn vydávat pokyny a rozhodnutí. Zároveň se souhlasem generálního ředitele Vězeňské služby vydává vnitřní řád platný pro daný ústav. Na základě tohoto řádu je stanoven denní rozvrh ústavu, činnost chovanců včetně jejich účasti na řešení problémů týkající se ústavu, tak jak je ustanoveno v § 3 zák. o výkonu zabezpečovací detence.¹⁴⁹

Poté, co nastoupí chovanec do daného ústavu, je na základě ustanovení § 4 zákona o výkonu zabezpečovací detence automaticky zařazen do přijímacího oddělení, kde probíhá vstupní posuzování. Doba, kterou zde nově přijímaný chovanec stráví je individuální, avšak nepřesáhne dobu čtyř týdnů. Během vstupního posouzení je provedena lékařská prohlídka a je zhodnocen aktuální stav daného jedince. Vstupní posuzování je prováděno odbornou komisí, která se skládá z právníka, speciálního pedagoga, psychologa, sociálního pracovníka a psychiatra. Na základě výsledků vstupního posouzení je vypracována zpráva, která hodnotí aktuální stav daného jedince včetně doporučení pro jeho budoucí zacházení. Danému chovanci je na základě této zprávy stanoven individuální postup a program pro jeho zacházení a je zařazen do konkrétní skupiny. Odbornou komisí jsou každé tři měsíce zpracovány komplexní zprávy o daném chovanci, obsahující posouzení, týkající se dodržování stanoveného programu. Tato zpráva obsahuje také predikci budoucího vývoje daného chovance včetně navržení možných změn.¹⁵⁰

Zákon o výkonu zabezpečovací detence podrobně upravuje práva a povinnosti chovanců. Vězeňská služba je oprávněna ke kontrole korespondence, kterou chovanec dostává a může omezit i její odesílání. Chovanec nesmí při jeho pobytu v ústavu používat vlastní telefon či jiné komunikační zařízení, ale může využít ústavní telefon nebo internet. Chovanec má nárok nejméně dvakrát do týdne na návštěvu v délce trvání nejméně dvou hodin. Chovanci ústavu mají právo účastnit se společenských duchovních obřadů, dále mají právo půjčovat si tisk či knihy z ústavní knihovny, nebo si půjčovat společenské hry a používat i jiné prostředky pro jejich kulturní vyžití. Chovancům ústavu je povoleno nakupovat v ústavní prodejně a jedenkrát za tři měsíce mohou přijímat také balíčky s věcmi

¹⁴⁹ KALVODOVA, Věra a kol: *Zákon o výkonu zabezpečovací detence, komentář*, 1. Vydání, Wolters kluwer., 2014, s. 9-10

¹⁵⁰ BLATNÍKOVÁ, Šárka. Problematika zabezpečovací detence. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010. s. 46 – 50. [online]. [cit. 2016-10-24]. Dostupné na na <<http://lpxp.sweb.cz/381.pdf>>.

osobní potřeby a trvanlivými potravinami, které váží maximálně 5 kg. Chovanci mají právo přijímat balíčky, které obsahují tiskoviny, knihy, prádlo, obuv či oděv. Vězeňská služba má však právo jednotlivé balíčky kontrolovat. Chovancům jsou také omezena některá práva, jako je například právo na svobodnou volbu zdravotnického zařízení, lékaře či právo na stávku.¹⁵¹

Podrobně jsou v zákoně o výkonu zabezpečovací detence stanoveny i povinnosti chovanců, mezi které patří například povinnost plnit pokyny, dodržovat vnitřní řád ústavu, účastnit se programů, do kterých byli chovanci zařazeni a dodržovat povinnosti, kterou jsou jim v těchto programech stanoveny. Stanovení této povinnosti spočívá v tom, aby se zabránilo nebezpečí, které by hrozilo z pasivního pobytu chovanců v uzavřeném detenčním ústavu.¹⁵² Oblast činností v těchto skupinách zahrnují pedagogické, vzdělávací, léčebné, rehabilitační, činnostní a psychologické programy. Chovanci ústavu je rovněž zakázáno, aby se tetoval, nebo aby prováděl tetování jiné osobě a má zakázáno hrát hry o služby, věci, peníze či jiné úkony.¹⁵³

V zákoně o výkonu zabezpečovací detence je upravena možnost zaměstnávání chovanců, či jejich odměňování a ukládání kázeňských trestů (odnětí účasti na společenské či kulturní akci v ústavu, veřejná důtka, zabránění věci či napomenutí). Zákonem jsou upravena také opatření, která vedou k zajištění bezpečnosti. Tato opatření zahrnují naléhavé krizové opatření (např. umístění chovance do izolační místnosti), dále pak omezovací prostředky (např. omezení pohybu chovance pomocí manuálního držení či ochranných pásů, pobyt chovance na uzavřeném oddělení apod.). V zákoně jsou obsaženy přesné podmínky pro užití těchto opatření, které lze využít pouze na nezbytně potřebnou dobu v nezbytně nutné míře.¹⁵⁴

7.3 Dozor a kontrola nad výkonem zabezpečovací detence

Pro chovance ústavu zabezpečovací detence je možnost dozoru nad dodržováním právních předpisů při výkonu zabezpečovací detence velmi důležitou zárukou toho, že jejich práva nebudou omezena více, než je nezbytně nutné za účelem dosažení cíle zabezpečovací detence. Dozor nad dodržováním právních předpisů při výkonu zabezpečovací detence vykonává krajské státní zastupitelství, v jehož obvodu se daný ústav pro výkon zabezpečovací detence nachází – viz § 40 odst. 1 Zákona o výkonu zabezpečovací detence.

¹⁵¹ viz blíže § 8 až 14 ZVZD

¹⁵² ŠÁMAL, Pavel. In ŠÁMAL, Pavel a kol. (ed). *Trestní zákoník I.: §1 – 139 Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 1055.

¹⁵³ viz blíže § 17 a násl. ZVZD

¹⁵⁴ viz blíže § 43 až 37 ZVZD

Jinou možností kontroly nad dodržováním práv ve výkonu zabezpečovací detence je pak veřejný ochránce práv,¹⁵⁵ jež provádí systematické návštěvy míst, kde se nacházejí či se mohou nacházet osoby omezené na svobodě veřejnou mocí, kam patří právě také ústavy pro výkon zabezpečovací detence. Na tomto místě bych ráda uvedla, že v říjnu roku 2016 proběhla systematická návštěva pracovníků Kanceláře veřejného ochránce práv a písemný závěr této návštěvy je velmi pozitivní, neboť veřejná ochránkyně práv Mgr. Anna Šabatová, Ph.D uvedla, že Věznice a ústav pro výkon zabezpečovací detence Opava považuje za dobrý příklad pro ostatní věznice v České republice.

Dalším druhem kontroly nad zacházením s osobami, které se nacházejí ve výkonu zabezpečovací detence, je kontrola např. ze strany různých nevládních organizací, ke kterým patří Poradna pro občanství, občanská a lidská práva či Liga lidských práv¹⁵⁶, zabývající se mimo jiné také právy pacientů nebo právy osob, jež jsou omezeny na svobodě. Tyto organizace pochopitelně nemohou donutit ústav pro výkon zabezpečovací detence ke změně jeho zacházení s osobami, které jsou zde umístěny, ale mají určitou možnost působit na veřejnost nebo na státní orgány a tímto se snažit upozornit na případné nedostatky.

¹⁵⁵ § 1 odst. 4 písm. a) zákona č. 349/1999 Sb., o Veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů

¹⁵⁶ PROCHÁZKA, Tomáš. Zabezpečovací detence. *Stání zastupitelství*, 2007, č. 6, s. 15.

8 VĚZNICE A ÚSTAV PRO VÝKON ZABEZPEČOVACÍ DETENCE OPAVA

8.1 Detenční ústav

Zabezpečovací detence se podle zákona č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých souvisejících zákonů, který nabyl účinností 1. 1. 2009, vykonává v ústavech se zvláštní ostrahou a s léčebnými, psychologickými, vzdělávacími, pedagogickými, rehabilitačními a činnostními programy. Ústavy pro výkon zabezpečovací detence spravuje Vězeňská služba ČR a byly s účinností zákona zřízeny v Brně a v Opavě. Do výkonu zabezpečovací detence se umísťují osoby pouze na základě soudem nařízeného výkonu zabezpečovací detence.¹⁵⁷

Věznice a ústav pro výkon zabezpečovací detence Opava se nachází v Moravskoslezském kraji. Je umístěn do dvou nezávislých objektů se samostatnou historií. První objekt, na Olomoucké ulici, vznikl jako součást justičního paláce a byl uveden do provozu v roce 1888, druhý objekt, na Krnovské ulici, rovněž z předminulého století patřil původně armádě.¹⁵⁸

V opavské věznici vykonávají trest odnětí svobody odsouzené ženy ve všech typech a odsouzení muži dříve kategorie dozor, dle současné platné právní úpravy kategorie ostraha. Do roku 2009 zde vykonávali trest odnětí svobody také mladiství odsouzení, kteří byli toho roku z Opavy vymístěni z důvodu záměru zřídit zde ústav pro zabezpečovací detenci. Poté začala rozsáhlá rekonstrukce ubytoven, tak aby splňovala všechny podmínky pro výkon zabezpečovací detence.

Ústav pro výkon zabezpečovací detence v Opavě začal svůj úkol plnit v únoru roku 2013, kdy zde byli přemístěni první chovanci mužského pohlaví po naplnění ubytovací kapacity nástupního ústavu ve Vazební věznici a ÚVZD Brno. V současné době je ve Věznici a ÚVZD Opava v objektu na Krnovské ulici umístěno v upravených prostorách s nezbytným bezpečnostním vybavením celkem 50 chovanců. Ubytovací kapacita zařízení pro osoby ve výkonu zabezpečovací detence je nyní maximálně obsazena.

Realizace komplexního zacházení a působení na osoby ve výkonu zabezpečovací detence včetně odborného, obsahového, technického a organizačního zajištění je ve Věznici a ÚVZD Opava v kompetenci oddělení výkonu zabezpečovací detence a zdravotnického střediska ústavu.

¹⁵⁷ KALVODOVA, Věra a kol: *Zákon o výkonu zabezpečovací detence, komentář*, 1. Vydání, Wolters Kluwer, 2014, s. 5

¹⁵⁸ Věznice a ústav pro výkon zabezpečovací detence Opava <http://www.vscr.cz/veznice-a-uvzd-opava>

Jejich hlavním společným úkolem je zabezpečit, aby výkon zabezpečovací detence byl vykonáván v souladu se zákony a příslušnými právními předpisy, a aby plnil účel zajištění ochrany společnosti od těch pachatelů trestné činnosti, jejichž pobyt na svobodě je nebezpečný a nelze očekávat, že by uložené ochranné léčení s přihlédnutím k povaze duševní poruchy a možnostem působení na pachatele vedlo k dostatečné ochraně společnosti.

Zacházení s chovanci zajišťuje tým specialistů, ke kterým patří psychiatr, psycholog, praktický lékař, vychovatel-terapeut, speciální pedagog, sociální pracovníce, zdravotnický personál, právník, psycholog, aj.

8.2 Vstupní posouzení a přijímací oddělení

V rámci vstupního posouzení dochází k provedení lékařského vyšetření a odborných posouzení, ověření stanovené diagnózy a zhodnocení aktuálního stavu chovance. Poté dochází ke zpracování výstupů ze vstupního posouzení, ujednacení postupů odborných zaměstnanců v zacházení a stanovení programu a individuálního postupu zacházení a zařazení chovance do konkrétní skupiny.¹⁵⁹

Vstupní posouzení se zpracovává týmově a podílí se na něm odborná komise jmenovaná ředitelem ústavu. Komisi tvoří zástupce ředitele ústavu pro detenci, vedoucí oddělení, psycholog, psychiatr, speciální pedagog, praktický lékař, sociální pracovník, terapeut a právník. Za kompletaci vstupního posouzení je zodpovědný oprávněný odborný zaměstnanec pověřený vedoucím oddělení, zpravidla psycholog.

Výstupem vstupního posouzení je vstupní zpráva o chovanci, která obsahuje:

- a) doporučení ze vstupní lékařské prohlídky ve vztahu k zacházení s chovanci;
- b) doporučení z vyšetření psychiatrem ve vztahu k zacházení s chovanci a stanovení skupiny;
- c) výsledek psychologického posouzení provedeného na základě pozorování, rozhovoru a standardizovaných testových metod, jehož cílem je popis a zhodnocení:
 - 1) aktuálního psychického stavu;
 - 2) osobnosti;
 - 3) motivace a ochoty ke spolupráci;
 - 4) postoje k současné situaci, k pobytu v ústavu;
 - 5) schopností a předpokladů k absolvování stanovených postupů zacházení;

¹⁵⁹KALVODOVA, Věra a kol: *Zákon o výkonu zabezpečovací detence, komentář*, 1. Vydání, Wolters Kluwer, 2014, s. 117

- 6) postoje k trestné činnosti a náhledu na trestnou činnost;
 - 7) rizik sebepoškození, agrese, hostility;
 - 8) postoje ke spolučovancům;
 - 9) doporučení k zařazení do skupiny a k dalšímu zacházení;
- d) výsledek speciálně – pedagogického posouzení (na základě pozorování a rozhovoru), které obsahuje:
- 1) relevantní poznatky z pozorování;
 - 2) popis trestní minulosti;
 - 3) konflikty ve vztazích, chování v zátěžových situacích;
 - 4) schopnost řešení mezilidských konfliktů a překonávání stresu;
 - 5) charakteristické rysy povahy, včetně chování;
 - 6) schopnosti sebehodnocení;
 - 7) schopnost adaptace na změnu prostředí;
 - 8) schopnosti navazování sociálních vztahů;
 - 9) schopnost dalšího vzdělávání a profesního zaměření;
 - 10) úroveň společenských a pracovních návyků včetně schopnosti týmové spolupráce;
 - 11) popis aktuálního životního stylu a jeho souvislost s trestnou činností (identifikace s kriminální subkulturou, opakované násilné jednání, záměrné vyhledávání rizikových míst);
 - 12) zhodnocení možných rizik a potřeb, doporučení k programu, potřebě speciálního zacházení, pracovnímu zařazení;
- e) výsledek posouzení sociálního pracovníka (na základě pozorování, rozhovoru s chovancem a písemného sdělení státních orgánů a institucí), které obsahuje relevantní poznatky z pozorování, způsobilost jedince k právním úkonům, vyjádření orgánů sociálního zabezpečení, vyznačení, kontaktní údaje na opatrovníka, popis aktuální sociální situace chovance (funkční sociální zázemí, rodinné vztahy, atd.), trvalé (faktické) bydliště, kontakty s orgány státní správy, dlouhodobé ústavní pobyty (nemocnice, psychiatrické léčebny apod.), zajištění potřebných sociálních úkonů (např. zajištění dokladů, důchodů, nahlášení na úřadu práce, informace o absolvování povinné školní docházky u mladistvých apod.) a doporučení k programu.

Na základě vstupního posouzení a rozhodnutím odborné komise je pak chovanec zařazen do jedné z níže uvedených skupin:

- a) psychotici;
- b) mentální retardace;
- c) sexuální deviace;
- d) poruchy osobnosti.¹⁶⁰

Po zařazení konkrétního chovance do skupiny předloží odborná komise prostřednictvím vedoucího oddělení řediteli ústavu návrh na zařazení chovance do některé ze sekcí, přičemž v rámci výkonu zabezpečovací detence se rozlišují níže uvedené sekce:

- a) sekce pro ženy;
- b) sekce pro chovance mladší 19 let;
- c) sekce pro dospělé psychotiky muže;
- d) sekce pro dospělé mentálně retardované muže;
- e) sekce pro dospělé sexuální devianty muže;
- f) sekce pro dospělé muže s poruchou osobnosti.¹⁶¹

8.3 Práce a zacházení s chovanci v detenčním ústavu

Konkrétní metody a formy působení na chovance v detenčním ústavu stanovuje tým odborných zaměstnanců pro každou sekci vždy s přihlédnutím k aktuálnímu počtu a složení chovanců. Konkrétní metody a formy působení obsahuje operační manuál ústavu zabezpečovací detence.

Formy práce jsou individuální a skupinové, přičemž skupinové působení probíhá v řízených a dozorovaných aktivitách. Ředitel ústavu stanoví pravidla dozoru a bezpečnosti na aktivitách.

Základní formou působení na chovance je komunitní systém. Každý pracovní den je zahájen ranní komunitou, v rámci které jsou chovanci seznámeni s plánem dne a případnými dalšími organizačními změnami. Účast na ranní komunitě je pro chovance povinná. Neúčast chovance na ranní komunitě může být omluvena na základě potvrzení, které chovanci vydá ošetřující lékař po zhodnocení aktuálního zdravotního stavu.

¹⁶⁰ KALVODOVA, Věra a kol: *Zákon o výkonu zabezpečovací detence, komentář*, 1. Vydání, Wolters kluwer., 2014, s. 18

¹⁶¹ nařízení č. 19 generálního ředitele Vězeňské služby České republiky z roku 2015, kterým se stanoví podrobnosti výkonu zabezpečovací detence a kterým se mění nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky č. 9/2015 o peněžních náležitostech

Komunitu vede odborný zaměstnanec a obvykle se jí účastní všichni přítomní odborní zaměstnanci.

V detenčním ústavu je chovancům umožněno na vlastní náklady užívat ústavní telefon ke kontaktu s blízkými osobami, opatrovníkem, právníkem či orgány nebo organizacemi, které se zabývají ochranou lidských práv. Možnost telefonického kontaktu je významnou především z hlediska udržování a posilování pozitivních vnějších sociálních vazeb chovance.

¹⁶² Dále mají právo přijímat návštěvy blízkých osob maximálně dvakrát týdně po dobu maximálně 2 hodin, návštěvy obhájce či advokáta oprávněného chovance zastupovat, soudem ustanoveného opatrovníka a duchovní služby. K dalším právům patří možnost přijetí balíčku s trvanlivými potravinami a věcmi osobní potřeby do hmotnosti 5 kg jedenkrát za tři měsíce. Se souhlasem ředitele ústavu a za vymezených podmínek může chovanec užívat ústavní internet.

Bez omezení časovým intervalem mohou přijímat povolené balíčky, které obsahují oděv, prádlo, obuv, tiskoviny, knihy nebo věci důležité pro realizaci příslušného programu. Chovancům je také umožněno v rámci doplňkových nákupů v ústavní prodejně nakupovat potraviny a věci osobní potřeby, popř. věci pro zájmovou a vzdělávací činnost či k realizaci příslušného programu.

Účelem detence je zajištění ochrany společnosti a terapeutického a výchovného působení na osoby zde umístěné.

Cílem pobytu chovance v ústavu je v podmínkách, které jsou přiměřené nebezpečnosti a charakteru chovance a respektují jeho lidskou důstojnost, zajistit ochranu společnosti a s využitím všech dostupných odborných poznatků a metod podporovat takové postoje chovance, které, pokud to bude vzhledem ke zdravotnímu stavu chovance možné, vzbudí v chovanci rozhodnutí podrobit se ochrannému léčení.

Prostředkem působení jsou pak léčebné, psychologické, rehabilitační, pedagogické, vzdělávací, zájmové, činnostní a volnočasové programy. S ohledem na široké diagnostické spektrum chovanců a možnosti souhrnu několika diagnóz současně je základním principem zacházení zásada individuálního přístupu.¹⁶³

¹⁶² KALVODOVÁ, Věra a kol: *Zákon o výkonu zabezpečovací detence, komentář*, 1. Vydání, Wolters kluwer., 2014, s. 29

¹⁶³ § 3 nařízení č. 19 generálního ředitele Vězeňské služby České republiky z roku 2015, kterým se stanoví podrobnosti výkonu zabezpečovací detence a kterým se mění nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky č. 9/2015 o peněžních náležitostech

8.3.1 Programy určené pro chovance

Po zařazení chovance do sekce je mu stanoven program s přihlédnutím k pohlaví, věku, zdravotnímu stavu, charakteristice osobnosti, trestné činnosti a míře jeho spolupráce. Součástí programu je zhodnocení východisek a stanovení cílů a prostředků jejich dosažení. Program by se měl stanovit obvykle do 15 dnů po zařazení chovance do příslušné sekce.

Program obsahuje konkrétně formulovaný hlavní cíl pobytu chovance v ústavu, který je rozpracován do harmonogramu konkrétních dílčích cílů a který se přiměřeně ke schopnostem chovance zaměřuje rovněž na oblast příčin a důsledků páchání trestné činnosti. Součástí tohoto programu je dále seznam jednotlivých aktivit.¹⁶⁴

Na sestavení programu se podílí tým odborných zaměstnanců, garantem je speciální pedagog. Stanovený program se uvede do záznamu o chování.

Jednotlivé aktivity programu jsou voleny tak, aby přímo korespondovaly s jednotlivými dílčími cíli a směřovaly k dosažení hlavního cíle.

V rámci plnění stanoveného programu se průběžně hodnotí naplňování dílčích cílů stanoveného programu a účast chovance v jednotlivých aktivitách programu. Významné poznatky zaznamenává odborný zaměstnanec, který aktivitu vede, do záznamu o chování.

Na základě podkladů od ostatních odborných zaměstnanců zpracovává a vyhodnocuje speciální pedagog týdenní plány přehledu jednotlivých aktivit programu.

8.3.2 Motivační a hodnotící systém

Chovanci jsou hodnoceni na základě:

- a) plnění režimových prvků;
- b) plnění programu;
- c) hodnocení zdravotních a kriminogenních rizik;
- d) míry připravenosti k léčbě včetně schopnosti reflektovat vlastní postoje k trestné činnosti, náhledu na duševní poruchu, motivace a sebenáhledu.

Toto hodnocení se pak stává v podkladem pro zařazení konkrétního chovance do jednotlivých, pro každého chovance individuálně stanovených režimových stupňů a terapeutických fází.

Do režimového stupně je chovanec zařazen na základě chování, do terapeutické fáze na základě míry připravenosti k léčbě, a to vždy po stanovení programu.

¹⁶⁴ KALVODOVÁ, Věra a kol: *Zákon o výkonu zabezpečovací detence, komentář*, 1. Vydání, Wolters Kluwer, 2014, s. 18

Do jiného režimového stupně nebo jiné terapeutické fáze je chovanec přerazován vždy na základě doporučení týmu odborných zaměstnanců.

8.3.3 Vzdělávání, zaměstnávání, sociální a duchovní péče u chovanců

Pokud to dovolují duševní předpoklady chovanců a bezpečnostní podmínky, je vzdělávání součástí programu, který se chovanci stanovuje. Vzdělávání je přizpůsobeno schopnostem a potřebám chovance a zajišťuje je speciální pedagog ve spolupráci s institucemi spadajícími do školského vzdělávacího systému. Vzhledem k širokému diagnostickému spektru chovanců a možnosti souhrnu několika diagnóz současně je základním principem zacházení zásada individuálního přístupu, což platí pochopitelně i pro oblast vzdělávání.¹⁶⁵

Chovanci také mohou pro rozšíření možností pracovního uplatnění po propuštění z ústavu získat znalosti a dovednosti v různých rekvalifikačních kurzech, po jejichž absolvování získávají osvědčení o rekvalifikaci.

Při zabezpečování povinné školní docházky chovanců spolupracuje speciální pedagog s příslušnými školami a orgány státní správy a samosprávy ve školství. Na chovance zařazené do denní formy studia se hledí jako na chovance zařazené do práce. Z dokladů o vzdělávání chovanců nesmí být patrné, že byly získány ve výkonu zabezpečovací detence, přičemž chovanci, kteří nedokončí studium v době výkonu zabezpečovací detence, mohou studium dokončit v příslušné škole.

8.3.4 Zaměstnávání chovanců

Za vysoce účinný prostředek resocializace chovanců detenčních ústavů lze považovat práci. Její pozitivní stránky jsou nenahraditelné zejména z hlediska psychologického.¹⁶⁶ Chovanec je zařazen do práce rozhodnutím ředitele ústavu, a to obvykle na základě doporučení odborných zaměstnanců. Ředitel ústavu je oprávněn dle pracovněprávních předpisů rozvrhnout pracovní dobu chovanců, popř. jim nařídít práci přesčas.

Možnost zařazení do práce se nevztahuje na chovance,

- a) který je zařazen do programu s pracovní terapií;
- b) který je staršího 65 let;

¹⁶⁵ KALVODOVA, Věra a kol: *Zákon o výkonu zabezpečovací detence, komentář*, 1. Vydání, Wolters kluwer, 2014, s. 79

¹⁶⁶ KALVODOVA, Věra a kol: *Zákon o výkonu zabezpečovací detence, komentář*, 1. Vydání, Wolters kluwer, 2014, s. 81

- c) který dle lékařského posudku o zdravotní způsobilosti k výkonu práce není zdravotně způsobilý, a to ve vztahu ke konkrétní posuzované práci;
- d) u něhož z povahy překážky vyplývá, že je jeho pracovní schopnost vyloučena.

Chovanec, kterému je na jeho žádost umožněno pracovat v ústavu, musí být před zařazením do práce prokazatelně seznámen se svými právy a povinnostmi, jakož i s předpisy k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci a protipožárními předpisy, které je povinen při práci dodržovat. Chovanec musí být zaškolen k výkonu prací, které mu byly přikázány, pokud to jejich povaha vyžaduje. Pro chovance, kteří k tomu mají schopnosti, se organizuje odborné školení zaměřené na zvyšování jejich kvalifikace.

Chovanci, kteří byli zařazeni do práce, se rozdělují do pracovních skupin, přičemž vedoucí těchto skupin určuje ředitel ústavu nebo jím pověřený zaměstnanec oddělení. Trvalý dohled nad pracovní činností chovanců konanou na všech pracovištích uvnitř ústavu vykovává určený zaměstnanec Vězeňské služby.

Chovanci se do pracovních skupin zařazují a přeřazují v souladu s účelem výkonu detence. O přeřazení chovance do jiné pracovní skupiny rozhoduje ředitel ústavu. Při volbě druhu nabízené a přidělené práce je třeba postupovat obezřetně a zvážit, zda chovanec vzhledem ke svému zdravotnímu stavu může určitý druh práce vykonávat bez toho, že by ohrozil sebe nebo jiné osoby nacházející se v ústavu. Práce mimo ústav je vyloučena vzhledem k faktické možnosti ohrozit i zájmy třetí osoby či způsobit škodu na cizím majetku.¹⁶⁷

8.3.5 Sociální podmínky

Sociální péči v ústavu se rozumí sociální pomoc spočívající především v:

- a) trvalé péči o osobu chovance, zajištění stravování, ubytování, poskytování informací, zprostředkování kontaktů se společenským prostředím, socioterapie a pomoc při prosazování jeho práv a oprávněných zájmů;
- b) podpoře rozvoje nebo alespoň zachování stávající soběstačnosti chovance, rozvíjení sociálních schopností vedoucích k samostatnosti, snížení sociálních a zdravotních rizik, souvisejících s předcházejícím způsobem života;

¹⁶⁷KALVODOVA, Věra a kol: *Zákon o výkonu zabezpečovací detence, komentář*, 1. Vydání, Wolters Kluwer, 2014, s.81

- c) zajišťování nácviku potřebných dovedností chovance se zdravotním postižením, směřujících k dosažení samostatnosti a soběstačnosti v nejvyšší možné míře, s cílem jeho sociální rehabilitace.

8.3.6 Duchovní péče

Chovanci umístění v zabezpečovací detenci mají právo na poskytování duchovních služeb.¹⁶⁸

Církev a náboženské společnosti se v souladu s právními předpisy podílejí na poskytování duchovní služby chovancům těmito formami:

- a) individuálními rozhovory, pastoračními návštěvami a umožněním individuálního přístupu k náboženským úkonům;
- b) konáním bohoslužeb pro zájemce z řad chovanců;
- c) vedením studijních skupin k výkladu náboženských textů (biblické hodiny);
- d) zajišťováním náboženské literatury a zpěvníků;
- e) po dohodě s ředitelem ústavu dalšími vhodnými formami přispívajícími k uplatnění práva chovance svobodně projevit své náboženství nebo víru. Duchovní služba chovancům umístěným v izolační cele nebo lůžkové části ošetrovny je poskytována individuálně se svolením příslušného odborného zaměstnance. Ve Věznici a ústavu pro výkon zabezpečovací detence Opava zastává v současné době místo kaplana Mgr. Marek Andrej Pawlica.¹⁶⁹

8.4 Opatření nutná k zajišťování v ústavu

Pokud to vyžaduje situace, je možné v souladu s právními předpisy použít vůči chovanci akutní krizové opatření, omezovací opatření a donucovací prostředky, o čemž zde bude blíže pojednááno.

8.4.1 Akutní krizové opatření

Akutním krizovým opatřením se rozumí umístění chovance do izolační místnosti, které je uplatňováno v případě zjištění, že chovanec bezprostředně ohrožuje sebe nebo jiné osoby.¹⁷⁰

¹⁶⁸ § 11 zákona č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých souvisejících zákonů

¹⁶⁹ https://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ESO/27_2016_NZ_zprava_z_navstevy_zarizeni.pdf

Věznice a ústav pro výkon zabezpečovací detence Opava <http://www.vscr.cz/veznice-a-uvzd-opava>

¹⁷⁰ Oddíl 6, § 31-34 nařízení GR č. 15/2009

O aplikaci akutního krizového opatření rozhoduje odborný zaměstnanec, o čemž je povinen bezodkladně informovat vedoucího oddělení a lékaře k zajištění lékařské prohlídky. Rozhodnutí o umístění do izolační místnosti je uvedeno do záznamu o chování. Před vlastním umístěním do izolační místnosti se vždy provede mimořádná lékařská prohlídka.¹⁷¹

O ukončení pobytu v izolační místnosti rozhoduje po odeznění příčin, které způsobily užití akutního krizového opatření, odborný zaměstnanec, jenž o svém rozhodnutí bezodkladně informuje vedoucího oddělení. Ukončení užití akutního krizového opatření se uvede do záznamu o chování.

Ředitel ústavu informuje o umístění chovance do izolační místnosti bezodkladně státního zástupce, který vykonává dozor nad výkonem zabezpečovací detence a opatrovníka, pokud byl chovanci ustanoven.

O provádění trvalé kontroly chovance umístěného do izolační místnosti rozhoduje ředitel, přičemž o těchto kontrolách je veden záznam. Pobyt chovance v izolační místnosti je monitorován i kamerovým systémem, jenž je vyveden na operační středisko.¹⁷²

8.4.2 Omezovací prostředky

Za účelem ochrany chovanců či jiných osob je umožněno použít omezovací prostředky. Jedná se o opatření výjimečné, ke kterému lze přistoupit jen v nezbytně nutných případech. Při provádění zákroku zaměstnanci dodržují pravidla bezpečnosti ochrany zdraví a zejména používají jednorázové rukavice.¹⁷³

Pokud je chovanec neklidný a začne svým chováním ohrožovat sebe nebo okolí, je nutné nejprve využít výzvy nebo domluvy. Je-li tento způsob neúspěšný, využívá se nejprve verbálního zklidňování, a je-li i toto neúspěšné, přistupuje se zpravidla k použití následujících omezovacích prostředků, ke kterým patří pobyt v uzavřeném oddělení, omezení chovance v pohybu (manuální držení) a omezení chovance v pohybu za pomoci ochranných pásů. Výčet omezovacích prostředků, které mohou být vůči chovanci použity, je obsažen v ustanovení § 36 zákona výkonu zabezpečovací detence. Po použití omezovacích prostředků musí být chovanec předveden k lékaři.

¹⁷¹K ALVODOVA, Věra a kol: *Zákon o výkonu zabezpečovací detence, komentář*, 1. Vydání, Wolters kluwer, 2014, s. 111-114

¹⁷²KALVODOVA, Věra a kol: *Zákon o výkonu zabezpečovací detence, komentář*, 1. Vydání, Wolters kluwer, 2014, s.113

¹⁷³ *Tamtéž* s. 115

Ředitel ústavu informuje o použití omezovacích prostředků vůči chovanci bezodkladně státního zástupce, který vykonává dozor nad výkonem zabezpečovací detence a opatrovníka, pokud byl chovanci ustanoven.

8.4.3 Uzavřené oddělení

Zařazení do uzavřeného oddělení je uplatňováno v nezbytně nutných případech, kdy chovanec narušuje závažným způsobem vnitřní bezpečnost ústavu a není možné použití jiných mírnějších prostředků.

Uzavřeným oddělením se rozumí vyčleněný, od ostatních částí ústavu oddělený prostor.

O zařazení do uzavřeného oddělení rozhoduje v souvislosti se zdravotním stavem chovance lékař, v ostatních případech ředitel ústavu nebo jím pověřený odborný zaměstnanec. O tomto rozhodnutí je pak informován vedoucí oddělení.

Co se týče doby trvání umístění chovance do uzavřeného oddělení, tak tato je velmi individuální, nezbytně nutná, nejvýše však může být chovanec držen na uzavřeném oddělení 10 dní. O době trvání, prodloužení a ukončení umístění rozhoduje ředitel ústavu.¹⁷⁴

Na uzavřeném oddělení je chovanec minimálně 1x za hodinu vizuálně kontrolován a dále pak dle aktuálního stavu a potřeby chovance.

Príslušníci Vězeňské služby jsou oprávněni použít proti chovanci v souladu s právními předpisy také donucovací prostředky.

8.5 Příprava na ukončení pobytu v ústavu

V případě, že odborný zaměstnanec dojde ke zjištění, že pominuly důvody pro trvání zabezpečovací detence, dá tento podnět odborné komisi, která k návrhu zaujme stanovisko, jež uvede do záznamu do chování. Na podnět komise pak odborný zaměstnanec zpracuje ve spolupráci s dalšími odbornými zaměstnanci zprávu o návrhu na ukončení výkonu zabezpečovací detence. Tuto zprávu pak odborná komise po projednání a schválení postoupí společně s doporučením řediteli ústavu k dalšímu opatření.

Zpráva o návrhu na ukončení výkonu zabezpečovací detence obsahuje podrobné odůvodnění návrhu na ukončení pobytu chovance v ústavu a vyhodnocení jednotlivých komplexních zpráv za celé období trvání zabezpečovací detence se závěrečným hodnocením plnění jejího účelu. Součástí této zprávy je připravenost chovance na přechod do režimu ústavního ochranného léčení nebo na propuštění na svobodu, stanovení prognózy dalšího vývoje chovance a možné rizikové a protektivní faktory pro další průběh.

¹⁷⁴ KALVODOVA, Věra a kol: *Zákon o výkonu zabezpečovací detence, komentář*, 1. Vydání, Wolters Kluwer, 2014, s. 115

Soudy vyžadují po ústavu pro výkon zabezpečovací detence zprávy, které slouží k přezkoumání důvodů pro trvání nebo ukončení zabezpečovací detence. Tyto zprávy jsou zpracovány odbornými zaměstnanci, přičemž zprávu zasílá soudu ředitel ústavu.

Zpráva o chovanci shrnuje vyhodnocení jednotlivých komplexních zpráv za celé období trvání zabezpečovací detence se závěrečným hodnocením plnění jejího účelu. Důležitou součástí zprávy je stanovení prognózy dalšího vývoje chovance a možné rizikové a protektivní faktory pro další průběh. V případě, že je účel zabezpečovací detence plněn, či pokud pominuly důvody jejího trvání a v celkovém vyhodnocení chovance převažuje pozitivní stanovisko, vyjádří ústav zabezpečovací prognózu ohledně připravenosti chovance na přechod nebo propuštění. Komplexní zpráva tedy obsahuje údaje o vyhodnocení programu (kvalitativní vyhodnocení účasti chovance v programu, zda bylo dosaženo dílčího cíle, zda program směřuje k plnění hlavního cíle), dosažení režimového stupně a terapeutické fáze, o vnějších projevech chování a jejich vývoji v průběhu pobytu v ústavu, o ochotě a motivaci ke spolupráci, o pravděpodobnosti recidivy a vývoji snižování společenské nebezpečnosti, o perspektivě přechodu do režimu ústavního ochranného léčení nebo propuštění na svobodu, o rizicích souvisejících s přechodem do režimu ústavního ochranného léčení nebo s propuštěním na svobodu, apod.

8.6 Analýza konkrétních případů zabezpečovací detence

Případ I – A.T.

A.T. je v ÚpVZD v Opavě od 28.1.2016

Narodil se v květnu XXXX v Ostravě. Jeho biologičtí rodiče nejsou nikde uvedeni. On byl adoptován do rodiny, která se o jeho výchovu nikdy moc nestarala. Již od dětského věku kradlo, což bylo jeho hlavním zdrojem obživy. Z důvodu špatné péče, krádeží a nízké docházky do školy byl v 10 letech umístěn do výchovného ústavu. Zde nedokončil ani základní školku, byl zařazen do zvláštní školy. Měl časté útěky z výchovného zařízení a od 11 let, kdy z ústavu utekl definitivně, byl prakticky s malými přestávkami na útěku až do svých 18 let. I nadále se živil především krádežemi a žil ze sociálních dávek. Byl postupně 5 x umístěn v Psychiatrické nemocnici v Opavě pro polymorfní abúzus NL, preference toluenu, THC. Hodnocen jako farmakorezistentní. Ke svému stavu je nekritický, důvody léčení neguje, reaguje často verbálně agresivně. Dne 11.6.2015 se z psychiatrické nemocnice dožadoval ven a tvrdil, že se z nemocnice dostane tak, že raději někoho zabije.

Jedná se o osobnost s mentální abnormalitou. Při pobytu venku bral drogy a uváděl, že měl hlasy. Má údajně dceru, ale matka raději jeho jako otce popřela, protože jej nikdo

v rodině nechtěl. Jeho léčba byla pro jeho nespolupráci, časté útoky neúčinná. Společenská nebezpečnost chovance je vysoká, spojená s nízkým předpokladem vedení řádného života, proto byl rozhodnutím soudu umístěn do Vazební věznice a Ústavu pro výkon zabezpečovací detence Brno.

Chovanec je zařazen do skupiny mentálních retardací, sekce dospělí muži s mentální retardací.

Aktuální stav:

- byly registrovány konflikty s chovanci ze skupiny mentální retardace, byli rozděleni, k personálu je slušný;
- diagnózu neakceptuje, náhled na onemocnění nemá vytvoření;
- aktivity nemá zájem, čas tráví na pokoji, občas se předvádí, fantazíruje;
- bez návštěv, matce odeslal několik dopisů;
- ubytování možné pouze samostatně;
- na pobyt částečně adaptován, psychicky kompenzován, blud originální nahradil, změnil;
- medikamentózně dobře zvládnutelný, nenáročná psychiatrická péče;
- bez dietních opatření;
- tělesně zdrav.

Aktivity:

- Komunita – pravidelně;
- Speciálně výchovné aktivity (psychologické poradenství s psychologem, skupinové psychoterapie s psychiatrem) – pasivní či hyperaktivní, rád bájí, vymýšlí si (je britský princ, syn pasáka, apod.) ;
- Diskusní skupina – 2x, pasivní;
- Dramaterapie – občas;
- Sport (hřiště, tělocvična) – nesportuje;
- Arteterapie – 1x;
- Volnočasové (TV, hudba, videoklub) – ano, občas;
- Vzdělávací (trivium) – občas;
- Akvaristika – 1x.

Nyní v rámci pravidelného přezkumu trvání zabezpečovací detence se rozhoduje o jeho dalším trvání v detenci, v řízení byl ustanoven znalec z oboru zdravotnictví odvětví psychiatrie.

Případ II. – T.H.

T.H. je v ÚpVZD od 21.7.2015 z důvodu vraždy.

Narodil se v Plzni, má jednu sestru. Dětství hodnotí jako klidné, základní školu absolvoval s podprůměrným prospěchem a kázeňskými problémy. Matka zemřela v jeho 14 letech, s otcem, kterému je nyní 76 roků, se stýkal pravidelně.

Psychiatricky byl léčen ambulantně po smrti matky.

V mládí byl 2x ve výkonu trestu za agresivní skutky pod vlivem alkoholu, má zkušenosti s marihuanou.

Pracoval jako OSVČ, je svobodný. Se ženou, se kterou žil 10 let, má 2 syny. Dlouhodobě žil bez partnerky.

V listopadu 2014 spáchal zvláště závažný zločin – vraždu svého známého 8 ranami z legálně držené zbraně. Uvádí, že mu dlouhodobě vyhrožoval teroristickým útokem a likvidací rodiny. Jmenovaný opakovaně volal na policii, že je sledován Al-Kaidou a že v jeho blízkosti přistálo UFO a žádal ochranu.

Psychiatrickým vyšetřením bylo zjištěno, že se jedná o osobnost s psychickým onemocněním s trvalými bludy, s nemalým potenciálem k agresi. Zůstává bez náhledu na své paranoidní psychické onemocnění a je nadále nebezpečným pro své okolí.

Osobnost chovance změněná psychickou chorobou sama o sobě nedává velké naděje na úspěšnou léčbu a resocializaci. K zajištění dostatečné ochrany společnosti bylo nutné nařízení zabezpečovací detence.

Aktuální stav:

Chovanec zůstává rezistentní vůči aktivní antipsychotické léčbě, ale v rámci detence sociálně přizpůsobivý a formálně adaptovaný, rezervovaný, zvládá ubytování ve dvojici.

Je v korespondenčním a návštěvním kontaktu s rodinnými příslušníky.

Aktivity:

- Speciálně výchovné aktivity (psychologické poradenství s psychologem, skupinové psychoterapie s psychiatrem) – pravidelně, aktivně;
- Diskusní skupina – ano, často, aktivní;
- Vzdělávací (trivium) – ano, často, aktivní;
- Dramaterapie – ano, aktivně;

- Sport (hřiště, tělocvična) – ano;
- Ergoterapeutické (práce na zahradě) – ano, často;
- Arteterapie – ano;
- Akvaristika – ano;
- Vaření – pouze 1x;
- Muzikoterapie – ano;
- Volnočasové (TV, hudba, videoklub) – ano.

Případ III. – M.B.

M.B. je v ÚpVZD v Opavě od 13. 6. 2016 – opakované pohlavní zneužívání

Narodil se v Chebu. Žil s matkou, s biologickým otcem se nestýkal. Od 14ti let byl v dětském domově, pak ve výchovném ústavu. V roce 2012 odsouzen za pohlavní zneužití, kdy v září 2011 v dětském domově masturboval spoluchovance. Byl v ambulantní ochranné léčbě, tato nebyla účinná, následně nařízená ochranná léčba v ústavní formě a poté nařízená zabezpečovací detence, kdy byl opakovaně odsouzen pro spáchání zločinu pohlavního zneužití. V červnu 2015 převezen z psychiatrické nemocnice do ÚpVZD Brno a v červnu 2016 do Věznice a ÚpVZD Opava.

Jedná se o osobu mentálně defektní, trpí těžkou poruchou osobnosti od útlého dětství, je emočně i výchovně velice deprivovaný. Trpí rovněž sexuální deviací, homosexuální pedofilií, kterou při svém intelektovém a osobnostním hendikepu není schopen racionálně zvládat.

Aktuální stav:

- plní program zacházení částečně;
- pravidelně se účastní ranních komunit, kde má připravenou zprávu, do jiných stanovených činností se zapojuje nepravidelně;
- ubytován je samostatně;
- ve vztazích je podezřivý, uzavřený, nejistý, uvolněně se cítí pouze ve známém bezpečném prostředí a v rámci stabilních vtaů. Na podmínky detenčního ústavu se adaptuje s obtížemi. S umístěním do detenčního ústavu se neztotožnil, bagatelizuje svou nespolupráci v průběhu ochranné ústavní léčby. V kontaktu s jinými chovanci byl zachycen verbální konflikt, kdy chovanec neadekvátně reagoval na nevhodné poznámky jiných chovanců, objevilo se také vulgární jednání vůči ošetřujícímu personálu detence. Chovanec verbalizuje ztotožnění se stanovenou diagnózou homosexuální pedofilie, uvádí, že se chce léčit, ale lze v jeho vyjádřeních vysledovat

rozpory, kdy se rozčiluje na soudního znalce, který uvádí v posudku, že je nebezpečný. Má nastavenou psychiatrickou a sexuologickou medikaci.

V rámci pravidelného přezkoumávání, zda důvody zabezpečovací detence trvají i nadále bylo v listopadu 2017 rozhodnuto okresním soudem, že zabezpečovací detence nadále trvá. Na základě podané stížnosti chovance rozhodoval ve věci Krajský soud, který stížnost chovance zamítl s odůvodněním, že u chovance nedošlo k natolik pozitivnímu posunu, aby bylo možno uzavřít, že si vytvořil plný náhled vlastního nepříznivého duševního stavu, jeho spojitost s předchozími protiprávními jednáními a nutnosti bezvýhradné a maximální kooperace při léčbě, je nezbytnou podmínkou minimalizace rizika opakování dalších závažných protiprávních jednání ze strany chovance. Chovanec po znaleckém zkoumání uvedl, že se podrobí chirurgické kastraci, kdy nelze vyloučit, že toto jeho tvrzení je toliko účelové, motivované cílem dosáhnout propuštění ze zabezpečovací detence. Chovance je i nadále nebezpečný pro společnost a v současné době se nelze odůvodněně domnívat, že by účinnou ochranu společnosti bylo možno zajistit toliko v rámci výkonu ochranného léčení.

Případ IV. P.Š.

P. Š. je v ÚpVZD v Opavě od 22.4.2015 – sexuální delikty

Vyrůstal s rodiči, kteří se v jeho 10 letech rozvedli, otec alkoholik. Od osmi do 16ti let vyrůstal v dětském domově pro poruchy chování. Má sourozence, který také vyrůstal v ústavu. V 16ti letech poprvé odsouzen pro trestný čin rvačky, poté opakovaně odsouzen za nesexuální a sexuální delikty. V lednu 2013 byl dodán do Vazební věznice a ústavu pro výkon zabezpečovací detence Brno na základě rozhodnutí Okresního soudu v Litoměřicích s odůvodněním, že dosavadní léčba vyčerpala své možnosti, nepřinesla žádný efekt a jmenovaný je trvale nebezpečný pro okolí. V průběhu ochranného léčení sexuologického byly u něj opakovaně zachyceny projevy verbální agresivity, vyhrožování, nacházeli se u něj zakázané předměty, jako nože, šroubováky, v mobilním telefonu opakovaně zjištěna dětská pornografie, dopouštěl se útěku, byl zjištěn sexuální vtaž na oddělení, šikanoval a vydíral pacienty a ostatním vyhrožoval zabitím. Jmenovaný trpí celoživotně výraznou poruchou osobnosti. Jeho sociálně maladaptivní chování je potencováno rovněž výrazným organickým psychosyndromem po úrazu hlavy v roce 1995, a to s dysatrií, emoční labilitou a nezdrženlivostí. Po úrazu je také výrazně omezena hybnost jeho dolních končetin. Trpí sexuální deviací, pedofilii. V sexuální životě, a tedy i v popsané deviaci, se chová bisexuálně.

Aktuální stav:

- v detenci spolupracuje;
- nyní je klidnější;
- s jinými chovanci nemá konflikty;
- ubytován samostatně;
- s personálem vychází dobře;
- sebeobslužné činnosti zvládá;
- pravidelné návštěvy matky;
- prezentuje ztotožnění s osobnostní i sexuální poruchou;
- má za to, že má dostatek informací o své nemoci, chce se soustředit na snížení vlastní společenské nebezpečnosti tak, aby dokázal ovládnout vlastní puzení a s objekty touhy nenavazovat žádné kontakty, jež by pro recidivu mohly být rizikové;
- medikamentózně dobře zvládnutelný.

Aktivity:

- Komunita – pravidelně;
- Speciálně výchovné aktivity – spolupracuje;
- Sport – (hřiště, tělocvična) s ohledem na své zdravotní omezení neabsolvuje, na cele posiluje na břicho;
- Volnočasové aktivity (TV a společenské hry) – ano.

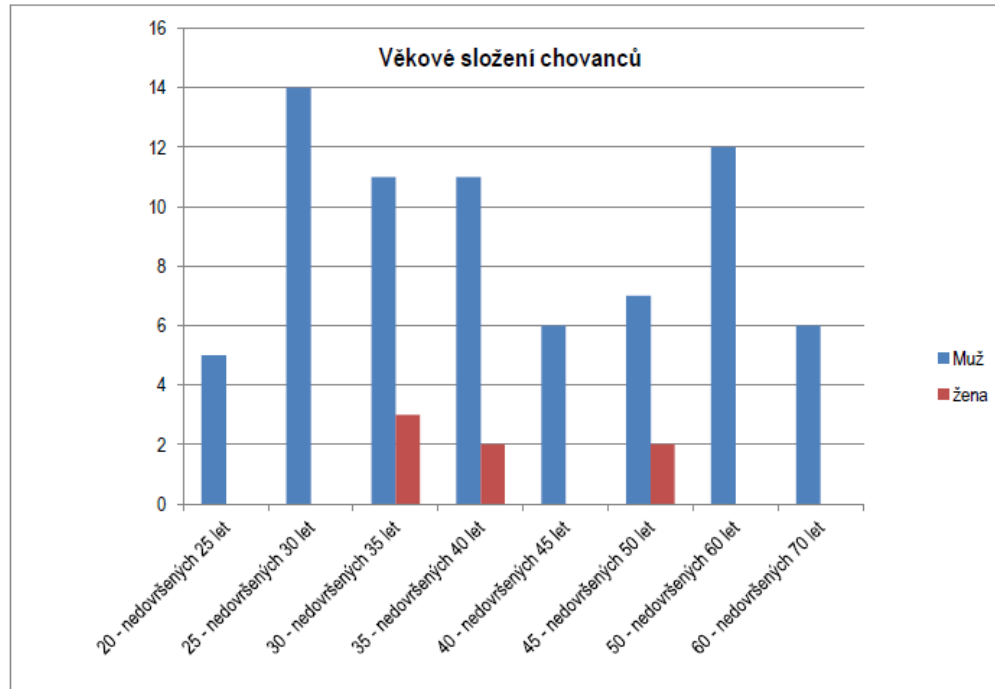
Nyní proběhlo řízení ohledně návrhu chovance na změnu zabezpečovací detence, kdy po vypracování znaleckého posudku z oboru zdravotnictví odvětví psychiatrie a sexuologie a po výsledcích psychiatricky zabezpečovací detence a psychologa bylo návrhu chovance vyhověno a byl tak předán k výkonu ústavního ochranného léčení.

9 STATISTIKA ZABEZPEČOVACÍ DETENCE

V rámci této kapitoly práce budou přiblíženy statistické informace vztahující se k výkonu zabezpečovací detence a k počtu chovanců a jejich rozdělení např. dle věku, pohlaví, vzdělání či rodinného stavu.

Graf č. 1 Věkové složení chovanců k 31.12.2017

Věková kategorie	Muž	Žena	Celkový součet
20 - nedovršených 25 let	5		5
25 - nedovršených 30 let	14		14
30 - nedovršených 35 let	11	3	14
35 - nedovršených 40 let	11	2	13
40 - nedovršených 45 let	6		6
45 - nedovršených 50 let	7	2	9
50 - nedovršených 60 let	12		12
60 - nedovršených 70 let	6		6
Celkový součet	72	7	79

Zdroj: vlastní zpracování dle statistiky Vězeňské služby ČR, 2017

Graf č. 2 Rozdělení chovanců podle počtu již vykonaných trestů odnětí svobody k 31.12.2017

Kolikrát ve VTOS	Muž	Žena	Celkový součet	Celkem v %
0x	35	3	38	48,10%
1x	16	4	20	25,32%
2x	7		7	8,86%
3x	5		5	6,33%
4x	1		1	1,27%
5x	3		3	3,80%
6x	2		2	2,53%
7x	2		2	2,53%
8x	1		1	1,27%
Celkový součet	72	7	79	100,00%

Zdroj: statistika Vězeňské služby ČR, 2017

Graf č. 3 Rozdělení chovanců podle dosaženého vzdělání k 31.12.2015

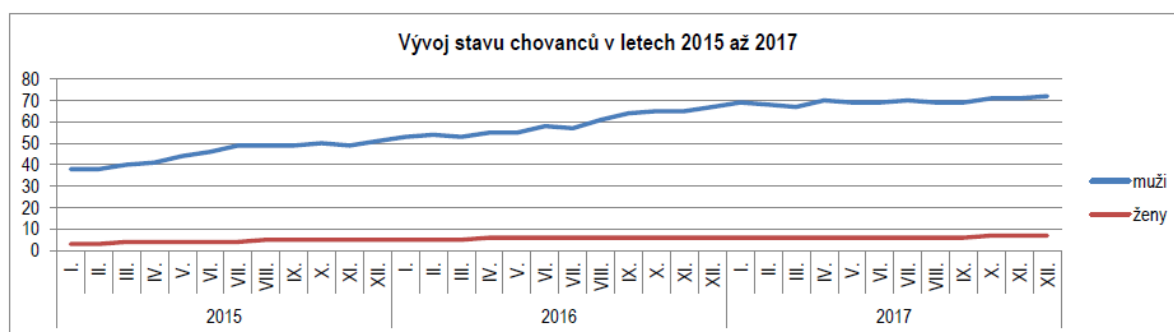
Nejvyšší dosažené vzdělání	Muž	Žena	Celkový součet	Celkem v %
zvláštní škola	10		10	12,66%
bez základního vzdělání	1		1	1,27%
nedokončené základní	2		2	2,53%
základní vzdělání	32	2	34	43,04%
vyučení bez maturity	22	3	25	31,65%
vyučení s maturitou	1	1	2	2,53%
středoškolské odborné vzdělání s maturitou	1		1	1,27%
středoškolské všeobecné vzdělání s maturitou	1	1	2	2,53%
vysokoškolské vzdělání - bakalářské	1		1	1,27%
vysokoškolské vzdělání - inženýr	1		1	1,27%
Celkový součet	72	7	79	100,00%

zdroj: vlastní zpracování dle statistiky Vězeňské služby ČR

Z grafu č. 3 vyplývá, že nejvíce chovanců mají základní vzdělání. Další osoby jsou vyučeny bez maturity. Vyučen s maturitou byl jeden muž, a jedna žena, středoškolské vzdělání s maturitou má rovněž jeden muž a jedna žena, vysokoškolské vzdělání bakalářské má 1 muž a vysokoškolské vzdělání – inženýr.

Graf č. 4 Stavy chovanců v ústavech pro výkon zabezpečovací detence v letech 2015 - 2017

2015	Brno		Opava		Praha Pankrác (nemocnice)		Celkem	2016	Brno		Opava		Celkem	2017	Brno		Opava		Celkem
	M	Ž	M	Ž	M	Ž			M	Ž	M	Ž			M	Ž	M	Ž	
leden	22	3	16	0	0	0	41	leden	22	5	31	0	58	leden	25	6	44	0	75
únor	22	3	16	0	0	0	41	únor	21	5	33	0	59	únor	24	6	44	0	74
březen	22	4	18	0	0	0	44	březen	21	5	32	0	58	březen	22	6	45	0	73
duben	18	4	23	0	0	0	45	duben	22	6	33	0	61	duben	25	6	45	0	76
květen	20	4	24	0	0	0	48	květen	20	6	35	0	61	květen	23	6	46	0	75
červen	21	4	24	0	1	0	50	červen	22	6	36	0	64	červen	23	6	46	0	75
červenec	23	4	26	0	0	0	53	červenec	20	6	37	0	63	červenec	24	6	46	0	76
srpen	24	5	25	0	0	0	54	srpen	24	6	37	0	67	srpen	24	6	45	0	75
září	17	5	32	0	0	0	54	září	21	6	43	0	70	září	26	6	43	0	75
říjen	18	5	32	0	0	0	55	říjen	22	6	43	0	71	říjen	25	7	46	0	78
listopad	18	5	31	0	0	0	54	listopad	23	6	42	0	71	listopad	25	7	46	0	78
prosinec	20	5	31	0	0	0	56	prosinec	23	6	44	0	73	prosinec	25	7	47	0	79

zdroj: vlastní zpracování dle statistiky Vězeňské služby ČR

Z grafu č. 4 vyplývá, že počet chovanců roste. Koncem roku 2013 bylo v ústavech pro výkon zabezpečovací detence celkem 36 osob (34 mužů a 2 ženy), následně koncem roku 2015 se jednalo o 56 osob (51 mužů a 5 žen), koncem roku 2016 celkem 73 osob, z toho 67 mužů a 6 žen a koncem roku 2017 celkem 79 osob, z toho 72 mužů a 7 žen. K datu vypracování této práce je zjištěno, že je nyní celkem v zabezpečovací detenci 80 osob, 73 mužů a 7 žen.

Pro porovnání je třeba uvést, že počet vězněných osob k 31.12.2017 bylo 20 470. Počet osob v ústavu pro výkon zabezpečovací detence bylo ke stejnému datu 79.

10 ÚPRAVA ZABEZPEČOVACÍ DETENCE VE VYBRANÝCH ZAHRANIČNÍCH PRÁVNÍCH ŘÁDECH

V České republice je zabezpečovací detence relativně mladý institut, zatímco v zahraničí se jedná o zaběhlou praxi. Když se tedy začala zabezpečovací detence reflektovat v českém prostředí, a to jak na poli legislativy, tak v odborných lékařských kruzích, byly zahraniční zkušenosti vítaným inspiračním zdrojem. Cílem bylo vytvořit ochranné opatření, které bude odpovídat českým specifikům a zároveň obsáhne to, co už funguje a je ověřené. Na základě toho došlo ke vzniku kompaktního a hlavně funkčního celku. První evropskou zemí, která přijala zabezpečovací detenci, bylo Švédsko v roce 1927, poté následovalo Holandsko, Norsko a bývalá Jugoslávie v roce 1929, v roce 1930 zavedla detenci Itálie, Dánsko a Belgie, v roce 1932 Francie, Polsko a v roce 1933 Německo. Německou právní úpravou byla inspirovaná česká právní úprava.¹⁷⁵Níže jsou popsány úpravy zabezpečovací detence ve vybraných evropských státech, přičemž je k tomu nutné říci, že v každém právní řádu může být tento institut nazýván odlišně, ale zde pro zjednodušení pracujeme pouze s pojmem zabezpečovací detence.

10.1 Zabezpečovací detence na Slovensku

Slovenská republika rozběhla na začátku 21. století proces rekonstrukce trestního práva a v květnu roku 2005 došlo k přijetí nového Trestného zákona (zákon č. 300/2005 Z. z.) a Trestného poriadku (zákon č. 301/2005 Z. z.).¹⁷⁶ Slovenský Trestný zákon obsahuje úpravu zabezpečovací detence v ust. § 81 a § 82 pod termínem „detencia“. Rovněž slovenskou detenci lze jako u nás ukládat fakultativně a obligatorně. Obligatorně uloží sod dle § 81 odst. 1 Trestného zákona detenci odsouzenému ve výkonu trestu odnětí svobody, pokud se u něj vyvine duševní porucha, jež je nevléčitelná a pobyt tohoto člověka na svobodě by byl nebezpečný. V případě takového soudního rozhodnutí je zároveň dáno, že se přeruší výkon trestu odnětí svobody a uloží se výkon zabezpečovací detence.

Detence je slovenskými soudy ukládána fakultativně na základě § 82 odst. 2-4 trestného zákona. Druhý odstavec umožňuje uložit detenci nebezpečnému člověku, který spáchal úmyslný trestný čin, je ve výkonu trestu odnětí svobody a nechce se podrobit ochrannému léčení. Pachatelům zločinů se sexuálním podtextem a recidivistům zvláště závažných zločinů

¹⁷⁵ FERENČÍKOVÁ, Simona: *Detencia v trestnom práve*, Univerzita Pavla Jozefa Šarátika v Košiciach, právnická fakulta, 2015, str. 29

¹⁷⁶ ŠÁMAL, P., ŠKVAJN, P. Pojetí detence ve vládním návrhu trestního zákoníku. In *Detence – nový způsob ochrany společnosti před nebezpečnými pachateli?: trestněprávní, trestněpolitická a kriminologická perspektiva*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2005.

ukládá detenci třetí odstavce. Poslední odstavce upravuje detenci u nebezpečných pachatelů, kteří jsou ve výkonu ochranného léčení a při něm jsou nebezpeční sobě nebo jiným osobám.

Na rozdíl od české úpravy je na Slovensku podmínkou uložení zabezpečovací detence předchozí uložení trestu odnětí svobody (výjimku představuje uložení detence dle § 82 odst. 4 trestního zákona). Český soud má možnost uložit zabezpečovací detenci také nepřičetným pachatelům činů jinak trestných (na základě § 100 odst. 1 trestního zákona), na Slovensku je ovšem možné těmto pachatelům nařídit pouze ochranné léčení.¹⁷⁷ Teprve pokud se toto ukáže jako neúčinné a dotýčný je nebezpečný (i pro jiné osoby), lze mu uložit zabezpečovací detenci.

Nutno podotknout, že slovenská legislativa nevyžaduje v řízení, při němž se jedná o uložení zabezpečovací detence, nutnou obhajobu obviněného. Součástí § 37 trestního pořádku je však taxativní výčet případů, kdy je právní zastoupení obviněného vyžadováno – např. když má obviněný zbaven způsobilosti k právním úkonům či ji má omezenou, když je na pozorování ve zdravotnickém zařízení, když je ve vazbě, čelí obvinění ze zvlášť závažného zločinu apod. Uvedené příklady jsou v praxi často doprovázeny jednáním o uložení zabezpečovací detence.

Slovenský zákoník řeší definici zločinu a zvlášť závažného zločinu podobně jako české trestní právo. Zločin je definován v § 11 odst. 1 trestního zákona jako úmyslný trestný čin. Shodně s českým právem je možné za jeho spáchání uložit trest odnětí svobody s hodní hranicí trestní sazby nad pět let. Zvlášť závažný trestný čin je pak takový čin, kde horní hranice trestu odnětí svobody je minimálně deset let.

10.2 Zabezpečovací detence v Německu

Německé trestní právo označuje zabezpečovací detenci jako Sicherungsverwahrung. Zabezpečovací detence zde představuje jen jednu z variant ochranných opatření, k nimž dále náleží umístění pachatele do odvykacího léčebného zařízení nebo na psychiatrickou kliniku. Podobně jako v Česku a na Slovensku právní úprava zohledňuje fakultativní a obligatorní uložení tohoto typu ochranného opatření.¹⁷⁸

Zabezpečovací detence se obligatorně ukládá recidivujícím pachatelům trestných činů, konkrétně se vztahuje na pachatele, kteří byli již dvakrát trestáni odnětím svobody v délce alespoň jednoho roku, a na pachatele, kterým již byl v minulosti uložen trest odnětí svobody

¹⁷⁷ MADLIAK, J., DZADÍK, P. Detencia – aktuálna trestnopráva úprava v Slovenskej republike. *Bulletin Advokacie*. 2008. č. 12. roč. 37. s. 35-38

¹⁷⁸ HERCZEG, Jiří. Poznámky k německé úpravě institutu zabezpečovací detence. *Trestněprávní revue*. 2005. č. 8. roč. 5. s. 201-204

nebo ochranné léčení, a to alespoň na dva roky. Pokud je těmto pachatelům v aktuálním soudním řízení za spáchaný úmyslný trestný čin uložen trest odnětí svobody na minimálně dva roky, obligatorně se jim ukládá také zabezpečovací detence.¹⁷⁹

Fakultativní uložení zabezpečovací detence se týká pachatelů, kteří už spáchali tři úmyslné trestné činy a byli za ně potrestáni trestem odnětí svobody trvajícím minimálně jeden rok a zároveň je jim za jiný trestný čin uložen trest odnětí svobody v minimální délce tři roky. Ve srovnání s českou legislativou je tedy u pachatelů trestné činnosti více akcentována recidiva. Další možnost uložení fakultativní zabezpečovací detence přinesla až novelizace německého trestního zákoníku, která vešla v platnost roku 1998. Tato varianta se týká pachatelů sexuálních a dalších závažných trestných činů, které jsou v zákoníku konkrétně popsány. U těchto pachatelů není k uložení zabezpečovací detence nutné, aby byla jejich trestná činnost recidivující. I v tomto případě ale platilo, že je možné zabezpečovací detenci uložit jedině současně s trestem, nikoli později – např. ve výkonu trestu. Tento problém vyřešila novela z roku 2002, která umožňuje rozhodnutí o uložení zabezpečovací detence učinit i později. Ve druhé polovině prvního desetiletí nového tisíciletí pak byl německý trestní zákoník č. 40/2009 Sb., ve znění novel rozšířen o § 66b, který upravuje možnost uložení zabezpečovací detence nebezpečnému pachateli, aniž by bylo nutno respektovat výše zmíněnou výhradu.¹⁸⁰

Zmíněná novelizace z roku 1998 také zavedla, že je možné zabezpečovací detenci uložit na neomezený čas (oproti stávající praxi, která stanovovala maximální délku na deset let). Výkon zabezpečovací detence podléhá pravidelnému přezkumu. Nicméně toto ustanovení mělo retroaktivní působení, což bylo napadeno u ústavního soudu. Spolkový soud ovšem ústavní stížnost zamítl s odůvodněním, že v tomto případě má přednost nikoli zákaz retroaktivity (jinak základní kámen demokratických legislativ), ale zájem na ochraně společnosti před nebezpečnými lidmi.¹⁸¹

10.3 Zabezpečovací detence v Nizozemsku

V Nizozemsku má institut zabezpečovací detence velmi dlouhou historii, neboť už ve 20. letech 20. století bylo možné trestně odpovědným pachatelům s duševní poruchou

¹⁷⁹ HERCZEG, Jiří. Poznámky k německé úpravě institutu zabezpečovací detence. *Trestněprávní revue*. 2005. č. 8. roč. 5. s. 201-204 95

¹⁸⁰ HERCZEG, Jiří. Poznámky k německé úpravě institutu zabezpečovací detence. *Trestněprávní revue*. 2005. č. 8. roč. 5. s. 201-204

¹⁸¹ HERCZEG, Jiří. Poznámky k německé úpravě institutu zabezpečovací detence. *Trestněprávní revue*. 2005. č. 8. roč. 5. s. 201-204

nebo se sníženou rozpoznávací schopností uložit společně s trestem tzv. detenci z moci vlády.¹⁸²

Novelizace této oblasti proběhla v roce 1988, kdy byl do nizozemského právního řádu implementován institut terbeschikkingstelling (TBS) čili detence. Je určena pro trestně neodpovědné pachatele a také pro ty, kteří ve zmenšené přičetnosti spáchali závažný trestný čin (jako je vražda či znásilnění), jehož horní sazba trestu odnětí svobody je alespoň 4 roky, a u nichž hrozí recidiva. Výkon zabezpečovací detence se nastupuje až po skončení výkonu trestu.¹⁸³

Maximální doba trvání výkonu TBS je dva roky. Od roku 1988 je nutné ke každému prodloužení příkazu TBS vypracovat dodatečný znalecký posudek k posouzení duševního stavu pachatele. Poté, co uplyne, se přezkoumají podmínky TBS, a na základě závěrů tohoto přezkumu je možné TBS prodloužit. Průměrně stráví osoby v TBS šest let, ale u závažných případů je možné zůstat v detenci po celý život.¹⁸⁴ V případech úspěšného ukončení léčby jsou pacienti propuštěni na svobodu, někteří z nich však nejsou schopni samostatného života ve společnosti, v návaznosti na tento problém se vytvořily i další zařízení, která mají sloužit jako podpůrné kliniky k zajištění výkonu TBS.¹⁸⁵

10.4 Zabezpečovací detence v Dánsku

V Dánsku legislativa umožňuje prohlásit pachatele za nebezpečného, a to v případě, že spáchal (nebo se pokusil spáchat nebo hrozil spáchat) trestný čin, který zasahuje do tělesné integrity člověka, pokud zároveň hrozí, že se jeho jednání bude opakovat. Nebezpečnému pachateli je pak možné uložit detenci na dobu určitou, kterou je po uplynutí možné – z adekvátních důvodů – prodloužit.

Preventivní detenci je možné uložit pachatelům, kteří jsou shledáni vinnými za pokus či dokonání trestného činu vraždy, znásilnění, únosu, loupeže nebo zhářství; jsou evidentně

¹⁸² ŠÁMAL, Pavel, ŠKVAIN, Petr. Pojetí detence ve vládním návrhu trestního zákoníku. In *Detence – nový způsob ochrany společnosti před nebezpečnými pachateli?: trestněprávní, trestněpolitická a kriminologická perspektiva*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2005.

¹⁸³ ŠÁMAL, Pavel, ŠKVAIN, Petr. Pojetí detence ve vládním návrhu trestního zákoníku. In *Detence – nový způsob ochrany společnosti před nebezpečnými pachateli?: trestněprávní, trestněpolitická a kriminologická perspektiva*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2005.

¹⁸⁴ ŠÁMAL, Pavel, ŠKVAIN, Petr. Pojetí detence ve vládním návrhu trestního zákoníku. In *Detence – nový způsob ochrany společnosti před nebezpečnými pachateli?: trestněprávní, trestněpolitická a kriminologická perspektiva*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2005.

¹⁸⁵ VÁLKOVÁ, H., STOČESOVÁ, S. *Detence: nový způsob ochrany společnosti před nebezpečnými pachateli?: trestněprávní, trestněpolitická a kriminologická perspektiva: sborník příspěvků z odborného semináře konaného 27. května 2005 v Plzni*. 1. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita, 2005, 75 s.

nebezpečnými druhým, ale zároveň je uložena detence dostatečným opatřením (ve srovnání s trestem odnětí svobody) pro ochranu společnosti.¹⁸⁶

10.5 Zabezpečovací detence ve Švýcarsku

Současné pojetí detence ve Švýcarsku (Verwahrung) je upraveno ve trestním zákoníkem a je chápána jako opatření, které u ukládáno recidivistům úmyslých trestných činů, tzv. !chronickým zločincům! a je nařizována místo výkonu trestu odnětí svobody. Ve Švýcarsku je detence časově omezeným institutem. Pachatel je umístěn do ústavu na domu tří let. Pokud je ale daná osoba umístěna do detence opakovaně, tato doba se prodlužuje na dobu nejméně pěti let. K výkonu detence slouží otevřené nebo uzavřené ústavy, zařízení pro výkon vazby, protialkoholní léčebny a ústavy pro pracovní výchovu. Chovanci zde pracují a jsou jim přidělovány úkoly, které musejí vykonávat. Pokud se chovanec osvědčí a koná svoje povinnosti bez problémů, může danou práci dokonce vykonávat i mimo prostory ústavu, kde je umístěn. Druhá varianta detence ve Švýcarsku je určena pro pachatele s duševní poruchou. Tyto osoby jsou umístěny ve specializovaných ústavech, které zajišťují chovancům řádnou odbornou péči i lékařský ndohled. Švýcarská ústavněprávní úprava tohoto institut zná i detenci časově neomezenou, ale jen za situace, kdy pachatal sexuálního nebo násilného činu je pro společnost velmi nebezpečný a neexistuje zde možnost léčení nebo napravení. K rozhodnutí soudu je zde nutný znalecký posudek, který potvrzuje dané vlastnosti pachatele, zpracovaný nejméně dvěma odborníky z konkrétně dotčených oborů.¹⁸⁷

10.6 Zabezpečovací detence v Maďarsku

Podobně jak v České republice, tak i v Maďarsku je systém trestů postavný na dualismu trestněprávních snakcí, tedy trestů a opatření. V souvislosti s problematikou detence je nevyhnutlé se zabývat otázkou povnného ochranného léčení, protože pravidla platná pro povinnou ochrannou léčbu se aplikují rovněž v případě psychiatrcké léčby odsouzeného, která představuje ekvivaletn detence v našem pojetí. Z hlediska maďarské právní úpravy můžeme říci, že institut povinného ochranného léčení se vztahuje na nepřičetné pachatele. Trvání povinného ochranného léčení není omezeno konkrétním časovým

¹⁸⁶ VÁLKOVÁ, H., STOČESOVÁ, S. *Detence: nový způsob ochrany společnosti před nebezpečnými pachateli?: trestněprávní, trestněpolitická a kriminologická perspektiva: sborník příspěvků z odborného semináře konaného 27. května 2005 v Plzni*. 1. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita, 2005, 75 s.

¹⁸⁷ VÁLKOVÁ, H., STOČESOVÁ, S. *Detence: nový způsob ochrany společnosti před nebezpečnými pachateli?: trestněprávní, trestněpolitická a kriminologická perspektiva: sborník příspěvků z odborného semináře konaného 27. května 2005 v Plzni*. 1. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita, 2005, 21 s.

hlediskem, konkrétní horní a dolní hranici sazby, ale podobně jako v České republice, dosažením účelu. Výkon povinného ochranného léčení je začleněný do systému úloh organizace pro výkon trestu, čímž plní úlohu jakési náhrady vězení. V rámci Ústavu na výkon trestu odnětí svobody je zřízen speciální ústav, který nese název – Súdna pozorovacia a psychiatrická liečebňa (Justiční pozorovací psychiatrický ústav), používá se zkratka IMEI, má sídlo v Budapešti. Je jediný svého druhu pro celé území Maďarska. Funguje jako uzavřený zdravotnický ústav s celostátní působností pod vedením ministerstva odpovědného za výkon trestu. IMEI je tkz. Prototypem „nemocnice ve vězení“. Dozor vykonává Ministerstvo vnitra. Pacient může být přijatý do IMEI za účelem léčení jen na základě oznámení soudu o nařízení tohoto léčení.¹⁸⁸

10.7 Zabezpečovací detence v USA a Kanadě

Ochranná detence byla ve všech federálních státech zřízena v roce 1964. Konkrétní realizace se ale v jednotlivých státech liší. Ochranná detence ve Spojených státech spočívá v izolaci pachatelů, kteří jsou naprosto společensky nepřizpůsobiví a existuje nízká pravděpodobnost, že by se do budoucna byli schopni na společenská pravidla adaptovat. Ochranná detence se ukládá na minimálně deset let, rozhoduje o ní soud a probíhá pak v detenčním zařízení nebo v běžném ústavu určeném pro výkon trestu. Po uplynutí deseti let je psychologem, psychiatrem a ředitelem věznice zpracován odborný posudek, na jehož základě je detence buď prodloužena, nebo ukončena. Pokračující detence již vždy probíhá v detenčním ústavu. Soudně-znalecké posudky zpracovávají specialisté, které jmenuje ministr spravedlnosti. Zpravidla jsou to specialisté, kteří působí v detenčních ústavech, ve vězeňských zařízeních a na psychiatrických pracovištích. Posudky musejí podepsat vždy dva specialisté z daných oborů, čímž se zajišťuje vzájemná revize.

Detenční ústavy podléhají ministerstvu spravedlnosti. Pracuje v nich středně odborný personál (v českém prostředí by tomu odpovídali zdravotní sestry a dozorcí) a dále terapeut, nápravný pedagog, sociolog, teolog, psycholog a psychiatr. Ochranná detence se ukládá osobám páchajícím trestné činy se sexuálním motivem (zvláště recidivistům), osobám majícím kombinaci fatální drogové závislosti a trestné činnosti, permanentně společensky nepřizpůsobivým osobám a agresivně hostilním psychopatům.¹⁸⁹

¹⁸⁸ FERENČÍKOVÁ, Simona *Detencia v trestnom práve*, Univerzita pavla Jozefa Šarátika v Košiciach, právnická fakulta, 2015, s. 210-231

¹⁸⁹ Teze k institutu ochranné detence a její realizace v USA a Kanadě, materiál z Ministerstva spravedlnosti ČR (nepublikováno).

V Kanadě byly detenční ústavy zřízeny roku 1969. Kanadská legislativa se v tomto ohledu až na drobné odchylky shoduje s americkou. Není např. možné, aby výkon detence probíhal v běžném vězeňském zařízení, ale vždy jen v detenčním ústavu. Pro sexuální devianty je určeno speciální detenční zařízení.

11 NÁZORY A NÁVRHY DELEGE FERENDA

V rámci této kapitoly bych ráda zmínila názory na institut zabezpečovací detence a mé návrhy delege ferenda. V rámci vypracovávání této práce jsem kontaktovala osoby, které v současnosti personálně zajišťují výkon detence v rámci Věznice a Ústavu pro výkon zabezpečovací detence Opava a svými podněty přispěli k mému náhledu na současné fungování v ústavu a rovněž jsem oslovila Doc. MUDr. Jaroslava Zvěřinu, CSc., který je uznávaným znalcem v oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie a sexuologie, primáře Psychiatrické nemocnice v Bohnicích MUDr. Jiřího Švarce a primářku Psychiatrické nemocnice v Opavě MUDr. Ninu Drábkovou.

Všichni odborníci se shodli na názoru, že institut zabezpečovací detence byl jistě dobrý legislativní počín. MUDr. Jaroslav Zvěřina prohlásil, že po této instituci již volali roky, protože někteří delikventi mají nesporně repetitivní tendence a současně odmítají, nebo nějak narušují terapii (pokud jde o těžké poruchy osobnosti, nebo některé nebezpečné sexuální devianty). Tento institut není zatím dostatečně dlouho v provozu a doposud se čeká na první výsledky a hodnocení. Pokud osobně hovoří s odborníky, kteří v zabezpečovací detenci pracují, má pocit, že mají pozitivní zkušenosti. MUDr. Nina Drábková uvedla, že velice přivítala institut zabezpečovací detence, kdy v minulosti nebylo řešení ohledně pacientů, kteří mařili ústavní ochranné léčení, nespolupracovali, opakovaně utíkali z léčebny, napadali pacienty, personál a svým jednáním tak naprosto destabilizovali celá oddělení nemocnice. Rovněž MUDr. Jiří Švarc potvrdil, že institut zabezpečovací detence má své místo.

A nyní k návrhům *delege ferenda*. Uložení zabezpečovací detence závisí do jisté míry na znaleckém posudku z oboru psychiatrie vypracovaném v rámci trestního řízení, který je jedním z podkladů, a to velmi významným, pro rozhodování soudu o uložení této trestněprávní sankce. Rovněž v rámci následného přezkumu, zda důvody zabezpečovací detence trvají, soud jako jeden z důkazů hodnotí právě závěry znaleckého posudku. Znalecký posudek by měl být sestaven na základě pečlivého a intenzivního pozorování jedince. Jedná se o značně obtížný a složitý úkol, přičemž někteří znalci se kloní k zavedení tandemu znalců sestaveného ze zkušeného znalce s dlouholetou praxí a znalce, který teprve tyto zkušenosti získává, neboť vyšetřování a léčení delikventů vyžaduje speciální znalosti a dovednosti, které nebývají součástí běžných vzdělávacích programů. Předešlo by se tak znaleckým posudkům, které jsou zpracovány na základě nedostatečného praktického základu, což může vést mnohdy ke zkresleným znaleckým závěrům. Řešením by mohlo být i zřízení forenzně-znalecké instituce specializující se na nejzávažnější trestné činy, jež by zajistila nejen adekvátní

vzdělání soudních znalců, ale také bohaté praktické zázemí. Rovněž by mohlo vhodné zvážit s ohledem na skutečnost, že aplikace tak mimořádně závažného opatření nevyžaduje změnu zákonné úpravy ve smyslu obligatorního přibrání dvou znalců.

Na druhou stranu však nelze opomenout skutečnost, že v současné době jsou znalci velmi pracovně vytíženi, mimo jiné i tou skutečností, že na opatrovnických odděleních okresních soudů s ohledem na nový občanský zákoník dochází k pravidelnému přezkumu v rámci agendy omezení svéprávností. Navíc například znalců v oboru zdravotnictví, odvětví sexuality zapsaných v seznamu znalců je nyní 31, z toho 3 mají pozastavenou činnost, řada je již staršího věku a nelze přehlédnout i tu okolnost jaká výše odměny je dle současné platné právní úpravy znalcům přiznávána, která je dle mého názoru opravdu nízká. V praxi tak nastává problém najít kvalifikovaného znalce pro daný trestní případ. Tento můj názor rovněž potvrdila MUDr. Růžena Hajnová, znalkyně z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie, sexuologie, která funkci znalce zastává již řadu let a snaží se spolu s kolegy na tyto skutečnosti ministerstvo upozornit.

Problematickou a zcela nedořešenou zůstává otázka postdetenční péče a řešení dlouhodobé sociální izolace chovance po propuštění z výkonu zabezpečovací detence. Inspirací v této oblasti by mohla být holandská právní úprava tzv. „komunitní“ postdetenční péče, nebo péče v rámci podpůrných ústavů, tzv. domů na půli cesty. V České republice je těchto „domů“ velice málo a je velký problém s jejich financováním, neboť zřizovateli bývají nevládní neziskové organizace. V zahraničí se uplatňují také dozorcí komise, které mohou být chovancům velmi nápomocny především během samotného výkonu zabezpečovací detence. Doporučovala bych v rámci české postdetenční péče alespoň využití již existujícího ustanovení § 100 odst. 6 trestního zákoníku o změně výkonu zabezpečovací detence na ústavní ochranné léčení. Zvážila bych v rámci této problematiky také možnost nové zákonné úpravy změny výkonu zabezpečovací detence na ambulantní ochranné léčení. Na tomto místě chci poukázat na zcela nový projekt v rámci Psychiatrické nemocnice Opava, která nyní zřídila ubytování s kapacitou 12ti lůžek v areálu nemocnice, kdy toto ubytování je pro pacienty, u kterých byla rozhodnuto o změně ochranného léčení z formy ústavní na ambulantní. V rámci tohoto ubytování patří mezi personál rovněž pracovník, který je těmto lidem nápomocen při návratu do „normálního“ života. Dle mého názoru, by měla býtí zájmová sdružení občanů být více zapojena do výkonu zabezpečovací detence. Mohla by pracovat s chovanci a pomáhat jim v resocializaci, a to především z toho důvodu, že tato sdružení mají odlišný vztah než personál ústavu, neboť jejich působení je založeno na dobrovolnosti.

Pokud se jedná o právní úpravu zákona o výkonu zabezpečovací detence, doporučila bych také analýzu a úpravu otázky zaměstnávání chovanců v rámci detenčního ústavu. Jak jsem se již ve své práci výše zmínila, v současné době je toto zaměstnávání možné pouze na základě dobrovolnosti. Považuji to osobně za chybu současné právní úpravy, protože zaměstnání a obecně jakákoli práce může být pro chovance v rámci jeho resocializace velmi důležitá.

Situací, nad kterou by bylo vhodné se zamyslet, je ukládání zabezpečovací detence trestně neodpovědným mladistvým, u nichž dochází k výkonu tohoto opatření za stejných podmínek jako u dospělých chovanců. Tento stav podle mého názoru není zcela ideální, jelikož v případě mladistvých chovanců by měl být zachováván zvláštní přístup s ohledem na jejich dosud často neukončený psychický vývoj a k tomuto nejsou dány umístěním obou kategorií chovanců do stejného zařízení nejlepší podmínky.

Podle odborných zaměstnanců opavského detenčního ústavu právní úprava zabezpečovací detence dostatečně nereflektuje realitu výkonu. Jedním z problémů vidí v nutnosti příliš často zpracovávat komplexní zprávu o stavu chovanců (t.j. co 3 měsíce), kdy duševní stav jednice nezaznamená po dobu tří měsíců výraznějších změn a navíc chovanci, kteří musí být seznámeni s touto zprávou, na ní často reagují velmi nepřiléhavě, popudlivě, což nepříznivě ovlivňuje jejich duševní vývoj. Námětem by mohla být změna ve směru prodloužení lhůty, ve které se tato zpráva vypracovává, alespoň na půl roku.

Podle mého názoru byla problematika vzniku detenčních ústavů v České republice zatím vyřešena vcelku uvážlivě a úspěšně. Zůstává nyní velmi aktuální otázkou připravit otevření dalšího, třetího detenčního ústavu, neboť ve Věznici a Ústavu pro výkon zabezpečovací detence Opava, je kapacita detenčního ústavu 100 % naplněna, tzn. umístěno 50 chovanců, a ve Vazební věznici a Ústavu pro výkon zabezpečovací detence Brno, je nyní umístěno 32 chovanců, z toho 7 žen, kapacita je stanovena na 35 míst. Vyvstává tak otázka, kde a jaký objekt bude pro daný projekt nejvhodnější. Od začátku letošního roku probíhá ve Vazební věznici a Ústavu pro výkon zabezpečovací detence Brno rekonstrukce ubytovny pro zabezpečovací detenci s plánovaným termínem dokončení v říjnu 2018, čímž bude tamní ubytovací kapacita navýšena až o 10 míst. Generální ředitelství VS ČR dlouhodobě řeší vlivem nárůstu počtu chovanců nutnost zřízení dalšího detenčního ústavu se zohledněním specifických nároků pro realizaci výkonu zabezpečovací detence (nejlépe individuální ubytování chovanců, lékařský a odborný personál, vhodná blízkost psychiatrická nemocnice, dislokace na území Prahy a nejbližšího okolí, atd.) Původně plánovaný projekt Vidnava byl zrušen, a nyní je vedením Generálního ředitelství VS ČR zvažováno zřízení tzv. „přechodné

ubytovací kapacity“ pro zabezpečovací detenci ve Věznici Praha-Pankrác. Tomuto stavu je věnována maximální pozornost. Budu věřit, že tato aktuální otázka bude nyní brzy a úspěšně dořešena.

ZÁVĚR

České vězeňství je od roku 1990 výrazně reformováno. Jednou z důležitých změn je rovněž zavádění specializovaných oddělení, která jsou určena pro speciální způsoby zacházení s vybranými skupinami odsouzených, kteří mají zvláštní potřeby. Jedná se o odsouzené s duševní poruchou nebo poruchou chování, odsouzené s mentální retardací, s poruchou osobnosti a chování způsobenou užíváním návykových a psychotropních látek a o odsouzené s nařízenou ochranou ústavní léčbou protialkoholní, protitoxikomaickou, patologického hráčství a také sexuologickou. Pro tyto specifické kategorie odsouzených jsou vypracovány speciální programy zacházení, jež jsou přizpůsobeny zvláštnostem a individuálním potřebám konkrétní skupiny odsouzených.

Ve své nynější podobě je zabezpečovací detence ukládána těm nejnezvladatelnějším pachatelům, jež jsou zcela nevhodní pro umístění do ochranného léčení. Na toto v praxi poukazovali a poukazují právníci i mnozí odborníci.

Zákonodárci se při své legislativní práci částečně inspirovali v zahraničí a také v současnosti lze čerpat z právních řádů evropských států mnohé poznatky, neboť minimálně v případě Slovenska, Nizozemska a Německa, tedy zemí, jejichž úprava zabezpečovací detence byla mimo jiné zmíněna v této práci, jde často o určité rozdíly v podmínkách ukládání a následného samotného výkonu zabezpečovací detence.

Cílem práce byla analýza ochranného léčení a analýza systému zabezpečovací detence a provedení mezinárodního srovnání zabezpečovací detence. Dalším cílem práce bylo analýza konkrétního ústavu pro výkon zabezpečovací detence a jeho chovanců, a to Věznice a ústav pro výkon zabezpečovací detence Opava. Cílů této práce bylo naplněno.

V práci bylo psáno o ochranných opatřeních, zabezpečovací detenci, ukládání a výkonu zabezpečovací detence a dalším. V praktické části práce byl proveden popis Věznice a Ústavu pro výkon zabezpečovací detence v Opavě. Dále zde byly prezentovány statistické informace týkající se ukládání a výkonu zabezpečovací detence v České republice a mezinárodní srovnání zabezpečovací detence.

Závěrem je možné říci, že právní úprava institutu zabezpečovací detence v České republice je poměrně zdařilá. Některé sporné momenty a kontroverzní otázky vztahující se k této problematice jsem nastínila v poslední kapitole.

Ze svého pohledu musím konstatovat, že soudci již definitivně opustili případnou obavu z aplikace nového opatření, mají již poznatky i zkušenosti ohledně tohoto institutu a v praxi se jeví tento institut velmi účinný a žádoucí, a to nejen pro pachatele zvláště závažných

zločinů, ale také v případech, kdy pacienti, u kterých byla nařízené ochranné léčení v ústavní formě, opakovaně a závažným způsobem porušují podmínky, napadají zaměstnance léčebny případně spolupacienty a z ústavu utíkají. Tento můj názor rovněž potvrdili odborníci, kteří se v praxi s tímto institutem setkávají, a které jsem v průběhu sepsání své práce osobně oslovila.

Celkově lze zavedení institutu zabezpečovací detence a jeho samostatnou právní úpravu hodnotit jako významný legislativní počín.

BIBLIOGRAFIE

Odborná literatura

- BLATNÍKOVÁ, Šárka: *Problematika zabezpečovací detence*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010,. ISBN 978-80-7338-106-6, 152 s.
- BURDA, Eduard a kol.: *Trestný zákon: komentár*. 1. vyd. Praha, C.H.Beck, 2010, ISBN 978-80-7400-394-3, 544 s.
- FERENČÍKOVÁ, Simona: *Detencia v trestnom práve*. 1. Vydání, Košice, Univerzita Pavla Jozefa Šafaríka v Košiciach, ISBN 978-80-8152-359-5, 210 a násl.s.
- IVOR, J. *Trestné právo hmotné*. 1, Všeobecná časť. 1. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2006, ISBN 80-807-8099-4, 530 s.
- JELÍNEK, Jíří a kol.: *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 6. vyd. Praha: Leges, 2017, ISBN 978-80-7502-236-3, s 685, 464 .
- JELÍNEK, Jíří: *Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou: zákon o soudnictví ve věcech mládeže, zákon o výkonu vazby, zákon o výkonu trestu odnětí svobody, advokátní tarif*. 2. aktualiz. vyd. podle stavu k 1. 12. 2011. Praha: Leges, 2011, ISBN 978-808-7212-998, 1280 s.
- KALVODOVÁ, Věra., KUCHTA, Jan., ŠKVAJN, Petr *Zákon o výkonu zabezpečovací detence: Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014 ISBN 978-80-7478-604-4. 4 a násl. s.
- KRATOCHVÍL, Vladimír. a kol. *Kurz trestního práva: trestní právo hmotné: obecná část*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, ISBN 978-80-7400-042-3, 797 s.
- MAŠLANYOVÁ, Darina. *Trestné právo hmotné: všeobecná a osobitná časť*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011,. ISBN 978-807-3803-384, 496 s.
- MINÁRIK, Štefan. *Trestný poriadok: stručný komentár*. 1. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2006, ISBN 80-807-8085-4, 1302 s.
- NOVOTNÝ, František. a kol. *Trestní zákoník 2010: stav k 1. 4. 2010: komentář, judikatura, důvodová zpráva*. Praha: Eurounion, 2010, ISBN 978-80-7317-084-4, 838 s.
- NOVOTNÝ, František . a kol. *Trestní právo hmotné*. 3. rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, ISBN 978-80-7380-291-2., 393 s.

- NOVOTNÝ, Oto. a kol. *Trestní právo hmotné*. 1., Obecná část. 6. přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. ISBN 978-80-7357-509-0, 583 s.
- SOCHŮREK, Jan. *Kapitoly z penologie II*. díl. Teorie a praxe zacházení s vězňenými. Liberec: Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky, Fakulta pedagogická, 2007. ISBN 978-80-7372 -204-3
- SOCHŮREK, Jan. *Kapitoly z penologie III*. díl. Negativní jevy ve vězení. Liberec: Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky, Fakulta pedagogická, 2007. ISBN 978-80-7372-205-0.
- SOLNAŘ, Vladimír a kol.: *Systém českého trestního práva*. 1. vyd. Praha: Novatrix, 2009, ISBN 978-80-254-4033-9, 942 s.
- STIFFEL, Harald.; TOMAN, Pavol; SAMÁŠ; Ondrej. *Trestný zákon: stručný komentár*. 2. Pr eprac. a dopl. vyd. Bratislava: IURA edition, 2010, ISBN 978-808-0783-709, 938 s.
- ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád: komentář*. 6. dopl. a přeprac. vyd. Praha: C.H. Beck, 2008, ISBN 978-80-7400-043-0, 2565 s.
- ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník I.: §1 – 139 Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 1028
- ŠÁMAL, Pavel. a kol. *Trestní zákoník I. §1 až 139. Komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, ISBN 978-80-7400-428-5, 1144 s a násl..
- ŠÁMAL, Pavel a kol.: *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2011, ISBN 978-807-4003-509, 968 s.
- ŠÁMAL, Pavel et al. 2013. *Trestní řád I., II., III*. 7.vydání Praha: C.H.Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-465-0, 4072 s.
- ŠKVAJN, Petr: *Vývoj institutu zabezpečovací detence v Německu ve světle rozsudku Evropského soudu pro lidská práva ze dne 17.12.2009*. In *Trestněprávní revue*. ISSN: 1213-5313, 2013, 11- 12 s.
- ŠKVAJN, Petr: *Zabezpečovací detence z pohledu vybraných zahraničních právních úprav*, 1. Vydání. Praha, Instrit pro kriminologii a sociální prevenci, 2015 ISBN 978-80-7338-147-9
- ŠIMOVČEK, Ivan. a kol. *Trestné právo procesné*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, ISBN 978-80-7380-324-7, 497 s.

- STŘÍŽ, Igor a kol. *Trestní zákoník a trestní řád: průvodce trestněprávními předpisy a judikaturou*. Díl 1, Trestní zákoník. Praha: Linde, 2010, ISBN 978-807-2018-024, 1317 s.
- STŘÍŽ, Igor a kol. *Trestní zákoník a trestní řád: průvodce trestněprávními předpisy a judikaturou*. Díl 2, Trestní řád. Praha: Linde, 2010, ISBN 978-807-2018-031, 1184 s
- VANTUCH, Pavel: *Obhajoba obviněného*. 3. dopl. a přeprac. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010, ISBN 978-807-4003-219, 651 s.
- VANTUCH, Pavel *Trestní zákoník s komentářem, k 1. 8. 2011: komentář k zákonu č. 40/2009 Sb., ve znění pozdějších předpisů: informace z judikatury*. 1. vyd. Olomouc: ANAG, 2011, ISBN 978-80-7263-677-8, 1367 s.
- ZÁHORA, Jozef. *Dokazování v trestním řízení*, 1. Vydání Praha Leges, 2013, ISBN 978-80-87576-76-2, 104 s.
- ZEMAN, Petr a kol. *Praxe v oblasti rozhodování o nařízení ústavní výchovy a uložení ochranné výchovy*, ISBN 978-80-7338-081-6, 11s.
- ZVĚŘINA, Jaroslav. *Lékařská sexuologie*. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2049-7, 27 s..

Příspěvky ve sborníku

- ŠÁMAL Pavel, ŠKVAIN Petr, VÁLKOVÁ Helena, STOČESOVÁ Simona . *Detence – nový způsob ochrany společnosti před nebezpečnými pachateli? Trestněprávní trestněpolitická a kriminologická perspektiva*, Plzeň, nakladatelství ZČU v Plzni, 2005, 7-27 s.
- ŠÁMAL Pavel, GRÍVNA Tomáš, VANTUCHOVÁ, Marie, *ochranné léčení a zabezpečovací detence v návrzích trestního zákoníku a problémy s tím spojené*. In: *Pocta otovi novotnému k 80. Narozeninám*. Praha: ASPI, 2008, 349-351 s.

Odborné časopisy

- BRICHČÍN, Slavoj. *Detenční ústav a institut zabezpečovací detence*. *Kriminalistika*, 2005, č. 2, ISSN 1210-9150, 144-149 s.
- CRHA, Lumír. *Dozor nad detencí – za branou nebo před branou? Státní zastupitelství*. 2010, č. 7-8, ISSN 1214-3758, 30-34 s.

- FERENČÍKOVÁ, Simona. *Zásada zákazu retroaktivity vo vzťahu k detencii*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach
- FIRSTOVÁ, Jana. Zabezpečovací detence pro ochranu společnosti. *České vězeňství*. 2008, č. 2, ISSN 1213-9297, 23-27 s.
- HALUZOVÁ, Soňa. Ústav pro výkon zabezpečovací detence. *České vězeňství*, 2009, č. 1, s. 16.
- HALUZOVÁ, Soňa. Primář Stožický: Zabezpečovací detence se plánovala desítky let. *České vězeňství*. 2009, č. 1, s. 15-17. ISSN 1213-9297.
- CHROMÝ, Jakub. Ještě k dozoru nad detencí. *Státní zastupitelství*. 2010, č. 9, s. 30-32. ISSN 1214-3758, 30-32 s.
- KRÁL, Vladimír. K institutu zabezpečovací detence v návrhu nového trestního zákona. *Trestněprávní revue*. 2004, č. 12, ISSN 1214-3758. 79, 337-338 s.
- KALVODA, Petr; SMÉKAL, Vladimír; VANĚK, Jaroslav. Zabezpečovací detence po pěti letech. *České vězeňství*. 2014, č. 1, s. 12.
- MADLIAK, Josef., DZADÍK, Petr. Detencia – aktuálna trestnoprávna úprava v Slovenskej republike. *Bulletin Advokacie*. 2008, roč. 38, č. 12, s. 35-38
- MATIAŠKO, Maroš. Ochranné léčení v novém trestním zákoníku: ke třem vybraným otázkám. *Bulletin Advokacie*. 2009, roč. 39, č. 10, s. 91
- MRZKOŠ, Michael. Zabezpečovací detence. *České vězeňství*. 2007, č. 2, ISSN 1213-235, 6-7 s.
- RIGEL, Filip. Lhůta pro provedení periodického přezkumu trvání důvodů zabezpečovací detence, *Trestněprávní revue*, 2018, č. 17, ISSN 1213-5313, 218 s.
- SOTOLÁŘ, Alexander, VÁLKOVÁ, Helena: Ochranné léčení jako nová reakce na činy jinak trestné spáchané dětmi mladšími patnácti let. *Trestněprávní revue*. 2011, č. 11, ISSN 1214-3758, 309-312 s.
- STOŽICKÝ, Petr. Ústav pro výkon zabezpečovací detence. Okruh osob vhodných k umístění. *České vězeňství*. 2006, č. 6, ISSN 1213-9297, 8-9 s.
- ŠÁMAL, Pavel. K úpravě trestních sankcí ve vládním návrhu rekodifikace trestního zákoníku. *Trestněprávní revue*. 2005, č. 5, ISSN 1214-3758, 113-123 s.

ŠÁMAL, Pavel, ŠKVAIN, Petr: Pojetí detence ve vládním návrhu trestního zákoníku.
Trestněprávní revue. 2005, č. 12., ISSN 1214-3758, 309-317 s.

ŠKVAIN, Pavel: Zabezpečovací detence v osnově trestního zákoníku a návrhu zákona o výkonu zabezpečovací detence. In: *Acta Universitatis Carolinae – Iuridica*, 2007, č. 2. ISSN: 0323-0619, 109-115 s.

ŠVARC, Jiří. Ukládání zabezpečovací detence od 1. 1. 2009 a od 1. 1. 2010 a změny legislativy o ochranném léčení. *Psychiatrie pro praxi*. 2009, č. 2, ISSN 1803-8670. 99-101 s.

VÁLKOVÁ, Helena; SOTOLÁŘ, Alexander: Ochranné léčení jako nová reakce na činy jinak trestné spáchané dětmi mladšími patnácti let. *Trestněprávní revue*. 2011, č. 11, ISSN 1214-3758, 309 s.

VANTUCH, Pavel. Zabezpečovací detence, její ukládání, výkon, trvání a obhajoba obžalovaného. *Trestní právo*, 2010, roč. XIV, č. 9, 6 s

VONDRUŠKA, František., RŮŽIČKA, Miroslav.; VAGAI, Milan. Je možná změna ochranného léčení, s jehož výkonem bylo započato před 1. lednem 2009, v zabezpečovací detenci? *Státní zastupitelství*. 2009, č. 9, s. 18-24. ISSN 1214-3758., s. 18-24 s.

ZÁHORA, Jozev. Detencia a zákaz retroaktivity. *Trestněprávní revue*. 2010, č. 4. ISSN 1214-3758, 117-120 s.

ZVĚŘINA, Jaroslav., BRICHNIN. Slavoj: Co lze očekávat od zabezpečovací detence. *Psychiatrie pro praxi*, roč. 9, č. 1. 47-78 s.

Právní předpisy

Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějšího předpisu.

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Vyhláška Ministerstva spravedlnosti České republiky č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 48/1931 Sb., o trestním soudnictví nad mládeží, ve znění pozdějšího předpisu.

Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 44/1973 Sb., o ochranném dohledu.

Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 117/1852 ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích, ve znění předpisů jej měnících a doplňujících ke dni 1. 1. 1927, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých souvisejících zákonů

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže o o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)

Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejího poskytování (zákon o zdravotnických službách)

Zákon č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících

Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody

Zákon č. 283/1993 Sb., o státním zstupitelství

Vyhláška č. 37/1992 Sb., Ministra spravedlnosti České republiky o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy

Instrukce Ministerstva spravedlnosti č. 505/2001-Org., kterou se vydává vnitřní kancelářský řád pro okresní, krajské a vrchní soudy, ve znění pozdějších předpisů.

Judikatura

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 3. 11. 2004, sp. zn. IV. ÚS 502/02

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 3. 3. 2011, sp. zn. I ÚS 3654/10

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 29. 2. 2012, sp. zn. III ÚS 2453/2011-1

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 21. 9. 2011, sp. zn. I ÚS 1534/11

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 22. 5. 2018, sp. zn. II. ÚS 2802/17

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 18. 7. 2018, sp. zn. I. ÚS 497/18

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 15. 12. 2010, sp. zn. 7 Tdo 1526/2010

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 11. 5. 2011, sp. zn. 7 Tdo 213/2011

Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 6. 4. 2011, sp. zn. 5 To 103/2011

Usnesení Okresního soudu v Opavě ze dne 28. 2. 2018, sp. zn. 27 Dt 2/2015

Usnesení Okresního soudu v Opavě ze dne 1. 11. 2017, sp. zn. 27 Dt 4/2016

Usnesení Okresního soudu v Opavě ze dne 31. 5. 2017, sp. zn. 19 Dt 4/2016

Usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 5. 1. 2018, sp. zn. 7 To 268/2017

Internetové a jiné zdroje

ZÁHUMENSKÝ, David. Otázky za navrhovanou úpravu trestní detence osob s duševní poruchou. *Via Iuris*[online]. 15. srpna 2007 [cit. 29. října 2011]. Dostupné na : <http://www.viaiuris.cz/index.php?p=msg&id=169>

HALUZOVÁ, Soňa. Ústav pro výkon zabezpečovací detence [online]. *České vězeňství*, 2009, č. 1, s. 16., dostupné na : <http://www.ok.cz/iksp/docs/381.pdf>

JELÍNEK advokátní kancelář, Některé praktické pohledy na výkon zabezpečovací detence, dostupné na : <https://www.advokatijelinek.cz/nektre-prakticke-pohledy-na-vykon-zabezpecovaci-detence.html>

VARVAŘOVSKÝ, Pavel. *Zpráva z posledních návštěv psychiatrických léčeben*. [online].cit.2017-02-03, dostupné na : http://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ochrana_osob/2009/2009-PL_nasledne.pdf.

VANTUCH, Pavel. Ochranná opatření v trestním zákoníku [online]. *Právní rádce*, 27. ledna 2010 [cit. 2017-02-04]. Dostupné na <<http://pravniradce.ihned.cz/c1-40206950-ochranna-opatreni-v-trestnim-zakoniku>>.

SLANÁ Dagmar. Rekonstrukce věznice na detenční ústav (cit. 2010-03-02) <http://socialnirevue.cz/item/detencni-ustavy-zeji-prazdnou>

Zpráva z návštěvy zařízení Věznice a Ústavu pro výkon zabezpečovací detence Opava (z 6. ledna 2017) dostupná na https://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ESO/27_2016_NZ_zprava_z_navste_vy_zarizeni.pdf

Věznice a ústav pro výkon zabezpečovací detence Opava dostupne na :

<http://www.vscr.cz/veznice-a-uvzd-opava>

Německý trestní zákoník, právní stav ke dni 12. 3. 2018: Strafgesetzbuch. [cit. 12. 3. 2018]

Dostupné na : [http://www.gesetze-iminternet.de/englisch_stgb/englisch_stgb.html – p0427](http://www.gesetze-iminternet.de/englisch_stgb/englisch_stgb.html-p0427)

Statistická ročenka Vězeňské služby ČR za rok 2017, dostupne na :

<https://www.vscr.cz/informacni-servis/statistiky/statisticke-rocenky-vezenske-sluzby/statistica-rocenka-pro-rok-2017/attachment/statistica-rocenka-vezenske-sluzby-ceske-republiky-za-rok-2017/> ze dne 7. října 2011, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení

Důvodová zpráva k zákonu č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých souvisejících zákonů

Důvodová zpráva k zákonu č. 55/2017, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

SHRNUTÍ

Shrnutí

Předkládaná rigorózní práce se zabývá tématem Ochranná opatření se zaměřením na zabezpečovací detenci, tedy ochrannými opatřeními, která jsou jedním z trestněprávních sankcí zakotveny v trestním zákoníku.

Práce je rozdělena celkem na 11 kapitol. V této práci jsem vymezila jednotlivá ochranná opatření, a jejich vzájemné shodné rysy. Nejbližší vztah vykazuje zabezpečovací detence k institutu ochranného léčení, kterému jsem se také v rámci této práce věnovala. Výše uvedený blízký vztah potvrzuje i zákonodárce zakotvením subsidiarity užití zabezpečovací detence k ochrannému léčení. Nastínila jsem důvody vzniku a vývoj myšlenky zavedení zabezpečovací detence v České republice,

Jedním z hlavních cílů této práce byla analýza účinné právní úpravy zabezpečovací detence. Ačkoli se mi jeví právní úprava detence v České republice jako velmi zdařilá, na některé její problémy jsem přesto upozornila. Zabývala jsem se analýzou a vyhodnocením institutu zabezpečovací detence, a to z pohledu české právní úpravy a poté vybraných zahraničních právních úprav. Cílem této práce bylo zejména upozornit srozumitelnou formou na tento právní institut v České republice, a to jak z pohledu teorie, tak i praxe. V praktické části práce je pak popsána konkrétní Věznice a Ústav pro výkon zabezpečovací detence Opava.

Summary

The thesis is dealing with the protective measures especially security detention, which is one of the criminal law penalty.

The thesis in 11 chapters define every single protective measure and also their similarities. The closest relation is between the security detention and protective institutional care that I have also concerned on in the thesis. This close relation between them is confirmed by the lawmaker as well, by instituting the subsidiarity principle among the security detention and protective institutional care. The thesis outlined reasons of formation of the legal instrument of security detention and progression of this idea in Czech Republic.

One of the main purposes was to analyze existing legal regulation of security detention. Even though it seems to be rather successful, I pointed out some disputable aspects and controversial questions related to this matter. I was analyzing and evaluating the security detention in the view of Czech legal regulation and than some other foreign legislative.

The matter was to refer this legal instrument in understandable form from both points of view theoretical and practical. The practical part of the theses includes an analysis of a security detention institution in Opava.

Klíčová slova

Ochranná opatření, zabezpečovací detence, trestní sankce, nebezpečný pachatel, trestní zákoník, výkon zabezpečovací detence,

Keywords

Protective measures, preventive detention, criminal sanctions, dangerous offender, Criminal Code, execution of preventive detention